

ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลสูตรที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชาวตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

A STUDY OF BELIEF IN MERIT AND SIN IN MALAISUTTA TOWARDS
PHRALAB SUB-DISTRICT PEOPLE FOLKWAY, MUAENG DISTRICT,
KHON KAEN PROVINCE

พระสุพจน์ กลุยานฐมโม (ภาพสิงห์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลสูตรที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พระสุพจน์ กลุยาณมฺโม (ภาพสิงห์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF BELIEF IN MERIT AND SIN IN MALAISUTTA TOWARDS
PHRALAB SUB-DISTRICT PEOPLE FOLKWAY, MUAENG DISTRICT,
KHON KAEN PROVINCE**

Phra Supod Kalyānadhammo (Phapsing)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate school
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand.**

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในเทศนาพระมาลัยสูตร ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาว
ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

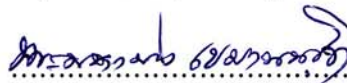

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ

(พระมหาภุชณะ ตรุโณ, ผศ.ดร.)

(พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหาประมวธ ฐานทตโต, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

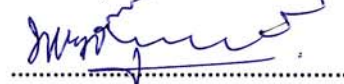
.....กรรมการ

(ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบาง เขมานนุโท, ดร. ประธานกรรมการ

พระมหาประมวธ ฐานทตโต, ดร. กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระสุพจน์ กล้วยาณธโม / ภาพสิงห์

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ผู้วิจัย	: พระสุพจน์ กลุยานธุโม (ภาพสิงห์)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาบาง เขมนนุโท, ดร. ป.ธ. ๕, B.A, M.A, Ph.D. (Philosophy) : พระมหาประมวล ฐานตฤโต, ดร. ป.ธ. ๖, พธ.บ. (ภาษาไทย), M.A.(Ling), M.A., Ph.D. (Pali & Bud.) : ดร.ประยูร แสงใส, ป.ธ. ๔, พ.ม., พธ.บ., M.A.(Ed.), P.G.Dip. in Journalism, Ph.D. (Ed.)
สำเร็จการศึกษา	: ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร และเพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนามกลุ่มเป้าหมาย นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท บุญ หมายถึง เครื่องชำระจิตใจให้ใสสะอาดคุณงามบริสุทธิ์ บาป หมายถึง ความเศร้าหมองแห่งจิตใจ ประเภทบุญและบาป บุญและบาปมี ทางกาย วาจา ทางใจ สติของบุคคลผู้ทำบุญเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์มีทางไปได้ ๔ ทาง ได้แก่ มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก และภูมิพ้นโลก ทุกคติของบุคคลผู้ทำบาปเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์ มีทางไป ๔ ทาง ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน

ความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร พระมาลัยเถระตอนท่องนรก พบสัตว์นรกผู้รับกรรมตามที่ตนได้กระทำให้มา ตอนเที่ยวชมสวรรค์ พบเทวาบุตรผู้มีบิรวารตามบุญที่ได้กระทำให้มา ตอนสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์ ว่าสั่งสมบุญอย่างไรถึงจะได้ไปเกิดใน

ยุคพระศรีอาริย์ ตอนสุดท้ายการเทศน์โปรดมนุษย์ และมีประเด็นความเชื่อเรื่องทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก ความเชื่อเรื่องทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ และความเชื่อเรื่องโลกยุคพระศรีอาริย์

คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติ ที่มีการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนก่อนทุกครั้งเป็นการแสดงให้เห็นอานิสงส์การให้ทาน ด้านความกตัญญูต่อบุพการี สะท้อนให้เห็นการทำความดี ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว สะท้อนให้เห็นผลและโทษที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศนามาลัยหมื่นมาลัยแสน ได้นำมาร่วมกับประเพณีการเทศน์มหาชาติ ด้านความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า เกิดจากคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปตามคำสอนในพระพุทธศาสนา

Thesis Title : A Study of Belief in Merit and Sin in Malaisutta Towards
Phalab Sub-District People's Folkway, Muang District,
Khon Kaen Province

Researcher : Phra Supod Kalyāṇadhammo (Papsing)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Bang Khemanando Pali V, B.A.,M.A.,
Ph.D. (Philosophy)

: Phramaha Pramuan Thanadatto Pali VI, B.A., M.A.(Ling), M.A.,
Ph.D. (Pali & Bud.)

: Dr. Prayoon Saengsai Pali IV.,B.A.,M.A. (in Ed), P.G. Dip.in
Journalism, Ph.D. (Education).

Data of Graduation : 29th March 2013

ABSTRACT

The objectives of this thesis were to study about virtue and sin in Theravada Buddhism, to study on belief of virtue and sin in the sermon of Phra Malai Sutra, and to study the values of belief in virtue and sin as being influential to E-sarn people's way of life. This was a qualitative research conducted by collecting data from documents and interview on the field of target group and then all data was analyzed by descriptive method.

The results of research found that virtue in Theravada Buddhism means the tool for purifying the mind clean like fresh water, sin means sadness of mind. There were many kinds of virtue and sin; bodily, verbal and mental. There were four places called 'heaven of merit makers after their death' as follows; the world of human beings, the world of Devas, the world of brahma and the world beyond world. For 'hell of sin makers after their death', there also were four places as follows; going to the hell, being a hungry ghost, being a demon, and being a beast.

Virtue and sin in the sermon of Phra Malai Sutra; while Phra Malai was travelling in the hell, he saw many hell beasts getting the results of their own bad actions done, and during his travel to the heaven, he saw Devaputras with many friends because of their own merits done, and while talking Dhamma with Phra Sri-arn to what merit a man should accumulate more and more, he would be born in the time of Phra Sri-arn. At the end of teaching to people with the point on belief of making merit, that one would go to the heaven after death. On belief of making sin, that one would go to the hell after death, and on belief of the world of Phra Sri-arn.

The value on belief of virtue and sin in Phra Malai Sutra as being influential to E-sarn people's ways of life, there were the sermon of Malai Meun Malai Sean at first to present the benefit of giving alms on the tradition of making merit in Maha Chart Sermon (The great stories of Buddha). On the gratefulness to parents, it reflected to making merit. On the belief of good and bad action, it reflected to the good result and bad effect happened to peoples directly. On the maintaining tradition of Malai Meun Malai Sean Sermon, it was brought to join with the tradition of Mahachat Sermon. On belief of the next world, it would happen because of belief in the story of virtue and sin under the teachings in Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้ด้วยความสะดวกตาอนุเคราะห์จากบุคคล หน่วยงาน และ
อีกหลายฝ่าย ผู้วิจัยขออนุญาตระบุนามเพื่อแสดงความขอบพระคุณและขอบคุณ ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระมหากษัตริย์ เหมานนุโท, ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา
พระมหาลาภระมวล ฐานทตฺโต, ดร. และ ขออนุโมทนาขอบคุณ ดร. ประยูร แสงใส
กรรมการที่ปรึกษา ซึ่งท่านทั้งสามได้ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางและแนวคิดในการทำ
วิทยานิพนธ์ จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงด้วยดี และที่ต้องขอถวายความเคารพขอบพระคุณเป็น
อย่างสูง คือ พระเดชพระคุณพระเทพรัตนมุนี เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ที่เมตตาอนุเคราะห์โดย
ให้ทั้งความรู้ ความเมตตา อนุเคราะห์ ด้านการศึกษาและกำลังใจมาโดยตลอด

พร้อมนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจรูปแบบ
วิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปแก้ไขและปรับปรุงเพิ่มเติมให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบของงานวิจัย

ขออนุโมทนาขอบคุณ เจ้าหน้าที่และบุคลากรห้องสมุดวิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้
เอื้อเฟื้อและให้ความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์
หนังสือ ตำราเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณและขออนุโมทนา เจ้าของผลงานประพันธ์ ตำรา หนังสือ และงานวิจัย
ทุกเล่ม ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นเอกสารสำหรับอ้างอิง เพื่อการศึกษาค้นคว้า ซึ่งได้นำมารวบรวม
และเรียบเรียงวิเคราะห์สังเคราะห์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ อีกทั้งขอสำนึกในพระคุณของพระ
อุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการแก่ผู้วิจัย รวมทั้งเพื่อนสหธรรมิกผู้ร่วม
ศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกรูป ที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัย ขอมอบอุทิศงานวิจัยให้เป็นวิทยาทานแด่โยมบิดามารดา ผู้มอบ
อัฐภาพร่างกายให้เจริญเติบโตจนได้บรรพชาอุปสมบท มีโอกาสได้ศึกษาพระพุทธานุศาสนนา
เพื่อยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และขอให้พระพุทธานุศาสนนา
เจริญแผ่ไพศาลสืบต่อไป

พระสุพจน์ กลุยานธโม / ภาพสิงห์

๒๕ มีนาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๑๒
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๕
๒.๑ ความหมายของบุญและบาป	๑๖
๒.๑.๑ ความหมายของบุญ	๑๖
๒.๑.๒ ความหมายของบาป	๒๐
๒.๒ ประเภทของบุญและบาป	๒๑
๒.๒.๑ บุญและบาปทางกาย	๒๒
๒.๒.๒ บุญและบาปทางวาจา	๒๒
๒.๒.๓ บุญและบาปทางใจ	๒๓
๒.๓ สுகติของบุคคลผู้ทำบุญเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์	๒๓
๒.๓.๑ มนุษย์โลก	๒๕

๒.๓.๒ เทวโลก	๒๓
๒.๓.๓ พรหมโลก	๒๕
๒.๓.๔ ภูมิพื้นโลก หรือ โลกุตระภูมิ	๓๐
๒.๔ ทุกคติของบุคคลผู้ทำบาปเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์	๓๑
๒.๔.๑ นรก	๓๑
๒.๔.๒ เปต	๓๔
๒.๔.๓ อสุรกาย	๓๖
๒.๔.๔ สัตว์ดิรัจฉาน	๓๖
๒.๕ สรุป	๓๘

บทที่ ๓ ความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลยสูตร ๔๐

๓.๑ ความเป็นมาของพระมัลลยเถระ	๔๐
๓.๑.๑ ความย่อเรื่องท้องแต่นรก	๔๐
๓.๑.๒ ความย่อเรื่องเที่ยวชมสวรรค์	๔๓
๓.๑.๓ ความย่อเรื่องการสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์	๕๐
๓.๑.๔ ความย่อเรื่องการเทศนาโปรดมนุษย์	๖๐
๓.๒ ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก	๖๒
๓.๓ ความเชื่อเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ	๖๖
๓.๔ ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริย์	๖๕
๓.๕ สรุป	๗๕

บทที่ ๔ คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมัลลยสูตรที่มีต่อ วิถีชีวิตของชาวตำบลพระลับ ๗๕

๔.๑ บริบทของพื้นที่ศึกษา	๗๕
๔.๒ ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติ (บุญผะเหวด)	๘๒
๔.๓ ด้านความกตัญญูต่อบุพการี	๘๓
๔.๔ ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดี กรรมชั่ว	๘๕
๔.๕ ด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศนามาลัยหมื่นมัลลยแสน	๘๓

๔.๖ ด้านความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า	๕๕
๔.๗ สรุป	๕๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๐๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
บรรณานุกรม	๑๐๗
ภาคผนวก	๑๑๑
ก. รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ภาคสนาม	๑๑๒
ข. แบบสัมภาษณ์ข้อมูล	๑๑๕
ค. รูปภาพการสัมภาษณ์ข้อมูล	๑๑๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๓/๒๘. หมายถึง วินยปิฎก มหาจุลคปาติ เล่ม ๔ ข้อ ๓๓ หน้า ๒๘ ฉบับมหาจุฬาฯปิฎก, ๒๕๐๐.

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๗/๑๕๔. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๑๑ ข้อ ๒๓๗ หน้า ๑๕๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕. ในการอ้างอิงอรรถกถา จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๕/๒๓๕. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สิลขันธวรรคอรรถกถา.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)

จุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
จุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
จุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
จุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	ปาฎีกาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
จุ.วิ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย	วิภงฺก	อรรถกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ป.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปริวาร	อรรถกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ชา.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ชาดก	อรรถกถา	(ภาษาบาลี)
จุ.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	อรรถกถา	(ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อพระพุทธศาสนา จะประกาศเผยแผ่ไปยังนานาประเทศ ย่อมต้องมีหลักการที่สำคัญเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ หลักโอวาทปาติโมกข์^๑ ที่พระองค์ตรัสว่า

ความอดทน คือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพาน เป็นบรมธรรมผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

สอนให้ละเว้นจากสิ่งไม่ดีทั้งปวง สอนให้ทำความดีทุกอย่าง และสอนให้รู้จักดูแลจิตใจของตน ให้เป็นปกติสุขผ่องใสอยู่เสมอ นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงใช้เป็นเกณฑ์กว้างๆ แก่พระสาวกผู้ดำเนินรอยตาม การทำความดีทางกาย อันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์และไม่ผิดประเวณีต่อคู่ครองคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นบุคคลที่เขาหวงแหน หรือมีเจ้าของทั้งโดยศีลธรรมและกฎหมายรับรองที่เรียกว่า “สามีและภริยา”, ส่วนทางวาจา ก็จะต้องเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบคาย และพูดไร้สาระแก่นสาร แม้ในทางใจ ก็จะต้องเว้นจากความคิดร้ายพยาบาท คิดอยากได้ของคนอื่นมาครอบครองและคิดเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า อนภิขมา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) อพยาบาท (ความไม่คิดร้าย) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)^๒ ทั้งหมดนี้ เรียกว่า เป็นความดีหรือเป็นบุญทางกาย วาจาและใจ

ส่วนในทางตรงกันข้าม ได้แก่ บาปหรือเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ เพราะได้กระทำความชั่วทางกาย เช่น ฆ่าสัตว์ ทำร้ายบุคคลอื่น ลักทรัพย์, ทางวาจา เช่น ชอบด่าทอใส่ร้ายคน

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐-๕๑.

^๒ ที.ป. (ไทย) ๑๑/๓๔๓/๓๖๒-๓๖๓.

อื่นให้เสียหาย, และทางใจ เช่น คิดโลภอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนเอง คิดประทุษร้ายต่อบุคคลอื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา จนไปถึงแก่ความพินาศหรือถึงแก่ชีวิต ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐^๓ (ทางแห่งอกุศลกรรม) คือ ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) อทินนาทาน (การลักทรัพย์) กาเมสุมิฉฉาจาร (การประพฤติดนินทาม) มุสาวาท (การพูดเท็จ) ปิสุณาวาจา (การพูดส่อเสียด) ผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ) สัมผัสปปลาปะ (การพูดเพื่อเจ้อ) อภิขมา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) พยาบาท (ความคิดร้าย) และมิฉฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด) ส่วนนี้เรียกว่า เป็นความไม่ดีเป็นการกระทำที่เป็นบาป ควรเว้นเสีย ไม่ควรเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ควรสนับสนุนให้กระทำ ไม่ทำเอง จึงจะได้ชื่อว่า ละเว้นความชั่วทั้งปวง

อย่างไรก็ตาม คำสอนต่างๆ ทั้งเรื่องบุญและเรื่องบาปนี้ มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายแห่ง จนกลายเป็นวรรณคดีไปก็มี เพราะเป็นสื่อที่สอนให้มนุษย์รู้จักว่าสิ่งใดควรทำ (บุญ) สิ่งใดควรจะไม่ละเว้นเสีย (บาป) แม้ในกรณีนี้ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งสอนให้คนทำความดี^๔ ละเว้นความชั่วดังกล่าวมาแล้วเบื้องต้น ส่วนแนวทางและวิธีการนำเสนอย่อมแตกต่างกันออกไป เพื่อให้เกิดความสนใจ เกิดแรงบันดาลใจหรือน้อมนำจิตใจผู้อ่านและผู้ฟัง ให้มีพลัง มีสติปัญญาที่จะเสริมสร้างความดี และเพื่อให้เป็นปัจจัยแห่งความคิด มีความเข้าใจต่อโลกและชีวิตดียิ่งขึ้น จนกระทั่งนำมาเป็นคติสอนใจและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อมได้^๕

แม้ในคัมภีร์มัลลยสูตร ซึ่งเนื้อเรื่องกล่าวถึงพระเถระองค์ชื่อ “มัลลย” ว่าเกิดในเกาะลังกา สำเร็จพระอรหัตผลมีฤทธิ์เชี่ยวชาญ สามารถลงไปใน เมืองนรก ดับไฟนรก ช่วยสัตว์นรกให้พ้นจากทรมาน สามารถเหาะขึ้นไปเมืองสวรรค์เอาดอกบัวบูชาพระจุฬามณีเจดีย์ ได้สนทนากับพระศรีอารียะ และพระมัลลยก็บอกว่า ชาวเมืองมนุษย์ร้ายร้อยอยากเกิดในศาสนาพระศรีอารียะกันทั่วไป พระศรีอารียะจึงสั่งให้พระมัลลยมาบอกชาวโลกมนุษย์เป็นใจความสำคัญว่า ให้หมั่นทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดร

^๓ ที.ป. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

^๔ สนิท ตั้งทวี, วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๖๐.

^๕ เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๕.

ซึ่งมีคาถาอยู่พันคาถาให้จบในวันเดียว และในการเทศน์นั้นต้องถวายดอกบัวต่าง ๆ อย่างละพันดอกแล้วก็จะได้พบศาสนาพระศรีอาริย์^๖

ดังนั้น วรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเรื่องพระมาลัยสูตร จึงไม่ได้ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เชื่อกันว่า เป็นการประพันธ์ขึ้นของพระชาวลังกา เดิมตั้งชื่อว่า มาเลยสูตร ต่อมาพระภิกษุชาวเมืองเชียงใหม่ นามว่า พระพุทธวิลาส ได้นำมาขยายความเป็นภาษาบาลีดั้งเดิม เรียกว่า ฎีกามาลย์ ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๒๘๐ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ทรงนำมาแปลและเรียบเรียงขึ้นใหม่ เรียกว่า “พระมาลัยคำหลวง” โดยเนื้อหามีลักษณะดำเนินเรื่องเหมือน ประวัติพระมหาโมคคัลลานะเถระ คือ ไปเที่ยวรกร้าง สวรรค์บ้าง แล้วนำข่าวนุญและบาปที่สัตว์นรก และเทวดาเหล่านั้น กระทำสมัยเป็นมนุษย์ มาเล่าแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้เกิดความเลื่อมใส....^๗ ส่วนอีกข้อสันนิษฐานหนึ่งเชื่อกันว่า เรื่องพระมาลัยเถระ เป็นเรื่องที่เก่าแก่ซึ่งพระภิกษุชาวพม่าแต่งขึ้นมาเป็นครั้งแรก ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และเรื่องราวของพระมาลัยได้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้แก่ พม่า เขมร ลาว ส่วนในประเทศศรีลังกานั้นมีชื่อเกี่ยวกับพระมาลัยเถระ แต่เรื่องราวไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย^๘

แต่ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันนี้ พบว่า คนบางส่วนกำลังหลงไหลไปตามวัฒนธรรมตะวันตกและมีค่านิยมไปกับยุคบริโภคนิยมทางวัตถุเพิ่มขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาต่าง ๆ เช่น ปัญหาทุจริต ยาเสพติด อาชญากรรม กระทั่งบางคนมีปัญหาทางจิต เกิดความทุกข์ ความเครียด ความกระวนกระวายใจเพราะตนไม่มีหลักยึดทางใจนั่นเอง นอกจากนั้นแล้ว ในด้านความเชื่อเรื่องบุญและบาป เรื่องนรกสวรรค์โลกนี้และโลกหน้า ก็เป็นปัญหาเช่นกันว่า บุคคลควรปฏิบัติตนต่อความเชื่อนั้นอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่า พุทธศาสนิกชนที่ดี ทั้งนี้ ความเชื่อที่มีต่อเรื่องความดีหรือการทำบุญ แล้วได้เสวยผลของบุญ และการทำบาปแล้วได้เสวยผลของกรรมชั่วหรือบาป มีทุกขเวทนาในปัจจุบันชาติและภพ

^๖ บุนนิตมาตรา, สิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องลาวี, (พระนคร : สารานุกรม, ม.ป.ป.), หน้า ๓๓๘.

^๗ กรมศิลปากร, วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓, (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๓-๑๕๔.

^๘ ชฎาลักษณ์ สรรพานิช, “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๒๔.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมะกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

หน้า ล้วนมีอิทธิพลต่อแนวคิดและการปฏิบัติตน ตามวิถีทางของชาวพุทธเป็นอย่างดี เนื่องจากความเชื่อเรื่องบุญและบาปนี้ ย่อมทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เพราะเชื่อว่า ถ้าหากคนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี และตรงกันข้าม ถ้าหากคนทำกรรมชั่ว ก็ย่อมจะได้รับผลบาปหรือความชั่วเช่นกัน ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสใจความว่า “ยาทิสํ วปเต พิฆิ, ตาทิสํ ลภเต ผลํ, กลฺยาณการี กลฺยาณํ, ปาปการี จ ปาปกั”^{๑๑} บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว

ฉะนั้น การส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ จึงเป็นเรื่องที่ควรกระทำโดยสอดแทรกไว้ในโอกาสต่าง ๆ แม้ในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ก็ยังจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเทศนาที่ประชาชนยึดถือจนกลายเป็นประเพณียังมีน้ำหนักให้คนกลับมาเชื่อถือในเรื่องการทำดีได้ดี (บุญ) การทำชั่วได้ชั่ว (บาป) เพราะแนวโน้มนัยสังคมปัจจุบัน เมื่อขาดความเชื่อดังกล่าวแล้ว ก็ยังทวีปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้น หากส่งเสริมจิตสำนึกที่ดีในกรณีนี้ ย่อมเป็นการป้องกันแนวคิดมิจฉาทิฐิไว้ได้

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่อง บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท บุญและบาปในเทศนาพระมัลลสูตร และคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมัลลสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ว่าบุคคลควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะชื่อได้ทำความดีหรือบุญ และทำอย่างไรจึงจะเว้นจากความชั่วหรือบาป แล้วผลของการปฏิบัติอย่างนั้น ให้ผลในแง่มุมใด เพื่อการวางแผนวางท่าทีให้ถูกต้อง สัมกับเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อีกทั้งเมื่อได้ศึกษาจนได้ข้อสรุปในแต่ละบทแล้ว ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยเล่มนี้ จักเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลสูตร

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมัลลสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๕๐๓/๓๓๓.

๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บุญ หมายถึง เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดจนน้ำบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมองใจ และบุญยังทำให้บุคคลมี ความสะดวกในการดำเนินชีวิต เพราะได้กระทำความดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ

บาป หมายถึง ความเศร้าหมองแห่งใจที่ระคนไปด้วย ความโลภ ความโกรธ และความหลง และมีทุกข์เป็นผลแห่งการกระทำ ทั้งทำให้ความไม่สะดวกในการดำเนินชีวิต เพราะการทำความชั่วทางกาย ทางวาจาและทางใจ

กุศล หมายถึง ทางทำความดี อันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ หรือสุคติ

อกุศล หมายถึง ทางทำความชั่ว อันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์

สวรรค์ หมายถึง เชื่อว่าโลกที่ไปแล้วมีแต่สิ่งที่ดี หรือแดนที่มีแต่ความสุข

นรก หมายถึง เชื่อว่าโลกที่ไปแล้วมีแต่ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส เพื่อชดใช้กรรมที่แต่ละคนได้กระทำไว้

ความเชื่อ หมายถึง คติความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท และในธรรมเทศนาเรื่องพระมาลัยสูตร และยังหมายถึง ความเชื่อว่าหากทำความดีทำบุญกุศลเนืองๆ ย่อมได้เสวยความสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ส่วนผู้ทำความชั่ว ย่อมได้เสวยความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

เทศนาพระมาลัยสูตร หมายถึง พระสูตรที่ผู้รู้แต่งขึ้นมา เพื่อเป็นคติแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทด้วยการพรรณนาถึงเรื่องนรก สวรรค์ มนุษย์และการไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์ของผู้ทำความดี

มาลัยหมื่นมาลัยแสน หมายถึง เทศนาที่พระสงฆ์ชาวอีสานแต่งประพันธ์ขึ้นมา เพื่อบรมสั่งสอนประชาชนในพื้นที่ให้มีความเชื่อต่อเรื่องบุญและบาป ตามนัยพระมาลัยสูตร

พระมาลัยเถระ หมายถึง พระสงฆ์ผู้มีคุณวิเศษ เป็นพระอรหันต์ เกิดภายหลังสมัยพุทธกาล เป็นชาวศรีลังกา ที่มีฤทธาานุภาพสามารถที่จะไปท่องเที่ยวในนรกและสวรรค์ได้ แล้วนำเรื่องราวที่ไปพบนั้นมา บอกกล่าวแก่พุทธศาสนิกชนให้รีบทำความดี ละเว้นความชั่ว

พระศรีอาริย์ หมายถึง ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ซึ่งเป็นพระองค์ที่ ๕ ในภัทรกัปนี้ ต่อจากพระโคตมพุทธเจ้า

วิถีชีวิตของชาวอีสาน หมายถึง การปฏิบัติตามความเชื่อ และการดำเนินชีวิตโดยปกติที่มีจารีตประเพณีเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพระมาลัยสูตรของประชาชนในพื้นที่ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัย ผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เท่าที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งทางตรงและทางอ้อม มีดังนี้

๑.๔.๑ หนังสือและเอกสารทั่วไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๑} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “นรก – สวรรค์ในพระไตรปิฎก” ผลการศึกษาพบว่า สาระของจุฬามณีวิภังคสูตร ยังคงยืนยันหลักการสำคัญที่ว่า การนึกถึงผลกรรมที่จะได้ประสบในชีวิตภพหน้า พึงเป็นไปในลักษณะของความมั่นใจที่อาศัยกรรมคือคุณภาพจิตใจและคุณภาพแห่งความประพฤติ ที่ตนมีอยู่ในปัจจุบันนี้เอง และการได้รับผลแห่งไถลเบื้องหน้านั้น มีลักษณะที่สืบทอดต่อเนื่องออกไปอย่างมีความสัมพันธ์กันได้ตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย อาจพูดสั้นๆ ได้แนวหนึ่งว่า ความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้า จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยเสริมธรรมจันตะให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หากความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้าอย่างใด ไม่ช่วยเสริมธรรมจันตะ แต่กลับเป็นไปในทางส่งเสริมโลภะ หรือค้นหาถ่ายเดียว ก็พึงเข้าใจว่า ความเชื่ออย่างนั้น เป็นความเชื่อที่คลาดเคลื่อน และควรได้รับการแก้ไข

พระราชปริยัติ (สฤณี สิริธโร)^{๑๒} ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมไทยในยุคต้น ๆ แทบทุกเรื่อง นักประพันธ์นิยมสอดแทรกหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาไว้ด้วยเสมอ โดยแบ่งวรรณกรรมประเภทนี้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) วรรณกรรมที่นำเนื้อหามาจากพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์อื่นๆ

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), นรก – สวรรค์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๕.

^{๑๒} พระราชปริยัติ (สฤณี สิริธโร), งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

โดยตรงแล้วมาแต่งหรือแปลใหม่ โดยแทรกหลักธรรมหรือคำสอนทางพระพุทธศาสนาลงไป ด้วย ตัวอย่างเช่น ไตรภูมิพระร่วง นำเนื้อหามาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา จำนวน ๓๐ คัมภีร์, มหาชาติคำหลวงและกาพย์มหาชาติ นำเนื้อหามาจากคัมภีร์อรรถกถาชาดก, พระมาลัยคำหลวง นำเนื้อหามาจากคัมภีร์มัลลยสูตรและฎีกามัลลย, ปุณโณวาทคำฉันท์นำเนื้อหามาจากคัมภีร์ปุณโณวาทสูตร นำมาจากตำนานรอยพระพุทธบาท, สามัคคีเภทคำฉันท์ นำเนื้อหามาจากคัมภีร์มหาปริณิพพานสูตร และอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี (๒) วรรณคดีที่นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาแต่ง เพื่อแสดงความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา หรือบันทึกเหตุการณ์สำคัญบางอย่าง แล้วแทรกความรู้สึกรักใคร่และจินตนาการของกวีลงไป เช่น โคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์ แต่งขึ้นเพราะความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พระมหาประมวธ ฐานทตฺโต^{๓๓} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “มาลัยหมื่น-มาลัยแสน ปรีถรรศน์” สรุปได้ว่า คติความเชื่อเรื่องพระมาลัยในการฟังเทศน์เวสสันดรให้จบภายในวันเดียว เพื่อเป็นอานิสงส์ให้ได้พบพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติในการฟังเทศน์เวสสันดรตามคติเรื่องพระมาลัยอยู่ ๒ ประการ คือ ฟังเทศน์เวสสันดรทั้ง ๑,๐๐๐ พระคาถาให้จบภายในวันเดียว และ บูชาด้วยสิ่งของต่าง ๆ มีดอกไม้มัน รูป เทียน ธูป อย่างละ ๑,๐๐๐ การมีคติอย่างนี้นั้น มาจากการถือเอาจำนวน ๑,๐๐๐ พระคาถา ในเรื่องพระเวสสันดรชาดกภาษาบาลีนั่นเอง คติและการปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้ชื่อเรียกการเทศน์เวสสันดรอีกชื่อหนึ่งว่า “เทศน์คาถาพัน” ถ้าเทศน์ภาษาไทยเรียกว่า “เทศน์มหาชาติ” ดังนั้น เรื่องพระมาลัย จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตไทยทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะเรื่องของบาป-บุญ สวรรค์-นรก ซึ่งได้พรรณนาภาพไว้อย่างชัดเจนจนเกิดเป็นศิลปกรรมด้านต่าง ๆ เช่น วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ตามนัยพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์^{๓๔} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา” สรุปได้ว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนิพนธ์เรื่องนี้ เพื่อหวังที่จะล้างอกุศลกรรมที่ได้เคยทรงวางอุบายประหารเจ้าฟ้ากรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ ด้วยทรงระแวงว่าจะได้รับราชสมบัติจากสมเด็จพระ

^{๓๓} พระมหาประมวธ ฐานทตฺโต (บุลาณม), มาลัยหมื่น-มาลัยแสน ปรีถรรศน์, (ขอนแก่น : หจก. ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓-๔.

^{๓๔} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (พิษณุโลก : โครงการตำรา มศว. , ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๕ - ๒๕๖.

ชนกนาถ ทั้งหวังจะได้พบศาสนาพระศรีอาริยมตไตรยและถึงพระนิพพาน นอกจากนี้ก็ได้กล่าวว่า หนังสือเรื่อง พระมาลัยคำหลวง เน้นให้เห็นผลของการทำความดีมากกว่าจะพรรณนาถึงการทำความชั่ว เช่นเมื่อพระมาลัยกลับมายังโลกมนุษย์ ...เรอบอกตามสั่งฝูงญาติ ในชนชาติเร่งทำ กุศลกรรม อุทิศถึงพงศ์พันธุ์ จงฉับพลันอย่าช้า เราจะพ้นทุกข์ชาดูรตล... ปวงชนทั้งหลายเมื่อได้ทราบข่าวญาติของตนว่า ไปตกระกำลำบากอยู่ในนรก จึงพากันอุทิศส่วนกุศลไปให้”

ประกอบ มีโคตรกอง^{๙๕} ได้กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การกล่าวถึงกำเนิดของสรรพสัตว์ ยักษ์มารและอื่น ๆ ในเตภูมิกถา เป็นความรู้ที่คนในสมัยก่อนพยายามศึกษาเป็นเรื่องความกิดความเห็น...โดยแต่งขึ้นมาเพื่ออธิบายเพิ่มเติมข้อความ ในพระพุทธรศาสนาไม่ใช่ข้อเท็จจริงของพระพุทธรศาสนาเนื่องจากเรื่องเหล่านี้ เป็นเรื่องจินตนาการ (ไม่ควรคิด) เพราะไม่ทำให้ผู้คิดพ้นจากกองทุกข์ไปได้ แต่การอธิบาย ถึงนรกและสวรรค์อันมนุษย์จะต้องไปเกิดนั้น ด้วยอำนาจแห่งบุญและบาป ที่ตนทำไว้ ทำให้คนเรากลัวบาป อยากทำบุญ ทำความดี เว้นความชั่ว ซึ่งเป็นการบรรยายโดยอ้อมได้ผลกว่าพูดโดยตรง

พรพรรณ ชารานูมาศ^{๙๖} ได้กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา ผลการศึกษาพบว่า เรื่องพระมาลัยคำหลวง ต่างจากไตรภูมิพระร่วง หรือ เตภูมิกถาในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ มิได้บรรยายถึงความผิด ความชั่วชนิดต่าง ๆ ว่ามีอะไรบ้าง ทำเช่นไรจะต้องตกนรกขุมไหนเป็นต้น ในเรื่องพระมาลัยมีเพียงแต่กล่าวอ้างถึงนรกแปดขุม เรื่องพระมาลัย เน้นหนักไปในการแสดงให้เห็นผลของการทำความดี มากกว่าจะพรรณนาถึงความชั่ว จึงพรรณนาถึงความรื่นรมย์ไว้ละเอียดถี่ถ้วนกว่าที่จะกล่าวถึงความน่าเกลียดน่ากลัวในนรกเหมือนดังในเตภูมิกถา

^{๙๕} ประกอบ มีโคตรกอง, งานวิจัยพระพุทธรศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๔.

^{๙๖} พรพรรณ ชารานูมาศ, วรรณคดีเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน, ๒๕๑๑), หน้า ๑๗๑.

ลิตธา พินิจภูวดลและคณะ^{๓๓} ได้กล่าวไว้ในหนังสือความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย ผลการศึกษาพบว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้นิพนธ์เรื่องพระมัลลย์คำหลวงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๐ ทำนองแต่ง เช่นเดียวกับกาพย์มหาชาติในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ถือเป็นรายสุภาพบางแห่งคล้ายกาพย์ยานี ไม่มีคาถาบาลีสลับอย่างนั้น โทปนันทสูตรคำหลวง มีแต่เดินคาถาในตอนต้น แล้วจึงดำเนินเรื่อง ภาษายาก อ่านได้ความเดียวกับนั้น โทปนันทสูตรคำหลวง ได้แสดงเจตนาที่ทรงนิพนธ์ไว้ว่า ทรงปรารถนาที่จะได้ไปเกิดในโลกหน้าและได้พบพระศรีอาริยมฤตไตรย ได้บวชเฉพาะหน้าพระพักตร์และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และที่สุดขอได้พบพระนิพพาน

๑.๔.๒ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร^{๓๔} ได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องโลกยุคพระศรีอาริย์และพระมัลลย์ไว้ว่า แนวคิดเรื่องพระศรีอาริย์ คงจะแพร่หลายในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว เพราะในไตรภูมิพระร่วงก็ได้กล่าวถึงพระศรีอาริย์ไว้ทั้งในคำนำและคำลงท้าย นอกจากนั้นในการสำรวจหลักศิลาจารึกสุโขทัยทั้งหมด ๑๖ หลัก ก็พบว่าได้กล่าวถึงพระศรีอาริย์ด้วยคำต่าง ๆ กัน เช่น “อารยไมตรี” บ้าง “พระพุทธรศรีอารยไมตรี” บ้าง จากความเชื่อที่ว่า เมื่อผ่านกึ่งพุทธกาลจะเสื่อมลงโดยลำดับจนสูญสิ้นไปเมื่อครบ ๕,๐๐๐ ปี โลกจะเกิดมิกขัญญ์และกลียุค สังคมจะเต็มไปด้วยการรบราฆ่าฟันเดือดร้อนไปทั่ว จึงทำให้ผู้คนเริ่มคิดถึงโลกในความฝันหรือโลกในอุดมคติ ซึ่งก็คือโลกยุคพระศรีอาริย์นั่นเอง ซึ่งแนวคิดเรื่องโลกยุคพระศรีอาริย์ก็ได้โยงมาถึงเรื่องพระมัลลย์ พระมัลลย์เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือมาก เพราะท่านเป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์มากเช่นเดียวกับพระโมคคัลลานะในสมัยพุทธกาล สามารถที่จะไปโปรดสัตว์ได้ทั้งในนรกและสวรรค์ ในคราวที่เดินทางไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อไปนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์ (ที่บรรจุพระเกศาของพระพุทธองค์) ในช่วงเดียวกันนั้น พระศรีอาริย์โพธิสัตว์ก็ได้เสด็จมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์เช่นเดียวกัน ท่านทั้งสองได้พบกัน

^{๓๓} ลิตธา พินิจภูวดลและคณะ, *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๖.

^{๓๔} พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร (พรรณนา), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิต ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตปิฎก”, *ปริญาตศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕ – ๔๖.

และสนทนาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเรื่องปฏิบัติตนเพื่อให้ได้พบพระศรีอารีย์ในอนาคต โดยการสดับตลับฟังพระธรรมเทศนา เรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก” เมื่อพระมัลลย์กลับมายัง โลกมนุษย์ จึงนำข่าวนี้มาประกาศให้ชาวโลกได้ทราบ

พระมหาภิรมย์ ออสมาลี (พันนา)^{๑๕} ได้วิจัยเรื่อง “มัลลย์ชาดกที่ปณีฎีกา : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์” ผลการศึกษาพบว่า ผู้แต่งคัมภีร์มัลลย์ชาดกที่ปณีฎีกา ได้รวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์ต่างๆ มาปรับปรุงและแต่งเสริมเนื้อความ แต่ความหมายยังคงเดิม ในคัมภีร์นี้ผู้แต่งนำเอาเนื้อหาสาระจากคัมภีร์มาเล่ายุทธเวทธรรมาธิบายขยายเนื้อความ หลักคำสอนที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา เช่น เรื่อง บุญ บาป นรก และสวรรค์ ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมให้คนทำความดี (บุญ) ละเว้นความชั่ว (บาป) ทำให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับการทำความดี (บุญ) ที่แน่นมากที่สุด ในคัมภีร์นี้คือ ทานบารมี ได้แก่ การให้ทาน และการฟังเทศน์ มหาเวสสันดรชาดกให้จบภายในวันเดียว

ชนิดา เรืองจรรยา^{๑๖} ได้กล่าวไว้ใน “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องมัลลย์ชาดก” ว่า เรื่องมัลลย์ชาดกเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่เคยมีชื่อเสียงมากในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีความเชื่อเรื่องศาสนาพระศรีอารีย์ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความต้องการให้สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่พึงปรารถนา ผู้ประพันธ์จึงสร้างให้ศาสนาพระศรีอารีย์เป็นสังคมในอุดมคติ การสร้างภาพความสงบสุขของศาสนาเช่นนี้ได้ช่วยให้คนกระทำความดี โดยกำหนดให้มีศาสนาพระศรีอารีย์เป็นจุดมุ่งหมาย การที่ผู้ประพันธ์ได้กำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมา เพราะต้องการใช้กุศโลบายให้ คนในสังคมพากันเพียรที่จะทำดีกันมาก ๆ เมื่อทุกคนทำความดี ไม่เบียดเบียนกันและกัน ในที่สุดโลกก็จะสงบสุข ซึ่งไม่ต้องรอถึงศาสนาพระศรีอารีย์ก็ได้ จากความเชื่อเรื่องกรรม นรกสวรรค์ และศาสนาพระศรีอารีย์ดังกล่าว เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยสมัยอดีต จนถึงปัจจุบันก็ยังเชื่อถือกันอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก กล่าวคือ การที่เชื่อกันว่ากรรม นรก

^{๑๕} พระมหาภิรมย์ ออสมาลี (พันนา), “มัลลย์ชาดกที่ปณีฎีกา : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^{๑๖} ชนิดา เรืองจรรยา, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง มัลลย์ชาดก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๒.

สวรรค์ และศาสนาพระศรีอารียัมมีจริง เมื่อจะตัดสินใจทำการสิ่งใดก็จะคิดไตร่ตรองก่อนว่า การกระทำนั้น ๆ ส่งผลต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร ดังนั้นความเชื่อเหล่านี้จึงช่วยควบคุมจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้พยายามคิดดี ทำดี และละอายใจต่อการประพฤตินทางชั่ว ทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เนื่องจากกลัวว่าจะเป็นกรรมที่ติดตัวไป อันทำให้ได้รับความลำบากทั้งในปัจจุบัน อนาคต และชาติภพหน้า

ชฎาลักษณ์ สรรพานิช^{๒๑} ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” สรุปได้ว่า เรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่แพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นทุกภาคของประเทศไทย ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องพระมาลัยจากต้นฉบับอักษรขอม เพื่อรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และมรดกของชาติให้ดำรงไว้ ทั้งยังมีผลต่อเนื่องไปถึงการศึกษาในวรรณกรรมของชนรุ่นหลังอีกด้วย ซึ่งชฎาลักษณ์ สรรพานิช ได้สรุปไว้อีกว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนต่าง ๆ และเรื่องพระมาลัยคำหลวง มีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ กล่าวถึงพระมาลัย ซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ ได้ลงไปบนโลก ไปพบเห็นสภาพของเปรต และได้ขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบพระศรีอารียเมตไตรย เมื่อกลับลงมายังเมืองมนุษย์ก็ได้นำเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าให้คนทั้งหลายฟัง เพื่อให้รู้ถึงเรื่องเกี่ยวกับนรก สวรรค์ บุญ บาป คุณ โทษ และอบรมสั่งสอนให้คนกระทำความดี อย่าประพฤตินสิ่งชั่ว หมั่นทำบุญทำทาน จะได้มีอายุอยู่ทันสมัยพระศรีอารียเมตไตรย

สุภาพร มากแจ้ง^{๒๒} ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย “พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดศิระกระบือ) : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ” สรุปได้ว่า มาลัยสูตรมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนมากมายเป็นบ่อเกิดของความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับศาสนาหลายข้อ เช่น ทำให้เกิดประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติทั้งพันคาถาให้จบในวันเดียว ทำให้เกิดมหาชาติสำนวนต่าง ๆ ทั้งสั้นและยาว ประเพณีการบูชากัณฑ์เทศน์

^{๒๑} ชฎาลักษณ์ สรรพานิช, “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๒๔, หน้า ๑๔๕.

^{๒๒} สุภาพร มากแจ้ง, พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดศิระกระบือ) : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมวิทยาลัยครูธนบุรี, ๒๕๒๔), หน้า ๕๕.

ความเชื่อเรื่องความสุขสบายในศาสนาของพระศรีอาริย์เมตไตรย ทำให้เกิดความนิยมในการอธิษฐานเมื่อทำบุญว่า ขอให้เกิดทันศาสนาพระศรีอาริย์เมตไตรย

อูดมพร คัมภีรานนท์^{๒๓} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัยคำหลวง” ผลการศึกษาพบว่า พระมาลัยคำหลวงเป็นเรื่องราวของพระอรหันต์องค์หนึ่ง อาศัยอยู่ ณ โธณชนบทในลังกาทวีป พระอรหันต์องค์นี้มีฤทธิ์มากราวกับพระโมคคัลลานะเถระ ผู้ได้รับการยกย่องในทางมีฤทธิ์มาก เป็นผู้เปิดประตูนรกและสวรรค์ นำข่าวสารในภพทั้ง ๓ คือ โลกมนุษย์ สวรรค์และนรก ให้ได้ทราบข่าวซึ่งกันและกัน ท่านได้ลงไปโปรดสัตว์ในเมืองนรก และเหาะขึ้นไปนมัสการพระธาตุจุฬามณี และพบกับพระศรีอาริย์เมตไตรย พระมาลัยได้นำเรื่องในนรกและบนสวรรค์มาเทศน์ให้ประชาชนฟัง และสั่งสอนให้กลัวบาป หมั่นทำบุญทำทาน

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย ทำให้ได้ทราบว่าแทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้สอนคนรุ่นหลัง เช่น ให้นุชาพระรัตนตรัย สอนให้รู้จักการให้ทาน การประกอบกุศลกรรม การรักษาศีล การฟังธรรม ความกตัญญูกตเวที ความไม่ประมาท และหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน อันเป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติและสังคม มีแต่ความสุข พระมาลัยคำหลวงไม่ได้มีเพียงแค่หลักธรรมที่สอนให้ทำดี ละเว้นชั่วเท่านั้น แต่พระมาลัยสูตรยังเข้าไปอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย ด้วยมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มนุษย์ จึงสร้างความสุขให้กับตนเองโดยสร้างโลกในจินตนาการขึ้นมา ประกอบกับความเชื่อตามคำสอนในเรื่องนรกสวรรค์ ความเชื่อในโลกอุดมคติ โลกยุคพระศรีอาริย์เมตไตรย ความเชื่อเหล่านี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวรรณศิลป์ ด้านศิลปกรรม รวมไปถึงด้านคติความเชื่อของสังคมด้วย

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลหลักจากเทศนาพระมาลัยสูตร (มาลัยหมื่นมาลัยแสน) จากคัมภีร์ใบลาน โดยมีต้นฉบับเป็น

^{๒๓} อูดมพร คัมภีรานนท์, “การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัยคำหลวง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ภาษาไทยน้อย ของวัดตาลเรียง ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นแกนสำคัญของการดำเนินเรื่อง ทั้งนี้ ได้มีการปริวรรตเป็นภาษาถิ่นอีสานก่อนนำมาเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนั้น ก็ยังได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลรองลงไปอื่นๆ อีก เช่น ตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน อีกทั้งหากมีข้อมูลใดที่กล่าวถึงหลักธรรม ก็จะใช้หลักฐานข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ พร้อมด้วยอรรถกถา มาใช้ประกอบการอธิบายบางแห่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เนื้อหาหนักแน่นขึ้น นอกจากนั้น ยังได้เก็บข้อมูลในบางส่วนที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) โดย ผู้วิจัย แบ่งกลุ่มเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ (๑) บ้านพระค้อ (๒) บ้านเลิงเปือย และ (๓) บ้านผือ

๑. พระสงฆ์ที่แสดงเทศนาพระมัลลยสูตร

(มัลลยหมั่นมัลลยแสน)

จำนวน ๕ รูป

๒. ประชาชนผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้เคยบวช

เรียนสอบได้นักธรรม-บาลี หรือ ผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ทาง

พระพุทธศาสนา

จำนวน ๕ คน

๑. พุทธศาสนิกชนที่ได้ฟังเทศนาพระมัลลยสูตร (มัลลยหมั่นมัลลยแสน) การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๓ กลุ่ม ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะกลุ่มที่ ๓ พุทธศาสนิกชน บ้านพระค้อ จำนวน ๑๐ คน บ้านเลิงเปือย จำนวน ๑๐ คน และบ้านผือ จำนวน ๑๐ คน รวมทั้งพื้นที่

จำนวน ๓๐ คน

รวมทั้งหมด ๔๐ รูป/คน

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับเอกสาร และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structure interview) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการ ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลยสูตร ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน : กรณีศึกษาดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีดังต่อไปนี้

๑. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท และข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากพระสงฆ์เทศนาพระมาลัยสูตร และพระเถระผู้ทรงภูมิรู้ ภูมิธรรมในตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ตลอดจนปราชญ์ผู้รู้คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์

๒. วิเคราะห์แยกแยะและจัดหมวดหมู่ บุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร

๓. ศึกษาคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

๔. เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๓.๑ ทำให้ทราบถึงบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓.๒ ทำให้ได้องค์ความรู้และทราบถึงความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร

๑.๓.๓ ทำให้ทราบถึงคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลวิชาการทางพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความเชื่อเรื่องบุญและบาป มีอยู่โดยปกติของคนเราทั่วไป ตั้งแต่เป็นเด็กมาแล้ว ทั้งนี้ เพราะได้รับอิทธิพลความเชื่อนี้จากการสอนของบิดามารดาเป็นอันดับแรก และเมื่อเจริญเติบโตขึ้น ก็อาจได้รับเพิ่มเติมจากผู้ปกครองหรือญาติพี่น้องที่พาไปวัด หรืออาจจะไปทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่วัดจัดขึ้น เช่น การแสดงธรรมโดยพระสงฆ์ บางครั้งก็อาจจะได้รับฟังเรื่องบุญและบาปด้วย ฉะนั้น จึงทำให้ซึมซับเข้าไปในจิตใจทีละเล็กทีละน้อย ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ บุญและบาป จึงกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธ เช่น คำว่า ไปทำบุญใส่บาตร ทำบุญครบรอบอายุ เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนายิ่งนัก แม้คนมีอายุยืนยาวก็ถือว่าเป็นคนมีบุญ ส่วนบาปมีนัยตรงกันข้าม มีลักษณะบั่นทอนจิตใจ ทำให้สภาวะทางจิตใจเสื่อมคุณภาพ หดหู่ เศร้าหมอง ไม่ผ่องใสเหมือนบุญ^๑

ในบทนี้ จึงเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความหมายของบุญและบาป ประเภทของบุญและบาป สุกติของบุคคลผู้ทำบุญเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์ สุกติของบุคคลผู้ทำบาปเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์ พร้อมด้วยบทสรุปและวิจารณ์เรื่องบุญและบาปท้ายบท เพื่อให้ได้ใจความโดยย่อ และมองเห็นภาพได้ชัดเจนว่า สิ่งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอนั้น มีเนื้อหาอย่างไร โดยจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

^๑ พระมหาเอกนรินทร์ เอนกโร (วงษ์จันทร์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘.

๒.๑ ความหมายของบุญและบาป

ในข้อนี้ มี ๒ คำ คือ คำว่า บุญ และคำว่า บาป ซึ่งมีนัยตรงกันข้ามเสมอหากกล่าวถึงบุญ เช่น บุญทำให้จิตใจผ่องใสร่าเริง ส่วนบาป ก็จะทำให้จิตใจหดหู่เศร้าหมอง เป็นต้น ฉะนั้น ผู้วิจัย จึงนำเสนอถึงความหมายของศัพท์ทั้ง ๒ นี้ พอสังเขป ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบุญ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) พระเถระผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ได้ให้ความหมายของบุญในเชิงกว้าง มีความครอบคลุม ทั้งส่วนที่มีนัย ส่อถึงความดีขั้นที่ประณีตขึ้นไปจากรูปแบบพิธีกรรม หรือการทำความดีต่างๆ ไปว่า บุญ คือเครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติดชอบทางกาย วาจา และใจ กุศลธรรม^๒

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของบุญไว้ว่า การทำความดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี คุณงามความดี^๓ ความหมายนี้นอกจากจะมีความเกี่ยวเนื่องกับหลักคำสอนทางศาสนาแล้ว ยังให้ความหมายในเชิงกว้างคือการกระทำคุณงามความดีต่างๆ ซึ่งไม่ได้จำเพาะลงไปว่าเป็นความดีประเภทใด เพียงแต่สิ่งใดก็ตามที่บุคคลประพฤติแล้วก่อให้เกิดความดีงาม ความหมายเหล่านี้ แสดงถึงบุญในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับกลั่นกรองชำระจิตใจ รวมทั้งกริยาอริยาสัยของบุคคลให้สะอาดและดีงาม ก่อให้เกิดภาวะที่น่าชื่นชม น่ายกย่องนับถือ มุ่งถึงสภาพของบุญที่แสดงผลต่อพฤติกรรมและจิตใจของบุคคลเป็นหลัก

บุญตามความหมายเชิงนิรุกติศาสตร์ หมายถึง สภาพที่กลั่นกรอง และชำระสันดานที่เกิดกิเลสขึ้น (ยตุล สยฺ อูปปन्नํ ตํ สนฺตํ ปุณฺณํ วิโสเธตติ จ ปุณฺณํ)^๔ สภาพที่กลั่นกรองกรรมซึ่งเป็นการกระทำของตน สภาพที่ยังอริยาสัยของผู้กระทำความกรรมนั้นให้

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๘.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘๑.

^๔ ชุ.วิ.อ. (บาลี) ๒๔.

บริบูรณ์ และสภาพที่ทำให้เกิดภพอันน่าบูชา (ปุณานิ อุตตโน การกัม ปุเรติ จสุส อหฺมาสยํ ปุชฺชณฺจ ภวํ นิพฺพตฺเตริติ ปุณฺณํ)^๕

นอกจากนั้น ยังนิยมใช้ร่วมกัน คือ คำว่า **บุญและกุศล** มีนัยหลากหลายและมีความหมายกว้างมาก ทั้งความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ความดีหรือการทำความดี และความหมายที่ค่อนข้างจำเพาะ เมื่อวิเคราะห์ตามรูปศัพท์ เช่น เครื่องชำระส้นดาน^๖ และสภาวะทำลายบาปกรรมอันน่าตำหนิ^๗ เมื่อกล่าวถึงคำว่า **บุญกุศล** แล้วอาจมีบางคนเข้าใจว่าเป็นเพียงการทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือรูปแบบพิธีกรรมที่กระทำตามความเชื่อทางศาสนา หรือประเพณีนิยมที่สังคมถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเท่านั้น และอาจมีความเข้าใจสับสนในเรื่องผลสำเร็จของบุญและกุศลทำให้เกิดความมุงหวังผลสำเร็จในเชิงรูปธรรมที่ตนเชื่อว่าจะพึงได้รับจากการกระทำนั้นๆ โดยเฉพาะความเข้าใจว่าผลสนองของบุญกุศลจักสำเร็จผลเป็นวัตถุสิ่งของ แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเช่นนี้ เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนบางคน มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า **บุญกุศล** สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลได้ โดยที่ไม่ต้องขวนขวายทำความเพียรอย่างอื่น เพียงแต่ทำบุญอย่างเดียวก็ทำให้ร่ำรวยได้ อีกทั้งยังไม่ใส่ใจสืบค้นถึงต้นเหตุของความร่ำรวย ว่าอาจจะเป็นเพราะความขยันในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ประกอบสัมมาอาชีพะ จนกระทั่งประสบผลสำเร็จร่ำรวยเป็นเศรษฐี จึงพลอยทำให้กระทำบุญเพื่อหวังผลสำเร็จเชิงวัตถุ ซึ่งเป็นความดีที่เจือด้วยกิเลส คือ ความโลภที่เกินขอบเขต^๘

ส่วนคำว่า **กุศล** มีความหมายกว้างๆ ว่า ฉลาด ชำนาญ สบาย เอื้อหรือเกื้อกูล เหมาะ ดีงาม เป็น**บุญ** คล่องแคล่ว ตัดโรคหรือตัดสิ่งชั่วร้ายที่น่ารังเกียจ^๙ และมีความหมายเชิงนิรุกติศาสตร์อยู่ ๕ ประการ^{๑๐} ได้แก่ (๑) สภาพที่กระทำบาปกรรมอันน่าตำหนิให้

^๕ จุ.ป.อ. (บาลี) ๒/๓๘๕.

^๖ หลวงเทพคุณานุศิษฐ์ (ทวี ธรรมธัช), **ธาตุุปทีปิกา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๒๔๓.

^๗ พระอนุรุทธาจารย์ และพระญาณธระ, **อภิธัมมัตถสังคหะ และปรมัตถทีปนี**, แปลโดยพระคันธสารากวีวงศ์, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๑.

^๘ พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๗.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๔.

^{๑๐} พระอนุรุทธาจารย์ และพระญาณธระ, **อภิธัมมัตถสังคหะ และปรมัตถทีปนี**, หน้า ๒๐๑.

ห้วนไหว คือ ให้สั้นคลอนพินาศไป (๒) สภาพที่กำจذابธรรมที่นอนเนื่องในกระแสดิจิตของเหล่าสัตว์ โดยอาการอันน่าตำหนิ (๓) สภาพอันบุคคลพึงถือเอาด้วยปัญญา ซึ่งกระทำบาปกรรมอันน่าตำหนิให้อ่อนกำลังหรือให้หมดไป (๔) สภาพอันตัดทอนฝ่ายเศร้าหมองเหมือนหย้าคาที่บาดมือ (๕) สภาพอันทำลายบาปกรรมอันน่าตำหนิ

นอกจากนั้น **บุญและกุศล** ทั้งสองคำนี้ มีคำที่มีความหมายแสดงลักษณะหรือคุณสมบัติอยู่หลายคำด้วยกัน โดยบุญมีคำแสดงลักษณะอยู่ ๓ คำ^{๑๑} ได้แก่

(๑) กัลยาณะ หมายถึง กรรมอันมีโทษไปปราศ กรรมไม่มีโทษ กรรมอันบัณฑิตพึงนับ ความดี ความงาม^{๑๒} หมายความว่า **บุญเป็นสิ่งที่ดีงาม** ซึ่งหากบุคคลกระทำไปแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ ปราศจากโทษ เช่น ผู้ที่ให้ทานย่อมเป็นผู้สร้างประโยชน์แก่บุคคลอื่น อานิสงส์ที่เขาพึงได้รับ คือ ชื่อเสียงด้านดีงาม จักกระฉ่อนขจรไกล ดังนั้น บุญ จึงจัดเป็นกัลยาณธรรมอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นกรรมที่ก่อให้เกิดสิ่งที่ดีงาม เสริมสร้างให้บุคคลผู้กระทำมีคุณธรรมและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือ

(๒) กุสละ หมายถึง ความดี ความงาม สิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบ ความสบาย ความไม่มีโรค เป็นคำที่ใช้แทนความหมายของบุญได้ในบางแง่ โดยกุศลใช้ในแง่ของการกระทำ คือ กรรมก็ได้ มองลึกกลงไปถึงตัวสภาวะธรรมก็ได้ ส่วนบุญมักเล็งแต่ในแง่กรรม คือ การกระทำ^{๑๓} แต่กระนั้นทั้ง**บุญและกุศล** ก็มีนัยที่แสดงถึงการทำความดีเหมือนกัน ต่างแต่เพียงว่า บุญ มักถูกแสดงความหมายแคบกว่ากุศล ส่วนกุศลกินความหมายครอบคลุมถึงบุญด้วย คำว่า กุศล ที่ใช้เป็นคำแทนความหมายของบุญในที่นี้ จัดเป็นกุศลในระดับโลกียะหรือโลกียกุศลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กุศลก็เป็นธรรมที่บุคคลควรยึดถือปฏิบัติเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ตน ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสแก่ชาวเกสปุตตนิคมว่า “เมื่อใด พวกท่านรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนพากันสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครถือปฏิบัติครบถ้วนแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น พวกท่านควรบำเพ็ญธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด”^{๑๔}

^{๑๑} หลวงเทพคุณานุศิษฐ์ (ทวี ธรรมรัช), **ธาตุปฏิบัติภา**, หน้า ๒๔๓.

^{๑๒} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ - ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อาทการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๕.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๑๗๑.

^{๑๔} อ.ด.ก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๔๖.

(๓) สุกะ หมายถึง ความงาม ความชอบใจ โชคดี เจริญ เป็นที่ชอบใจ^{๑๕} คำนี้ใช้แสดงความหมาย ๒ แง่ คือ แง่ของความงามทางรูปกายก็ได้ เช่น คำพูดว่า “พระนางมัทรีทรงงดงามทั่วพระวรกาย”^{๑๖} ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความงามของรูปกายทั้งหมดนั้น เป็นผลของการสั่งสมบุญไว้ในปางก่อน^{๑๗} หรือพระพุทธพจน์ว่า “มนุษย์ผู้ต้องการสุขอันยั่งยืน”ปรารถนาสุขอันเลิศ หรืออยากได้ความงามอันเพริศพรึงในมนุษย์ จึงควรถวายข้าวยาकुเท”^{๑๘} และแง่ของความงามทางจิตใจ หรือที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นก็ได้ เช่น การฟังพระสัทธรรมเป็นความงาม^{๑๙} ความงามที่ปรากฏขึ้นในจิตใจไม่จำเพาะว่าต้องฟังธรรมเท่านั้น แม้บุญกิริยาอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดความงามแก่จิตใจก็ถือว่าเป็นความงามได้ แต่ในที่นี้มุ่งประสงค์เอาความงามที่ปรากฏขึ้นในจิตใจ เพราะแสดงความหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำบุญได้ชัดเจนกว่าความงามทางรูปกาย ด้วยเหตุนี้ คนที่นิยมกระทำบุญนอกจากจะเป็นผู้มีพฤติกรรมที่ดีงามทางกาย วาจา และมีจิตใจที่ดีงามแล้ว ยังได้ชื่อว่ามีภาพลักษณ์งาม เป็นที่รัก เป็นที่พึงพอใจของบุคคลอื่นด้วย

จากการศึกษา ความหมายของบุญ พบว่า บุญ หมายถึง เครื่องกำจัดจิตใจที่สกปรกให้สะอาด เหมือนการซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยคราบเหงื่อไคล เมื่อถูกผงซักฟอกและน้ำที่สะอาดชำระดีแล้ว ย่อมเป็นเสื้อผ้าที่นำสวมใส่และมีกลิ่นหอม สะอาดตา^{๒๐} บุญก็มีลักษณะเหมือนกันฉะนั้น นอกจากนั้น บุญ ยังเป็นเหตุให้เกิดประเพณีนิยม เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธทั่วไปที่นิยมปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา หากมีโอกาส เช่น บุญกิริยาวัตถุ ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ช่วยเหลือคนอื่น แสดงจิตมุนิตายินดีต่อความดีของผู้อื่น เป็นต้น

^{๑๕} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรมมคธ – ไทย, หน้า ๓๕๕.

^{๑๖} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๐๓๑/๓๓๑.

^{๑๗} พ.ช. (ไทย) ๒๕/๕/๑๒.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๖๒/๓๘.

^{๑๙} พ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๕๔/๕๐๔.

^{๒๐} ปิ่น มุกกันต์, พ.อ., คำบรรยายพุทธศาสนศรัทธาฉบับฉลอง ๒๕ ศตวรรษ, ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

๒.๑.๒ ความหมายของบาป

บาป หมายถึง ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อกุศลธรรมที่ส่งผลถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคติอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้ตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง^{๒๑} ในธรรมบท ก็ได้กล่าวถึงบาปวรรค คือ วรรคที่เกี่ยวกับบาป ไว้ดังนี้ว่า

บุคคลพึงรีบทำความดี พึงห้ามจิตจากบาป เพราะเมื่อทำบุญเข้าไป ใจย่อมยินดีในบาป หากบุญพึงทำบาปไช้^{๒๒} ไม่พึงทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาปนำทุกข์มาให้ หากว่าบุญพึงทำบุญไช้^{๒๒} พึงทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้ แม้คนลามกย่อมเห็นความเจริญตราบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล แต่เมื่อใดบาปย่อมให้ผล คนลามกจึงเห็นบาปเมื่อนั้น แม้คนเจริญก็ย่อมเห็นบาป ตราบเท่าที่ความเจริญยังไม่ให้ผล บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ คนพาลสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป

บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ นักปราชญ์สั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบุญ ภิกษุพึงเว้นบาปดุจพ่อค้ามีพวกน้อย มีทรัพย์มาก เว้นทางที่ควรกลัว ดุจบุรุษผู้ใคร่ต่อชีวิตเว้นยาพิษ ฉะนั้น ถ้าที่ฝ่ามือไม่พึงมีแผลไช้^{๒๒}บุคคลพึงน่ายาพิษไปด้วยฝ่ามือได้ เพราะยาพิษย่อมไม่ซึมซาบฝ่ามือที่ไม่มีแผล บาปย่อมไม่มีแก่คนไม่ทำ ผู้ใดย่อมประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้เป็นบุรุษหมดจด ไม่มีกิเลสเครื่องชั่ววน บาปย่อมกลับถึงผู้นั้นแหละ ผู้เป็นพาลดุจธูกละเอียดที่บุคคลซัดทวนลมไป ฉะนั้น

คนบางพวกย่อมเข้าถึงครุฑ บางพวกมีกรรมอันลามก ย่อมเข้าถึงนรกผู้ที่มีคติดีย่อมไปสู่สวรรค์ ผู้ที่ไม่มีอาสวะย่อมปรินิพพาน อากาศ ท่ามกลางสมุทร ช่องภูเขาอันเป็นที่เข้าไป ส่วนแห่งแผ่นดินที่บุคคลสถิตอยู่แล้ว พึงพ้นจาก

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๖.

กรรมอันลามกได้ไม่มีเลย อาภาส ท่ามกลางสมุทร ช่องภูเขาอันเป็นที่เข้าไป ส่วนแห่งแผ่นดิน ที่บุคคลสถิตอยู่แล้ว มัจจุพึงครอบงำไม่ได้ ไม่มีเลย^{๒๒}

จากการศึกษา พระพุทธพจน์ข้างบนนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า จิตใจของคนเราหากไปคละคล้าด้วยบาปแล้วเมื่อใด ย่อมมีสภาวะที่เศร้าหมองตันทึบ และไม่ควรทำบาปบ่อยๆ เพราะจะทำให้ตนประสบกับความทุกข์ แต่ควรทำความพอใจในบุญซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุข เหตุผลหนึ่ง ที่คนไม่เข้าใจ ก็คือ เมื่อทำบาปไปเรื่อย ๆ แต่ไม่ได้ผลของบาป ก็เข้าใจผิดคิดว่า บาปคงไม่มีหรือคงไม่ให้ผลแก่ตน แต่เมื่อใดบาปนั้นตามทันและให้ผล ย่อมประสบความทุกข์ ฉะนั้น จึงไม่ควรคิดว่า บาปเล็กน้อย ไม่เป็นไรหรอก การสะสมบาปก็เหมือนการสะสม น้ำที่ละหยด ย่อมทำให้ภาชนะเต็มได้ฉับใจ บาปก็เหมือนกันฉับนั้น แม้ภัยแห่งบุญก็เหมือนกัน คือ เหมือนสะสมน้ำในคุ่ม ในภาชนะก็เต็มได้เหมือนกัน นอกจากนั้น บาปยังเปรียบได้กับยาพิษ หากคนไม่มีแผลบนฝ่ามือ ยาพิษนั้น ก็ไม่สามารถที่จะซึมเข้าไปในผิวหนัง และไม่ทำอันตรายได้ฉับใจ บุคคลผู้ไม่มีแผล คือ ไม่ทำชั่ว ทำแต่ความดี อันตรายหรือทุกข์ต่างๆ ก็ไม่สามารถที่จะทำลายจิตใจที่เข้มแข็งได้ อีกอย่างหนึ่ง การซัดผงธุลีไปทวนลม ก็ย่อมกลับไปยังผู้ซัดฉับใจ บาปก็ย่อมตกไปแก่ผู้กระทำความชั่วนั้น ไม่ว่าเขาจะอยู่ ณ ที่แห่งหนตำบลใดก็ตาม จะหลีกหนีไปไม่ได้เลย ฉะนั้น บาปย่อมนำบุคคลไปสู่นรก ส่วนบุญย่อมนำไปสู่สวรรค์

๒.๒ ประเภทของบุญและบาป

บุคคลในโลกนี้ สามารถที่จะกระทำบุญและบาปได้ ๓ ช่องทางหรือ ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ หากกระทำใดที่เป็นบุญเรียกว่า “กุศลกรรมบถ” และหากการกระทำใดเป็นบาป เรียกว่า “อกุศลกรรมบถ” มีอธิบายต่อไปนี้

^{๒๒} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๒๖-๒๗.

๒.๒.๑ บุญและบาปทางกาย

เรื่องบุญและบาป เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งนัก โดยมีพุทธประสงค์ที่เพื่อต้องการให้เชื่อเรื่องปรโลก (โลกหน้า, โลกอื่น) เพราะเป็นบันได ขั้นแรกที่ทำให้มนุษย์เริ่มทำความดีและทำไปอย่างมีความหวัง เชื่อว่าเป็นการทำให้ตัวเองมีการเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า จะได้ไม่ต้องทนทุกข์อยู่ในอบายภูมิ ดังพระพุทธดำรัสที่ได้ตรัสไว้ว่า

“บุคคลทำกรรมใดทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ กรรมนั้นแล เป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำกรรมนั้นไปได้ อนึ่งกรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป ดุจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น”^{๒๓}

เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำความดี สะสมไว้เป็นสมบัติในโลกหน้า เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า ส่วนในทางพระพุทธศาสนา แบ่งการกระทำหรือช่องทางการกระทำ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดบุญและบาปทางกาย ไว้ดังนี้

ก. บุญทางกาย หรือเรียกว่า การประพฤติดังงามทางกาย อันได้แก่ กายสุจริต ๓ อันประกอบด้วย^{๒๔} (๑) เว้นจากการทำลายชีวิตของมนุษย์และสัตว์ (๒) เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ (๓) เว้นจากการประพฤติดีกในกามหรือคู่ครองชายและหญิงอื่น ซึ่งไม่ใช่คู่ครองของตนเอง

ข. บาปทางกาย หรือเรียกว่า การประพฤดิชั่วเลวทรามทางกาย อันได้แก่ กายทุจริต ๓ อันประกอบด้วย^{๒๕} (๑) การทำลายชีวิตของมนุษย์และสัตว์ (๒) การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ (๓) การประพฤติดีกในกามหรือคู่ครองชายและหญิงอื่น ซึ่งไม่ใช่คู่ครองของตนเอง

๒.๒.๒ บุญและบาปทางวาจา

บุญและบาป เกิดขึ้นได้แม้ทางวจีกรรม ทั้งสุจริตและทุจริต ได้แก่

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

^{๒๔} ศี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๕๕-๑๖๐.

^{๒๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๒๘๔.

ก. บุญทางวาจา หรือเรียกว่า การประพาศชอบทางคำพูด ทางวาจา ที่เรียกว่า “วจีสุจริต” มี ๔ อย่าง^{๒๖} ซึ่งประกอบด้วย (๑) เว้นจากพูดเท็จ (๒) เว้นจากพูดส่อเสียด (๓) เว้นจากพูดคำหยาบ (๔) เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

ข. บาปทางวาจา หรือเรียกว่า การประพาศชั่วเสียหายทางคำพูด ทางวาจา ที่เรียกว่า “วจีทุจริต” มี ๔ อย่าง^{๒๗} ซึ่งประกอบด้วย (๑) พูดเท็จ (๒) พูดส่อเสียด (๓) พูดคำหยาบ (๔) พูดเพ้อเจ้อ

๒.๒.๓ บุญและบาปทางใจ

ก. บุญทางใจ หรือเรียกว่า การทำความดีหรือการมีจิตสำนึกที่ดี นึกในทางที่เป็นบุญเป็นกุศล เรียกว่า “มโนสุจริต” ประพาศชอบทางใจ มี ๓ อย่าง^{๒๘} ประกอบด้วย (๑) ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา (๒) ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่นและสัตว์อื่น (๓) ความเห็นชอบเป็นสัมมาทิฐิ ถูกต้องตามคลองธรรม

ข. บาปทางใจ หรือเรียกว่า การทำความชั่วหรือการมีจิตสำนึกที่ชั่ว นึกในทางที่เป็นบาปและเป็นอกุศล เรียกว่า “มโนทุจริต” ประพาศชอบทางใจ มี ๓ อย่าง ประกอบด้วย^{๒๙} (๑) เพ่งเล็งอยากได้ของเขา (๒) มีจิตที่คิดร้ายต่อผู้อื่นและสัตว์อื่น (๓) ความเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม

๒.๓ สุกติของบุคคลผู้ทำบุญเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสารีบุตร เรื่องคติของสัตว์ที่จะไปเกิดใหม่ ว่ามีกำเนิด ๔ ชนิด ประกอบด้วย (๑) กำเนิดอันทะ (การเกิดในไข่) (๒) กำเนิดขลาพุชะ (การเกิดในครรภ์) (๓) กำเนิดสังเสทชะ (การเกิดในเถาไคลหรือที่ขึ้นแฉะ) (๔) กำเนิดโอปปาติกะ (การเกิดผุดขึ้น เช่น เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก นี่เราเรียกว่ากำเนิดโอปปาติกะ)^{๓๐}

^{๒๖} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๒/๓๕๕/๒๘๔.

^{๒๘} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๒๙} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๕๕/๒๘๕.

^{๓๐} ม.มู.อ. (ไทย) ๑/๓๐/๑๘๐.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๘) ได้กล่าวถึงคติหรือทางไป สำหรับมนุษย์เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ว่ามี ๗ หนทางด้วยกัน^{๓๑} ได้แก่

๑. คนที่มีโทสะมาก จะได้เกิดเป็นสัตว์นรก
๒. คนที่มีโลภะมาก จะได้เกิดเป็นเปรตอสุรกาย
๓. คนที่มีโมหะมาก จะได้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน
๔. คนที่รักษาศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ จะได้เกิดเป็นมนุษย์ และ สวรรค์
๕. คนที่มีมหากุศล ๗ เช่น ให้ทาน ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า จะได้เกิดในพรหมโลก
๖. คนที่เจริญสมถภาวนา จนได้บรรลุฌานและไม่เสื่อมจากฌาน จะได้เกิดใน พรหมโลก
๗. คนที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา จนบรรลุอุรียผล จะถึงความดับทุกข์ คือ นิพพาน

อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเรื่องกำเนิด โดยเฉพาะ “โอปปาติกะกำเนิด” หมู่สัตว์ในชลาพุชะกำเนิด อณฑชะกำเนิด และสังเสทชะกำเนิด เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และตายไป ย่อมปรากฏประจักษ์แก่ประสาทสัมผัส มนุษย์จึงเชื่อว่ามีอยู่จริง เป็นจริง เมื่อพูดถึงโลกคือหมู่สัตว์ในชลาพุชะกำเนิด อณฑชะกำเนิด และสังเสทชะกำเนิด ย่อม สามารถเข้าใจกันได้ง่าย เพราะเคยประจักษ์แก่ประสาทสัมผัสมาแล้ว แต่เมื่อพูดถึงโลกคือหมู่ สัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด คือ เทวดา สัตว์นรก เปรต และมนุษย์ต้นกัป มักมีคำถามตามมาว่า กำเนิดเหล่านั้นคืออะไร อยู่ที่ไหน มีการวิเคราะห์ไปในรูปแบบต่าง ๆ และเป็นไปอย่าง กว้างขวาง โดยเฉพาะเมื่อมีการนำทฤษฎีปรโลกมาเทียบเคียง บางกลุ่มมีข้อสรุปว่า สัตว์ใน โอปปาติกะกำเนิดก็คือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในปรโลกนั่นเอง แต่บางกลุ่มมีข้อสรุปว่า คำว่า “ปรโลก” ไม่ได้หมายถึงโลกของสัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด แต่เป็นโลก ของมนุษย์ที่จะถึงใน วันข้างหน้า ข้อสรุปทั้ง ๒ นี้สามารถนำมาเชื่อมต่อกันได้ เมื่อมีการตีความหมายของคำว่า “ปรโลก” เป็น ๒ นัย^{๓๒} ดังนี้

^{๓๑} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๘), ทาง ๗ สาย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : หจก. การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖.

^{๓๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑) หน้า ๗๓-๗๔.

๑. ปรโลก หมายถึง โลกหน้า คือสถานที่ที่มนุษย์และสัตว์อื่นที่ยังมีกิเลสต้องไปเกิดหลังการตายจากความเป็นมนุษย์หรือความเป็นสัตว์นั้นๆ

๒. ปรโลก หมายถึง โลกอื่น คือสถานที่อยู่อาศัยของสัตว์ในแต่ละกำเนิด โลกของสัตว์ในชาตปุระกำเนิด เป็นโลกอื่นของสัตว์ในอณตชะกำเนิด สังเสทชะกำเนิด และโอปปาติกะกำเนิด ในขณะเดียวกัน โลกของสัตว์ในอณตชะกำเนิด เป็นโลกอื่นของสัตว์ในชาตปุระกำเนิด สังเสทชะกำเนิด และโอปปาติกะกำเนิด สัตว์ในแต่ละกำเนิดก็จะมองสัตว์ในกำเนิดอื่นจากกำเนิดของตนว่า “เป็นโลกอื่น” อย่างนี้

ส่วนคำว่า **สุคติ** ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คดีดี, ทางดำเนินที่ดี, สถานที่ไปดีที่สัตว์โลกซึ่งทำกรรมดีตายไปแล้วไปเกิดได้แก่มนุษย์และเทพทั้งปวง^{๓๓} ผู้วิจัย จะได้นำเสนอต่อไป

๒.๓.๑ มนุษย์โลก

มนุษย์โลก คือ เป็นภพภูมิที่อาศัยของสัตว์มนุษย์ โดยถือว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง มีจิตใจกล้าหาญ คือ กล้าหาญในการประกอบกรรมทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แต่จะขอกล่าวถึงกุศลกรรม คือ กรรมอันดีกรรมเป็นบุญ สัตว์ที่จะมาบังเกิดในมนุษย์โลกนี้ได้ นั้น ก็ต้องเป็นสัตว์ที่มีบุญกุศลที่ได้กระทำไว้อย่างยิ่งกว่าสัตว์เหล่าอื่น เช่น ผู้ที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์นั้น ต้องเป็นผู้มีจิตใจเมตตา ให้อภัย มีศรัทธากล้าหาญ รักชาติ มีวิริยอุตสาหะ ที่จะบำเพ็ญภาวนา

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ได้ตรัสแก่พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ว่า “มหาบพิตร บุคคลที่ปรากฏในโลกนี้มีอยู่ ๔ จำพวก^{๓๔} คือ (๑) บุคคลผู้มีคมาแล้วก็มีคไป (๒) บุคคลผู้มีคมาแล้วแต่สว่างไป (๓) บุคคลผู้สว่างมาแล้วก็มีคไป และ (๔) บุคคลผู้สว่างมาแล้วก็สว่างไป ฉะนั้น มนุษย์จึงกล้าหาญที่จะกระทำกรรมทั้งบุญและบาป กล่าวคือ กระทำทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม จึงทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ทั้งสุคติและทุกคติ

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๔.

^{๓๔} อ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๘๕/๕๕-๑๐๑.

นอกจากนั้นแล้ว มนุษย์โลกหรือมนุษย์ภูมิ หมายถึง สถานที่เกิดของมนุษย์ คือ ชมพูทวีป ปุพพิเททวีป อปรโคยานทวีป และอุตตรกุรุทวีป ในคัมภีร์จินาลังการฎีกาได้พรรณนาที่อยู่ของมนุษย์ไว้ว่า มีเนื้อที่ประมาณ ๓,๐๐๐ โยชน์ มีนคร ๘๔,๐๐๐ นคร มีกุสาวดีราชธานีเป็นเมืองหลวง และมีแคว้นแคว้น กาม นิคม ชนบท เหมาะสมกับนครเหล่านั้น เรียงรายด้วยแม่น้ำที่ไหลไปหลายพันสาย สมบูรณ์ด้วยอุทยานและป่าไม้ บรรดาทวีปทั้ง ๔ นั้น ชมพูทวีปมีเนื้อที่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ โยชน์ อเวจีมหานรกก็เหมือนกัน เมืองของท้าวสักกะในดาวดึงส์เทวโลกก็เหมือนกัน ปุพพิเททวีป มีเนื้อที่ ๕,๐๐๐ โยชน์ อุตตรกุรุทวีปมีเนื้อที่ ๘,๐๐๐ โยชน์ อปรโคยานทวีปมีเนื้อที่ ๗,๐๐๐ โยชน์^{๓๕}

พวกมนุษย์ชาวชมพูทวีปไม่มีกำหนดอายุ บางคราวมีอายุ ๑ อสงไขยกับบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะบางคราวมีศีลดี บางคราวทุจริต ในเวลาที่มีศีลดีอายุก็มาก เวลาทุจริตอายุก็สั้น พวกมนุษย์ชาวปุพพิเททวีปมีอายุ ๘๐๐ ปี พวกมนุษย์ชาวอปรโคยานทวีปมีอายุ ๕๐๐ ปี พวกมนุษย์ชาวอุตตรกุรุทวีปมีอายุ ๑,๐๐๐ ปี^{๓๖}

ส่วนเหตุปัจจัยที่สามารถทำให้มนุษย์ที่ตายไปแล้ว กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้อีก คือ จะต้องปฏิบัติปฏิปทาของมนุษย์ซึ่งเรียกว่า “มนุษย์ธรรม” ^{๓๗} มี ๕ ข้อ เรียกว่า เบญจศีล และเบญจธรรม (เบญจกัลยาธรรมก็เรียก) ควบคู่กันไป^{๓๘} ดังนี้

(๑) เมตตาและกรุณา	คู่กับศีลข้อที่ ๑
(๒) สัมมาชีวะ	คู่กับศีลข้อที่ ๒
(๓) กามสังวร (สทาร์สันโดย)	คู่กับศีลข้อที่ ๓
(๔) สัจจะ	คู่กับศีลข้อที่ ๔
(๕) สติสัมปชัญญะ	คู่กับศีลข้อที่ ๕

^{๓๕} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑๓๗/๒๒๖, จินาลังการฎีกา (บาลี) ๗๑.

^{๓๖} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๕๑/๔๔๓., ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๕๑/๕๖๕-๕๗๒., พุ.เถรี. (บาลี) ๒๖/๑๑๖/๔๔๗, พุ.เถรี. (ไทย) ๒๖/๑๑๖/๕๗๔.

^{๓๗} อ.ญ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๒/๓๐๗.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๖.

จากการศึกษาพบว่า หากมนุษย์มีศีลธรรมประจำใจแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมดังกล่าวมานี้ ซึ่งเป็นปฏิปทาข้อปฏิบัติเป็นหนทางไปสู่มนุษยโลก ไม่มีใครจะสามารถช่วยใครให้เกิดเป็นอะไรก็ได้ ไม่มีใครจะสามารถบันดาลมนุษย์ทุกรูปนาม ให้เป็นไปในอำนาจของใครได้ เพราะมนุษย์มีปฏิปทาข้อปฏิบัติเป็นของตนเอง

๒.๓.๒ เทวโลก

เทวโลก หมายถึง ภพที่สูงขึ้นไปจากมนุษยโลกเรียกว่า “เทวโลกหรือเทวภูมิ” คือ ภูมิที่เป็นโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่เป็นทิพย์ เรียกว่า “เทวดา”^{๓๙} สัตว์พวกนี้ จะมีแสงสว่างรุ่งเรืองเป็นรัศมีออกมาจากร่างกาย ซึ่งได้แก่สวรรค์ชั้นต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่สวรรค์ชั้น จกามาวจร มีอยู่ ๖ ชั้น คือ

- (๑) จาคุมหาราชิกา (สวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราช ๔ ปกครอง)
- (๒) ดาวดึงส์ (แดนแห่งเทพ ๓๓ มีท้าวสักกะเป็นใหญ่)
- (๓) ยามา (แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์)
- (๔) कुสิต (แดนแห่งเทพผู้เฝ้าอิมด้วยสิริสมบัติของตน)
- (๕) นิมมานรดี (แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต)
- (๖)ปรนิมมิตวสวัตดี (แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้)^s

อีกอย่างหนึ่ง เทวโลกหรือสวรรค์นั้น เป็นดินแดนแห่งความสุข โดยเหตุที่ผู้อาศัยจะได้เสวยทิพย์สมบัติทุกทิพารাত্রีกาล ด้วยอำนาจแห่งบุญสำเร็จที่ตนได้สร้างสมเอาไว้ แต่เมื่อครั้งสมัยที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งทิพย์สมบัติที่ปรากฏให้เห็นในเทวโลก^{๔๐} ได้แก่

- (๑) ไพชยนต์ปราสาทพิมาน เป็นที่ประทับของพระอินทราเทวาชราษ
- (๒) นันทวันอุทยาทิพย์ อยู่ด้านทิศตะวันออกของสวรรค์
- (๓) จิตรลดาวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของสวรรค์
- (๔) มิสกวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศเหนือของสวรรค์

^{๓๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๖๘๑/๕๓๑., สงคท. (บาลี) ๒๕.

^{๔๐} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร, วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสสิ, หน้า ๒๗๗).

(๕) ปารุสก์วันอุทานทิพย์ อยู่ด้านทิศใต้ของสวรรค์

นอกจากสวนทิพย์ซึ่งล้อมรอบเทวโลกหรือสวรรค์นี้แล้ว บนเทวโลกชั้นดาวดึงส์ ยังมีพระเกษแก้วจุฬามณีเจดีย์สถาน เป็นที่บรรจุพระเกษโมลีและพระบรมสารีริกธาตุ (พระเจี้ยวแก้วเมืองขวา) ของพระพุทธเจ้า มีต้นปาริชาติกลดปฤกษ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ทิพย์ของเทวโลกชั้นนี้ด้วย มีบัณทुकัมพลศิลาอาสน์ ซึ่งเป็นแท่นแก้วทิพย์อยู่ภายใต้ต้นไม้ชื่อปาริชาติกลดปฤกษ์นั้น อันเป็นที่ประทับนั่งของพระอินทราเทวราช มีศาลาสุธรรมาเทวสถาน เป็นศาลาที่ประชุมของเหล่าเทพดาผู้เป็นสัมมาทิฐิทั้งหลาย ที่มาแล้ว เพื่อการฟังธรรม ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ว่า

ผู้เห็นภัยในวัฏสงสารทั้งหลาย ในคติ ๘ คำ ๑๕ คำ เหล่าเทวดา ผู้เป็นบริวาร ผู้เป็นบุตรธิดาแห่งท้าวจาตุมหาราชและท้าวจาตุมหาราชเอง ย่อมเที่ยวไปตรวจดูโลกมนุษย์ว่า ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายมีมนุษย์ผู้ใดที่เกื้อกูลมารดาบิดา เกื้อกูลสมณพราหมณ์ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูล อธิฐานอุโบสถ สาราขยมนต์ ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกุศลมีจำนวนมากน้อยเท่าใด ^{๔๑}

เทวดาจะสิ้นอายุจากสวรรค์เพราะเหตุ ๔ ประการ ^{๔๒} ได้แก่

๑. อายุขยยะ ได้แก่ สิ้นชีวิตตามอายุในสวรรค์ชั้นนั้น
๒. ปญญักขยยะ ได้แก่ สิ้นชีวิตก่อนถึงกำหนดอายุในสวรรค์ชั้นนั้น
๓. อาหารักขยยะ ได้แก่ สิ้นชีวิตเพราะสนุกจนลืมกินอาหาร
๔. โกรธักขยยะ ได้แก่ สิ้นชีวิตเพราะความโกรธ เมื่อเทพดาโกรธ หัวใจก็จะกลายเป็นไฟไหม้ตนเอง

สรุปได้ว่า ผู้ปรารถนาที่จะไปเกิดเป็นเทวดา จะต้องมียุทธกรรมภายในใจของตน คือ มีความละอายต่อความชั่ว และไม่กล้าทำบาปต่าง ๆ ได้แก่ มีหิริและโอตตปปะนั้นเองในพื้นฐาน แล้วบำเพ็ญบุญกุศลต่าง ๆ ประกอบกันด้วย เช่น ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา

^{๔๑} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๖๐-๖๑/๒๗๘.

^{๔๒} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๒-๑๓., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๖-๑๗.

๒.๓.๓ พรหมโลก

“พรหม”^{๔๓} แปลว่า ผู้ประเสริฐ, เทพในพรหมโลกเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยกาม มี ๒ พวก คือ รูปพรหม ๑๖ ชั้น และอรูปพรหม ๔ ชั้น ส่วนในงานวิจัยนี้ คำว่า “พรหมโลก” จึงหมายถึง ดินแดนหรือภาวะเป็นอันที่อยู่ของพรหม^{๔๔} ดังนี้

ก. รูปพรหม ๑๖ ชั้น ประกอบด้วย

(๑) ปฐมฌานภูมิ ๓ (ระดับปฐมฌาน) คือ พรหมปาริฉชา (พวกบริษัทบริวารมหาพรหม) พรหมปุโรหิตา (พวกปุโรหิตมหาพรหม) และมหาพรหม (พวกท้าวมหาพรหม)

(๒) ทุตติยานภพ (ระดับทุตติยาน) คือ ปริตตภา (พวกมีรัศมีน้อย) อัปมาณภา (พวกมีรัศมีประมาณไม่ได้) และอาภัสสรา (พวกมีรัศมีสูงปลั่งชันไป)

(๓) ตติยานภพ (ระดับตติยาน) คือ ปริตตสุภา (พวกมีลำรัศมีงามน้อย) อัปมาณสุภา (พวกมีลำรัศมีงามประมาณหาไม่ได้) และสุกกินหา (พวกมีลำรัศมีงามกระจ่างจ้า)

(๔) จตุตถฌานภพ ๓-๓ (ระดับจตุตถฌาน) คือ เวหัพผลา (พวกมีผลไพบูลย์) อสัณฺณิสัตว์ (พวกสัตว์ไม่มีสัณญะ)

(๕) สุทธาวาส ๕ (พวกมีที่อยู่อันบริสุทธิ์ หรือ ที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ คือ ที่เกิดของพระอนาคามี) ได้แก่ อวิหา (เหล่าท่านผู้ไม่เสื่อมจากสมบัติของตน หรือผู้ไม่ละไปเร็ว, ผู้คงอยู่นาน) อตปปา (เหล่าท่านผู้ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร หรือผู้ไม่เดือดร้อนกับใคร) สุทิสสา (เหล่าท่านผู้คงงามน่าทึ่ง) สุทิสสิ (เหล่าท่านผู้มองเห็นชัดเจนดี หรือผู้มีทัศนญาณแจ่มชัด) และอกนิฏฐา (เหล่าท่านผู้ไม่มีความด้อยหรือเล็กน้อยกว่าใคร, ผู้สูงสุด)

ข. อรูปาวจรภพ ๔ ชั้น ประกอบด้วย

(๑) อากาสนัญญาตนภูมิ (ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด)

(๒) วิญญานัญญาตนภูมิ (ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญาณไม่มีที่สุด)

(๓) อากิญจัญญาตนภูมิ (ชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร)

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๒.

^{๔๔} ม.อ. (ไทย) ๑๒/๓๑๘-๓๓๒/๒๑๖-๒๒๕.

(๔) เนวสัจญานาสัจญายตนภูมิ (ขั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัจญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัจญาก็ไม่ใช่)

๒.๔.๔ ภูมิพ้นโลก หรือ โลกุตระภูมิ^{๔๕}

ภูมิพ้นโลก หมายถึง ภูมิอันวิเศษประเสริฐสุด ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายแห่งพระพุทธศาสนา เป็นภูมิที่พ้นจากโลกต่าง ๆ หมายความว่า ท่านผู้ได้บรรลุถึงภูมินี้แล้ว ย่อมเป็นพระอรหันต์หลุดพ้นจากโลกทั้งปวงได้เด็ดขาด ไม่ต้องมาเวียนเกิดเวียนตายอีกต่อไป การที่สัตว์ทั้งหลายต้องตายแล้วเกิด และเกิดแล้วตายไม่หยุดหย่อนนั้น ก็เพราะมีกิเลสตัณหาอยู่ เรียกว่า สัจญโยชน์ มีอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑. ทิณฐสัจญโยชน์
๒. วิจิกิจฉาสัจญโยชน์
๓. สิลัพพตปรามาสสัจญโยชน์
๔. กามราคสัจญโยชน์
๕. ปฏิฆสัจญโยชน์
๖. รูปราคสัจญโยชน์
๗. อรูปราคสัจญโยชน์
๘. มานสัจญโยชน์
๙. อุจจัจสัจญโยชน์
๑๐. อวิชชาสัจญโยชน์

สัจญโยชน์เหล่านี้เปรียบเสมือนโซ่เหล็ก ผูกมัดไว้ที่คอของสัตว์ในโลกต่าง ๆ รวมทั้งในมนุษย์โลกในขณะนี้ด้วย แล้วผูกกระชากให้ไปเกิดในโลกล้านโลกนี้ ดีบ้างชั่วบ้าง ให้ต้องเสวยผลกรรมของตนเป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้างไม่มีวันสิ้นสุด การที่จะตัดสัจญโยชน์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ทรงประทานบอกทางไว้ ถึงการตัดโยชน์นั้นต้องตัดเป็นข้อ ๆ ไปตามลำดับแห่งโลกุตระภูมิ ซึ่งมีอยู่ ๔ ภูมิ คือ

๑. โสดาบันโลกุตระภูมิ พระอรหันต์โสดาบัน ผู้ถึงกระแสพระนิพพาน

^{๔๕} พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๕), โลกทิปนี, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕๓-๓๑๕.

๒. สกิทาคามีโลกุตรภูมิ พระอริยบุคคลสกิทาคามี ผู้จะมาเกิดอีกครั้งเดียว
๓. อนาคามีโลกุตรภูมิ พระอริยบุคคลอนาคามี พระผู้จะไม่กลับมา
๔. อรหัตโลกุตรภูมิ พระอรหันตอริยบุคคล ท่านผู้สมควรแก่การบูชา และดับ
จันทรปริณิพพาน ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในห้วงมหรรณพภพสงสารอีกต่อไป

๒.๔ ทุกติของบุคคลผู้ทำบาปเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์

ทุกติ คือ คติชั่ว, ภูมิชั่ว, ทางดำเนินที่มีความเดือดร้อน, สถานที่ไปเกิดชั่ว, ที่เกิดไม่ดีมากไปด้วยทุกข์^{๔๖} เรียกว่า อบายภูมิ ๔ อันประกอบด้วย นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน^{๔๗} โดยในอบายภูมินั้น ไม่มีความเจริญใดๆ ให้จิตใจร่าเริงยินดีเหมือนกับเทวโลก มนุษย์โลก พรหมโลกและนิพพาน แต่มีลักษณะอันตรงกันข้ามกับสุคติในทุกแง่มุม เพราะผลบาปอันเกิดจากการกระทำที่เรียกว่า “อกุศลกรรมบถ” เมื่อตนยังเป็นมนุษย์อยู่นั้น มีความประมาทไม่ได้สนใจที่จะบำเพ็ญคุณงามความดีใดๆ เลย ฉะนั้น เมื่อสิ้นชีวิตไปจากโลกนี้แล้ว ย่อมมีทุกติเป็นเบื้องหน้า โดยเฉพาะอบายภูมิทั้ง ๔ ซึ่งมีอรรถาธิบายไว้ดังนี้

๒.๔.๑ นรก

มนุษย์ได้กระทำความอันเป็นอกุศลเอาไว้มาก เมื่อตายไปแล้วย่อมจะไปเกิดในอบายภูมิดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเมื่อได้ทำบาปกรรมไว้มากที่สุดแล้ว เมื่อตายไปย่อมไปตกนรกในมหานรกก่อน หากกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุดก็ต้องไปเสวยผลของกรรมชั่วในอุสสทนรก ซึ่งเป็นนรกบริวารชั้นใน หากกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุดอีกก็ต้องไปเสวยผลทุกข์นั้นต่อที่นรกชื่อว่ายมโลก ซึ่งเป็นนรกบริวารชั้นนอก ด้วยอำนาจแห่งบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้เป็นเครื่องชักนำสัตว์ให้ไปตกนรก^{๔๘} แม้ในเรื่องนรกนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระสารีบุตรเถระว่า “สารีบุตร เราขอมารู้ชัดซึ่งนรก ทางไปนรกและปฏิบัติที่ปฏิบัติทำให้สัตว์เข้าถึงนรก”^{๔๙}

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๐.

^{๔๗} จุ.อิติ. (ไทย). ๒๕/๒๓๗/๓๐๑.

^{๔๘} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๘๒.

^{๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๓๘.

ส่วนความพิสดาร ในเทวทูตสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ได้กล่าวถึง นิรยภูมิ หรือ โลกนรก ประเภทใหญ่ที่สุด เรียกว่า มหานรก มีอยู่ทั้งหมด ๘ ขุม ด้วยกัน ตั้งซ้อนเรียงกันอยู่เป็นชั้น ๆ ไป ห่างกันแต่ละชั้นประมาณ ๑๕๐๐๐ โยชน์^{๕๐} ดังนี้

๑. สลฺยชีวมหานรก สลฺยชีวนรก คือ นรกที่ไม่มีวันตาย คนใจบาปหยาบช้ำลามก ตายไปตกนรกขุมนี้แล้ว เขาก็จะเป็นคล้าย ๆ กับว่ามีตัวตน เป็น "กายสิทธิ์" คือ ไม่มีวันที่จะต้องตาย แม้ว่า จะได้รับการลงโทษอย่างสาหัสจนทนไม่ไหว ขาดใจตายไป ถึงกระนั้น ก็ต้องกลับมีชีวิตกลับเป็นขึ้นมา รับทุกข์โทษ ต่อไปอีก เป็นๆ ตายๆ อยู่อย่างนี้ ตลอดเวลา ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในสลฺยชีวนรก นี้ มีประมาณ ๕๐๐ ปีนรก ซึ่งเทียบกับเวลาของมนุษย์โลกเราดังนี้ คือ ๕ ล้านปีของมนุษย์โลก เท่ากับ วันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเขา

๒. กาสฺยสุตฺตมหานรก เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ เขาย่อมถูกลงโทษ โดยนายนิรยบาลเอาด้ายดำมาตีเป็นเส้นเข้าตาม ร่างกาย แล้วก็เอาเลื่อยมาเลื่อย บางทีก็เอาขวานมาผ่า หรือเอามีดคนรกรมาฉีกกรีด ตามเส้นด้ายดำที่ตีไว้ ไม่ให้ผิตรอยได้ ฉะนั้น นรกขุมนี้ จึงมีชื่อว่า กาสฺยสุตฺต - มหานรก = นรกที่ลงโทษตามเส้นด้ายดำ ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในกาสฺยสุตฺตมหานรกนี้ ประมาณ ๑๐๐๐ ปี ซึ่งเทียบกับเวลาของมนุษย์โลกเราดังนี้ คือ ๓๖ ล้านปี จึงเป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเขา

๓. สํฆาฏมหานรก เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมได้รับทุกข์โทษ โดยลูกภูเขาลี้กนรกบดขยี้ร่างกาย ให้ได้รับทุกขเวทนา อยู่ตลอดเวลา ไม่มีเวลาสร้างว่างเว้น ฉะนั้น นรกขุมนี้ จึงมีชื่อว่า สํฆาฏมหานรก = นรกที่บดขยี้ร่างกายสัตว์ เหล่าสัตว์ในสํฆาฏมหานรกนี้ มีร่างกาย विकฤติการ ต่างๆ กัน และมีรูปร่างแปลกพิลึก เช่น บางคนมีหัวเป็น ควาย มีตัวเป็นคน บางตัวมีหัวเป็นหมา หมู เป็ด ไก่ แต่มีตัวเป็นคน เป็นต้น มีความวิปริตแห่งกาย สุดที่จัก พรรณนาให้ถูกต้องหมดสิ้นได้ ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในสํฆาฏนรกนี้ มีประมาณ ๒๐๐๐ ปี ซึ่งเทียบกับเวลาของมนุษย์โลกเราดังนี้คือ ๑๔๕ ล้านปี จึงเป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเขา

^{๕๐} ที่ปณีฎีกา (บาลี) ๔/๑๘๓, ชินาฎีกา (บาลี) ๑๖., พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๘), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๔), หน้า ๓๐-๓๐๔.; กรมศิลปากร, โลกที่ปกสาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิซซ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓.; พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๘), โลกที่ปณี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕-๓๗.

๔. **โรรวมหานรก** เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมได้รับทุกข์โทษอย่างแสนสาหัส ต้องร้องครวญครางอยู่ตลอดเวลา ในนรกขุมนี้ จะได้ยินแต่เสียงร้องครวญครางอย่างน่าสมเพชเวทนา เป็นยิ่งนัก ฉะนั้น นรกขุมนี้จึงมีชื่อว่า โรรวมหานรก = นรก ที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญคราง ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในโรรวมหานรกนี้ มีประมาณ ๔๐๐๐ ปีนรก ซึ่งเทียบกับเวลาของมนุษย์โลกเรานั้น คือ ๒๓๔ ล้านปี จึงเป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของนรกขุมนี้

๕. **มหาโรรวมหานรก** เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมถูกลงโทษโดยวิธีอันแสนจะทรมานเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ต้องร้องโอดโอย ครวญครางเสียงดังกระหึ่มมากมายยิ่งนัก เสียงร้อง ครวญครางมากกว่ามหานรกขุมที่ ๔ ที่กล่าวมาแล้ว มากกว่ามาก ฉะนั้น นรกขุมนี้จึงชื่อว่า มหาโรรวมหานรก = นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางมากมาย นรกขุมนี้ มีชื่ออีกอย่างว่า ชาลโรรวมหานรก = นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางเพราะเปลวไฟ ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในมหาโรรวมหานรกนี้ มีประมาณ ๘๐๐๐ ปีนรก ซึ่งเทียบกับเวลาของมนุษย์โลกนี้ คือ ๕๒๑๖ ล้านปี จึงเป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเขา

๖. **ตาปนมหานรก** เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมได้รับทุกข์โทษ โดยวิธีการถูกย่างให้ได้รับความร่ำร้อน และนรกขุมนี้ ก็มีความร่ำร้อนเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้น นรกขุมนี้จึงชื่อว่า ตาปนนรก = นรกที่ทำสัตว์ให้ร่ำร้อน ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในตาปนนรกนี้ มีประมาณ ๑๖๐๐๐ ปีนรก ซึ่งมีการเทียบกับเวลาของมนุษย์โลก เรานั้น คือ ๑๘๔๒๑๒ ล้านปี จึงเป็นวันหนึ่งกับ คืนหนึ่งของเขา

๗. **มหาตาปนมหานรก** เหล่าสัตว์ ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมได้รับทุกข์อันเกิดจากความร้อนแรงแห่งไฟนรกเป็นที่สุด ได้รับทุกข์เพราะ ความร่ำร้อนเหลือประมาณ ไม่มีความร้อนในที่ไหน จักเปรียบปานกับความร้อนในนรกขุมนี้ ฉะนั้น นรกขุมนี้ จึงชื่อว่า มหาตาปนนรก = นรกที่เต็มไปด้วยความ ร่ำร้อนอย่างมากมายเหลือประมาณ ก็เกณฑ์อายุของสัตว์ในมหาตาปนมหานรกนี้ มีประมาณ ครึ่งอันตรกัป ซึ่งนับเป็นเวลาที่ยาวนานไม่น้อยเลย

๘. **อเวจินหานรก** เหล่าสัตว์ที่อุบัติเกิดในนรกขุมนี้ ย่อมได้รับทุกข์โทษ อย่างหนักที่สุด เพราะระหว่างแห่งเปลวไฟและความทุกข์ ไม่มีว่างแม้แต่สักกนิคเลย ในนรกนี้ไม่มีการหยุดพักแม้แต่ สักชั่วระยะเวลาหนึ่ง สัตว์นรกต้องได้รับความทุกข์อย่าง หนักอยู่เสมอตลอดเวลา ไม่ใช่บางครั้งก็หนักบางครั้งก็ เบาเหมือนนรกขุมอื่นๆ เพราะฉะนั้น นรกขุมนี้จึงมีชื่อว่า อเวจินรก คือ นรกที่ปราศจากคลื่น คือความเบาเบาแห่ง ความทุกข์ ก็เกณฑ์อายุของ

สัตว์ในอเวจีมหานรกนี้ มีประมาณ ๑ อันตรกัป ซึ่งนับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าบรรดามหานรกทั้งหมด มหานรกซึ่งเป็นนรกขุมใหญ่ มีอยู่ทั้งหมดด้วยกัน ๘ ขุมดังกล่าวแล้วนี้

จากการศึกษาพบว่า ในบรรดามหานรกทั้ง ๘ นี้^{๕๑} หาได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ระดับเดียวกันไม่ ความจริงอยู่ห่างไกลกันมาก จะเรียกว่าขุมหนึ่งๆ เป็น โลกๆ หนึ่งก็เห็นจะได้ มหานรกแต่ละขุมชั้นใน ก็จะมีขุมใหญ่ ซึ่งคล้ายกับเป็นเมืองใหญ่เป็นประธานแล้ว ยังมีขุมเล็กเป็นบริวารล้อมรอบอีก ๔ ทิศ ทิศละ ๔ ขุม รวมทั้งหมดเป็น ๑๖ ขุมด้วยกัน นรกที่เป็นบริวารนี้ มีชื่อเรียกว่าอุสสุทฺถนรกอุสสุทฺถนรก และอุสสุทฺถนรก นี้ ล้อมรอบเป็นบริวารมหานรกทั้ง ๘ มหานรกๆ ละ ๑๖ ขุม เพราะฉะนั้น อุสสุทฺถนรกนี้ จึงมีอยู่รวมด้วยกันทั้งหมดมากถึง ๑๒๘ ขุม คือ (๑) ล้อมรอบสังขะขุมมหานรก ๑๖ ขุม (๒) ล้อมรอบกาฬสฤตมมหานรก ๑๖ ขุม (๓) ล้อมรอบสังฆาฏมมหานรก ๑๖ ขุม (๔) ล้อมรอบโรรัมมมหานรก ๑๖ ขุม (๕) ล้อมรอบมหาโรรัมมมหานรก ๑๖ ขุม (๖) ล้อมรอบตามปนมมหานรก ๑๖ ขุม (๗) ล้อมรอบมหาดาปนมมหานรก ๑๖ ขุม (๘) ล้อมรอบอเวจีมหานรก ๑๖ ขุม จึงรวมเป็นอุสสุทฺถนรกทั้งสิ้น ๑๒๘ ขุม โดยบรรดานรกทั้งหมดที่กล่าวมา มีอยู่ ๔๕๗ ขุม คือ (๑) มหานรก ๘ ขุม (๒) อุสสุทฺถนรก ๑๒๘ ขุม (๓) ขุมโลกนรก ๓๒๐ ขุม และ (๔) โลกกันคนรก ๑ ขุม

๒.๔.๒ เปรต

เหนือขึ้นมาจากนรก ก็จะเป็นภพภูมิแห่งเปรต เหตุผลที่มนุษย์ทั้งหลายจะต้องไปเกิดเป็นเปรตนั้น ก็เพราะว่าบาปกรรมที่กระทำความชั่วไว้ ต้องทนทุกข์ทรมานอดอยากแสนสาหัส หลังจากมนุษย์ตายไปแล้ว จะต้องไปเกิดเป็นเปรต ก็เพราะมีเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นปฏิปทาอันนำสัตว์ไปสู่เปรตและอสุรกายนั้น คือ อกุศลกรรมบถ^{๕๒} กล่าวคือ เมื่อมนุษย์กระทำลงไปแล้ว ตายไปก็จะเป็นเหตุชักนำไปสู่ภพภูมิของเปรตและอสุรกายอีกต่อไป ส่วนอกุศลกรรมบถที่เบาบางกว่า คือ มีโทษน้อยกว่า ไม่ถึงขั้นที่จะต้องนำสัตว์ไปเกิดในนรก ก็จะนำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรตและอสุรกายในกรณีนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายผู้เห็นภัยในวัฏสงสารทั้งหลาย สัตว์ที่ตายไปจากมนุษย์แล้ว จะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกนั้นมิ

^{๕๑} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๕๑๒/๔๕๔., ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๑๒/๕๕๐., พ.ชา. (บาลี) ๒๘/๔๒๑-๕๘๕/๑๖๖-๑๘๗., พ.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๒๑-๕๘๕/๒๔๖-๒๗๓., พ.ชา.อ. (บาลี) ๘/๘๓-๘๘/๑๑๑-๑๑๔., พ.ชา.อ. (บาลี) ๘/๔๒๑-๕๘๕/๑๕๑-๒๐๕.

^{๕๒} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๔๗/๒๓๘.

จำนวนน้อย โดยความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ยอมไปเกิดเป็นสัตว์นรก เป็นเปรต อสุรกายและ
ดิรัจฉานเป็นจำนวนมากกว่า”^{๕๓}

เปตภูมิ คือ ภูมิแห่งเปรต, ภูมิแห่งผู้หิวกระหาย เป็นโลกที่ไม่มีความสุข ไม่มีที่อยู่
เป็นหลักแหล่ง ไม่มีที่อยู่เป็นของตนเอง เป็นโลกของสัตว์ที่มีความทุกข์น้อยกว่าสัตว์นรก จึง
ได้ชื่อว่าเปตภูมิ คือโลกที่อยู่ของสัตว์ผู้ห่างไกลจากความสุข^{๕๔} เหล่าสัตว์ที่อุบัติในเปตภูมินี้
เพราะผลของอกุศลกรรม แม้จะมีความสุขทรมานน้อยกว่านรก แต่ชีวิตในเปตภูมินี้ก็ยังอยู่
ห่างไกลจากความสุข ผู้ที่อุบัติในที่นี้มีรูปร่างน่าเกลียด มีลักษณะผิวด่างแตกต่างกันไปตาม
ผล ของกรรมที่ทำมา ตระกูลของเปรตนั้นมี ๑๒ ตระกูล^{๕๕} คือ

๑. วันตาสะ พวกเปรตที่กินสิ่งที่ถูกคายแล้ว
๒. กุณปาทกะ พวกเปรตที่กินซากศพ
๓. กุณฑาทกะ พวกเปรตที่กินคูถ
๔. อัคคิชาลมุขะ พวกเปรตที่มีเปลวเพลิงในปาก
๕. สุจิมุขะ พวกเปรตที่มีปากเท่ารูเข็ม
๖. คันหังชิตะ พวกเปรตที่ถูกความอยากเบียดเบียน
๗. สิขณาปีตะ พวกเปรตที่ถูกแผดเผา
๘. สัตถังกะ พวกเปรตที่มีหอกทั่วตัว
๙. ปีพพัตถังกะ พวกเปรตที่มีครางเป็นภูเขา
๑๐. อชกระ พวกเปรตที่มีร่างกายเป็นงูเหลือม
๑๑. เวมานิกะ พวกเปรตที่มีเรือนอยู่
๑๒. มหิททิกะ พวกเปรตที่มีฤทธิ์มาก^{๕๖}

^{๕๓} อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๓๖/๓๑๖-๓๑๘.

^{๕๔} พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๘), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตร
สยาม, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒๕; พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๘), โลกทิปนี, (กรุงเทพมหานคร :
บริษัทธรรมสาร, ๒๕๓๖), หน้า ๗๑.

^{๕๕} บุ.เปต. (บาลี) ๒๖/๑/๑๕๑-๒๕๗, บุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๘๑๔/๑๖๗-๓๐๑.

^{๕๖} พระสังฆมณฑลสังฆคณาจารย์, ปรหมัตตโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔-๕๖, กรมศิลปากร, โลกบัญญัติ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้ามืองไทย), ๒๕๒๘), หน้า ๘๔.

๒.๔.๓ อสุรกาย

อสุรกายภูมิ คือโลกของสัตว์ที่ปราศจากความร่าเริงสนุกสนาน ไม่มีการ รื่นเริง ไม่มีการละเล่นให้เกิดความสนุกสนานบันเทิงใจ เหล่าสัตว์ที่อุบัติในอสุรกายภูมินี้เพราะผลของอกุศลกรรมที่ทำด้วยโลภเจตนา เป็นผู้มากไปด้วยอภิชฌา เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ประกอบทุจริตด้วยการปล้นขโมย มีความอิจฉาริษยาปรารถนาทำลายล้าง หรือเห็นผู้อื่นทำความดีที่ไม่พอใจเพราะเป็นคนมากไปด้วยความพยาบาท มีความเห็นผิด เช่น มีความเห็นผิดว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ที่อุบัติในชั้นนี้จะประสบทุกข์เวทนาเพราะความหิวโหย มีความแสบร้อนในท้อง เพราะถูกไฟในกายเผาผลาญอยู่ตลอดเวลา ความเป็นอยู่ของอสุรกายนั้น มี ๓ ประเภท^{๕๖} ได้แก่

๑. เทวอสุรกาย อสุรกายที่มีสภาพเป็นเทวดาชนิดหนึ่ง

๒. เปรตอสุรกาย อสุรกายที่มีสภาพเป็นเปรต ๓ จำพวก คือ จำพวกที่หนึ่ง ได้แก่ กาลกัญชิกเปรตอสุรกาย มีรูปร่างใหญ่โตแต่มีปากเท่ารูเข็ม จำพวกที่สอง ได้แก่ เวมานิกเปรตอสุรกาย ในเวลากลางวันเสวยทุกข์ เวลากลางคืนเสวยสุขอยู่ในวิมาน จำพวกที่สาม ได้แก่ อาวุฐิกเปรตอสุรกาย ชอบรบราฆ่าฟันกันเอง

๓. นิรยอสุรกาย อสุรกายประเภทสัตว์นรกอาศัยอยู่ที่ขอบจักรวาล

๒.๔.๔ สัตว์ดิรัจฉาน

“ดิรัจฉานภูมิ” คือ สถานที่อยู่ของสัตว์ดิรัจฉาน, พวกที่มีดมัวโง่เขลา เป็นโลกของสัตว์ที่มีความเป็นอยู่ต่ำกว่าสัตว์นรก เปรต และอสุรกาย เป็นโลกของสัตว์ที่มีความยินดีในเหตุ ๓ ประการ คือ การกิน การนอน และการเสพเมถุน มีอกุศลกรรมเบาบาง แม้จะมีชีวิตยากลำบากยากแค้นอยู่บ้างก็ตามที ก็ยังดีกว่าสัตว์อบายภูมิอื่นๆ และมีชีวิตอยู่ร่วมบนภพเดียวกับมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉานเป็นโลกของสัตว์ที่ไปตามขวาง ตามความยาวของลำตัว หรือคว่ำอกไป และยังมีจิตใจที่ขาดขวางจากมรรค ผล และนิพพานอีกด้วย ผลของความดีของสัตว์ดิรัจฉานได้เพียงสวรรค์สมบัติเท่านั้น เหล่าสัตว์ที่อุบัติในภูมินี้เป็นสัตว์ที่มีรูปร่างปรากฏให้

^{๕๖} พระสังฆมณฑลสังคหะ ธรรมจริยะ, *ปรมัตถสังคหะ มหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗-๕๘., พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๘), *ภูมิวิลาสินี*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒๕.

เห็นและเกิดไม่เป็นที่ ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง บ้างก็อยู่ตามร่างกายของมนุษย์ บ้างก็อยู่ตามบ้านเรือน บ้างก็เป็นสัตว์ที่อยู่ตามป่าตามภูเขา บ้างก็อยู่ในหนองน้ำลำธาร อยู่ในพื้นดิน อยู่ในอากาศ อยู่ในพื้นปฐพีที่เราอยู่ในเวลานี้ จำแนกได้ ๔ ประเภท^{๕๘} คือ

๑. สัตว์ไม่มีขา เช่น งู ปลาไหล ไส้เดือน
๒. สัตว์สองเท้า เช่น นก เป็ด ไก่
๓. สัตว์สี่เท้า เช่น ช้าง ม้า วัว
๔. สัตว์มากเท้า เช่น กิ้งกือ ตะขาบ หนอน

ดังนั้น มนุษย์ผู้มีสติปัญญา เมื่อพิจารณาตามนี้แล้ว จึงไม่ควรประมาทต่อบาปอกุศลกรรมบถทุกอย่าง ควรจะละเว้นให้ห่างจิตใจไม่นำมาประพฤตินในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะบาปทางกาย ทางวาจาและทางจิตใจก็ไม่ได้ควรทั้งสิ้น^{๕๙}

นอกจากอกุศลกรรมบถนั้นแล้ว เหตุปัจจัยร่วมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้สัตว์โลกไปสู่ภพหรือภูมิใหม่ คือ จะต้องมิจิตกับเจตสิกร่วมอยู่ด้วยในจิตเจตสิกนั้น จะต้องมียกกุศลมูล ๓ อย่าง เป็นเครื่องชักนำชีวิตของสัตว์ให้เป็นไปจุติตามกรรมของตน^{๖๐} ดังนี้

๑. โลภะ ความกำหนัด ความยินดี ความอยาก ความหวังในลาภ หวังในทรัพย์ ความโลภเกินความพอดี ความที่ละโมภ ความปรารถนา ติดอยู่ในวัตถุมีประการต่างๆ เป็นมูล
๒. โทสะ คือ ความอาฆาต ผู้ทำให้เสื่อม ความแค้น ความประทุษร้าย ความขุ่นมัวแห่งจิต ความคิดที่จะประทุษร้าย ความไม่พอใจ ความเกรี้ยวกราด ความไม่แช่มชื่นแห่งจิต
๓. โมหะ คือ ความหลง ความไม่รู้ ไม่พิจารณา ความทราบนั่นปัญหาความพลั้งเผลอ

^{๕๘} พุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๕๓/๓๑๒, พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๓/๔๖๗, พระสังฆมณฑลสังฆคณาจารย์, ปรมัตถสัทธัมมมัตถสังคหฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทยวิสูตร, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗-๔๔.

^{๕๙} พระมหาปรม โอภาโส (ก่องคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐.

^{๖๐} อภิ. สจ. (ไทย). ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒ - ๒๗๓.

๒.๕ สรุป

บุญและบาป เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงทั้งโดยทางกายภาพและทางจิตภาพโดยนิยาม เรียกผู้ไปเสวยบุญและบาปนั้น ว่า “ตกรกและขึ้นสวรรค์” ซึ่งนรกและสวรรค์ เป็นปลายทางสำหรับมนุษย์ เมื่อตายไปแล้วเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ปลายทางสุดท้าย (นิพพาน) แม้ว่าเรื่องประเภทนี้เป็น สิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับคนสามัญ คือ จะพิสูจน์ว่ามีก็ยังไม่มาแสดงให้เห็น ประจักษ์ไม่ได้ จะพิสูจน์ว่าไม่มีก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าไม่มีอย่างไร การพิสูจน์ปรากฏการณ์ทั้งหลายให้ประจักษ์ชัดนั้น ถ้าเป็นรูปต้องพิสูจน์ให้เห็นด้วยตา ถ้าเป็นเสียงต้องพิสูจน์ให้ได้ยินด้วยหู ถ้าเป็นกลิ่นต้องพิสูจน์ด้วยจมูก ถ้าเป็นรสต้องพิสูจน์ด้วยลิ้น ถ้าเป็นสัมผัสต้องพิสูจน์ด้วยกาย ถ้าเป็นธรรมารมณ์ (ความคิด) ต้องพิสูจน์ด้วยใจ^{๖๑} ฉะนั้น เรื่องนรกและสวรรค์ จึงมี ๓ ระดับ คือ (๑) นรกและสวรรค์หลังจากตายแล้ว (๒) นรกและสวรรค์ที่อยู่ในใจ (๓) นรกและสวรรค์แต่ละขณะจิต

สรุปรวมมี ๒ สถานะ คือ เป็นสถานที่และเป็นภาวะทางจิตใจ เป็นอันยอมรับทั้ง ๒ สถานะ ดังข้อความว่า “...ไม่ว่านรกและสวรรค์ข้างหน้า หรือนรกและสวรรค์เวลานี้ มันอยู่ที่อายตนะรับรู้นี้เอง ถ้าเอาสาระแล้วมันไม่ได้ไปไหนเลย อยู่แค่นี้เอง ตกลงว่าเราจะต้องรู้จักนรกและสวรรค์ทั้ง ๓ ระดับ และแก่นที่แท้ของนรกและสวรรค์มันอยู่ที่ระดับที่ ๓ ที่ว่านี้ นรกและสวรรค์ระดับที่ ๑ หลังจากตายเป็นเรื่องไกลตัวยังไม่ได้รับ ปัจจุบันเรายังไม่รู้สึกละแล้วมันยังเนื่องไปจากปัจจุบันด้วย ต้องสร้างปัจจุบัน ต่อมาที่ระดับที่ ๒ สวรรค์ในอกนรกในใจ มันก็อยู่ที่ชีวิตที่สร้างภูมิระดับจิตในปัจจุบัน แต่ว่ายังเป็นเรื่องที่ยังเป็นครั้งคราว เอาเฉพาะที่เป็นเรื่องใหญ่ พอมาระดับที่ ๓ ก็ละเอียดลออ เป็นไปอยู่ประจำตลอดเวลา ที่รับอารมณ์ขณะนี้”^{๖๒}

เรื่องนรกและสวรรค์ นับว่ามีอิทธิพลต่อระบบของสังคมไทยมากทั้งด้านจิตรกรรม วรรณกรรม และพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านจิตรกรรมฝาผนังตามปูชนียสถาน มีการแสดงภาพ ของนรกไว้อย่างน่ากลัว และแสดงภาพของสวรรค์ไว้อย่างน่าเพลิดเพลิน น่าชื่นชม จนทำให้เกิดความคิดว่า ชีวิตนี้นรกคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด ทำชั่วต้องไปตกนรก สวรรค์คือสิ่งที่น่าปรารถนามากที่สุด ทำดีต้องไปเกิดในสวรรค์ เรื่องนรกและสวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีข้อความมากมาย ทั้งในด้านลักษณะและประเภท พระพุทธเจ้าเองก็ตรัสถึงนรกและสวรรค์ทุก

^{๖๑} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๕๓-๕๔.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๑๐๘.

ครั้ง ที่ทรงสรุปข้อสนทนาของพระองค์ เป็นการแสดงบทลงโทษปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่ว และแสดงให้เห็นคุณค่าของการทำความดี และเมื่อประทับอยู่ในโอกาสอันควร ก็จะตรัสพรรณาลักษณะของนรกและสวรรค์ไว้อย่างพิสดารเห็นเป็นจริงเป็นจัง ให้เห็นภาพของนรกและสวรรค์อย่างชัดเจน นรกและสวรรค์จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหาที่จะมาเถียงว่ามีจริงหรือไม่ ตั้งอยู่ที่ไหน แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรจึงไม่ไปนรก ทำอย่างไรถึงจะได้ไปสวรรค์ และทำอย่างไรจึงจะทำให้ตัวเอง พ้นจากนรกและสวรรค์อย่างเด็ดขาด^{๖๓}

บุญ หมายถึง เครื่องกำจัดจิตใจที่สกปรกให้สะอาด เหมือนการซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยคราบเหงื่อไคล เมื่อถูกผงซักฟอกและน้ำที่สะอาดชำระดีแล้ว ย่อมเป็นเสื้อผ้าที่น่านวมใส่และมีกลิ่นหอม สะอาดตา บุญ ยังเป็นเหตุให้เกิดประเพณีนิยม เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธทั่วไปที่นิยมปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา หากมีโอกาส เช่น บุญกิริยาวัตถุ ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ช่วยเหลือคนอื่น แสดงจิตมุนิตายินดีต่อความดีของผู้อื่น บาป หมายถึง ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อกุศลธรรมที่ส่งผลถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตใจตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง จิตใจของคนเราหากไปคละคล้าด้วยบาปแล้วเมื่อใด ย่อมมีสภาวะที่เศร้าหมองทันทิ และไม่ควรทำบาปบ่อย ๆ เพราะจะทำให้ตนประสบกับความทุกข์ แต่ควรทำความพอใจในบุญซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุข

^{๖๓} สีนชัย วงษ์จันทร์, “ การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๖.

บทที่ ๓

ความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร

พระมาลัยสูตร เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมาลัยเถระที่ได้สนทนากับพญามราช ถึงเรื่องของนรกภูมิ สนทนากับพระอินทร์ถึงเรื่องสวรรค์ และสนทนากับพระศรีอารีย์ ถึงเรื่องสัตว์ที่ไปเกิดในสวรรค์และเกิดในนรกเพราะผลแห่งบุญและบาป ดังนั้นในงานวิจัย เกี่ยวกับบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตรนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิจัยไว้ ดังนี้ ความเป็นมาของพระมาลัยเถระ ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก ความเชื่อเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ สรูปและวิจารณ์

๓.๑ ความเป็นมาของพระมาลัยเถระ

พระมาลัยเป็นเรื่องที่พระภิกษุชาวสิงหลแต่งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ เศษ กล่าวถึง พระอรหันต์ องค์หนึ่งซึ่งมากด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา กมลจิตสงบจากกิเลส ที่มีนามว่าพระมาลัยเถระไปโปรดสัตว์นรก แต่ในความเป็นจริงได้มีผู้รู้อธิบายว่า แท้จริงแล้วพระมาลัยคือ พระโพธิสัตว์ซึ่งกำลังสร้างเมตตาบารมีในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษาดังนี้คือ ความย่อเรื่องท้องแดนนรก ความย่อเรื่องเที่ยวชมสวรรค์ ความย่อเรื่องการสนทนาธรรมกับพระศรีอารีย์ และความย่อเรื่องการเทศน์โปรดมนุษย์

๓.๑.๑ ความย่อเรื่องท้องแดนนรก^๑

พระมาลัยสูตรในภาคแรกเป็นการกล่าวถึงท่านไปยมโลกสถานเพื่อโปรดสัตว์นรก เพื่อโปรดสัตว์นรก อธิบายว่านรกมี ๔๕๙ ขุม ขุมใหญ่ ๆ มี ๘ ขุม และ ๔๔๕ ขุมบริวาร โดยมีเวจิมหานรกเป็นที่สุด

^๑ อริยธรรม ป., ฎีกามาลย์เทวสูตร โดยพิศดาร, (พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๖) ., ดูรายละเอียดใน คัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจจยถา, หน้า ๔๘๓-๔๘๘., ดูเพิ่มเติมใน ธรรมาธิเบศร์, เจ้าฟ้า., พระมาลัยคำหลวง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕., พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ธิเถร ป.ธ.๕), พระมาลัย ลงไปโปรดสัตว์นรก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑-๔๕.

เรื่องย่อ ณ ตามพินฉนิทวิป ซึ่งปัจจุบัน คือ เกาะลังกา มีพระเถระองค์หนึ่ง ชื่อ พระมาลัย ท่านเป็นพระอรหันต์จีณาสพมัญญานุภาพ และฤทธิ์เดชเกริกไกร มีเกียรติคุณแผ่ไพศาล เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในทวีปนี้

ต่อมาวันหนึ่ง พระมาลัยผู้มีฤทธิ์ได้ชำระแค้นดินลงมาเยี่ยมเมืองนรกเพื่อจะได้นำข่าวคราวการสวพยากรรมของบรรดาสัตว์นรก และได้สนทนากับยมบาลพร้อมเที่ยวชมเมืองนรก จนทั่วเริ่มแรกดินแดนลงโทษสัตว์นรกที่ยมบาลพาพระมาลัยไปชมนั้นมีชื่อว่า ยันตปสาณนรก เป็นภูเขาคินลูกใหญ่สองลูกเป็นเครื่องหมาย ซึ่งภายในภูเขาคินนี้มีเครื่องยนต์กลไกอยู่ภายในสามารถให้เคลื่อนมากระทบคยี่ สัตว์นรกที่เข้าไปอยู่ในระหว่างกลางให้แหลกละเอียด ได้อย่างน่าอัศจรรย์ หากจะเปรียบง่าย ๆ ก็ไม่ต่างอะไรกับหีบที่หีบอ้อยสดให้นำอ้อยออกมานั่นเอง เป็นสถานที่ลงโทษผู้ที่ทำกรรมเล็กน้อยๆ กล่าว คือ จำพวกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยการใส่เครื่องทรมานประการต่างๆ เช่น จับสัตว์ใส่เครื่องบดต่างๆ ที่ยังเป็นๆ เห็นชีวิตสัตว์อื่น เป็นเครื่องเล่นจึงต้องมาพบทุกขเวทนา เช่น นี้

สถานที่ที่สอง ชื่อ สิตละนรก หมายถึงนรกที่มีน้ำเย็นที่สุดกว่าแห่งใดทั้งสิ้น หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า แดนน้ำเย็นมหาภัย ยมบาล อธิบาย ให้พระมาลัยฟังได้ความว่า สัตว์นรกพวกนี้ เมื่อชาติก่อน ชอบปลักคนหรือสัตว์ให้ตกไปจมน้ำตาย โดยเห็นเป็นของสนุกสนาน หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

สถานที่ อีกแห่งต่อมา ชื่อ ฐุนนรก ยมบาล อธิบายว่า แดนแห่งนี้ เป็นแถบเพลิงที่เหล่าสัตว์นรกเห็นแล้วนึกว่าน้ำ ค็มกินเข้าไปในท้องสุดท้ายก็ทำลายดับไต ไข้ฟุ้งของสัตว์นรกเหล่านี้จนป่นปี้ แลผู้ที่จะมาเสวยทุกข์ทรมานในนรกแห่งนี้ส่วนมากเมื่อชาติก่อน เอายาพิษใส่ในอาหารหรือน้ำดื่ม ให้คนอื่นกิน

สถานที่ต่อมาชื่อ ปิสสกปีพตนรก หมายถึงสถานที่ลงโทษ พวกที่ชอบทรมานสัตว์ ด้วยการเอาเหล็ก หรือหินเผาไฟนบหรือบดตามเนื้อตัวสัตว์ทั้งหลายอย่างสนุกสนาน เมื่อตายแล้วจะมาเสวยผลกรรมอยู่ในนรกแห่งนี้

สถานที่ต่อมาชื่อ แดนหอกคาบร่วง ยมบาล อธิบายว่า สัตว์นรกต้องมาเสวยทุกข์ทรมาน อยู่ในดินแดนนี้ แต่ชาติก่อนได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตด้วยการเป็นพรานล่าเนื้อ ไล่ต้อน ทิ่มแทงสัตว์อื่น ด้วยหอก และเอาไฟเผาป่าครอกสัตว์ตายอย่างทารุณโหดร้าย

สถานที่ต่อมาชื่อ แดนเครือหวาย ที่ฝังแม่น้ำตลอดสองฝั่งมีต้นหวาย ขึ้นเต็มทั้งนามของมันคมยิ่งกว่ามีดโกน สามารถบาดร่าง กายของสัตว์นรก ให้ขาดสะขิ้นหันแหลก

เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ได้ สัตว์นรกที่ได้รับกรรมแดนนี้ชาติก่อนฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยการเอาเครื่องค่างาชุ่มช้อนลงไว้ สัตว์อื่นเดินผ่านมาไม่ทันระวังตัวติดเครื่องค่างของเขาได้รับความทรมาน และ นอกไปว่านี่ยังมีพวกพรานดักคนไปขายสินค้า เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนอย่างเดียว เช่นนี้ ไม่คำนึงความเดือดร้อนทรมานคนอื่นก็ต้องรับกรรม

สถานที่ต่อมาชื่อ แคนหลุมฤดู มีอาณาบริเวณสี่เหลี่ยมจัตุรัสภายใน กำแพงเหล็กอันใหญ่หนา เต็มไปด้วยหลุมฤดูอันกว้างใหญ่ และลักษณะทิวทิศระสังกลืนเหมือน เรียงรายอยู่ต่อกันไปรวม ๑๐ หลุม ภายในหลุมจะมีหนอนตัวใหญ่เท่าช้างเต็มเป็นหมู่ๆ พอยมพบาลโยนสัตว์นรกลงไปมันก็จะรุมล้อม กินเนื้อเป็นการใหญ่ สัตว์ที่รับกรรมในแดนนี้ชาติก่อนชอบเอาสัตว์อื่น จับหมกขี้เถ้าร้อน ๆ ทั้งๆที่มีชีวิตอยู่จึงต้องรับกรรม ดังกล่าว

สถานที่ต่อมาชื่อ โลหะกุมภี หรือเรียกง่าย ๆ แคนกระทะเหล็ก ซึ่งมีหม้อขนาดใหญ่มากๆ เขาหลุมหิม่า ซึ่งกำลังเดือดพล่านบนเตาไฟ สัตว์นรก ผู้ได้รับกรรมนี้ ต่างถูกจับโยนลงในกระทะเหล็กนั้น สัตว์ผู้ได้รับกรรมนี้ชาติก่อนชอบลักลอบข่มขืนลูกเมียเขาโดยไม่เลือกหน้า จึงต้องมาเสวยกรรมในโลหะกุมภี

สถานที่ต่อมาชื่อ แคนกระทะทองแดง จะมีหม้อกระทะใบใหญ่ต้มน้ำทองแดง และแทรกด้วย ก้อนกรวดเหล็กเดือดพล่านอยู่บนเตาไฟ เช่นเดียวกับโลหะกุมภี และต่อหน้ามีแผ่นเหล็กหนา กำลังลุกค้อนด้วยเปลวไฟติดไว้อันเป็นที่จับสัตว์นรกมานอนหงาย แล้วดักน้ำทองแดงในกระทะมากรอกปากให้ปากคอกและท้องไส้ ถูกเผาไหม้แตกพังทลายตายในที่สุด กระทะทองแดงเป็นแหล่งลงโทษนักดื่มเหล้าคอกทองแดงพวกเข้าเฝ้าเย็นมา

สถานที่ต่อมาชื่อ ดงคันจิว เป็นแดนที่ชายหญิง ผู้ไม่รู้จักรักในรสสวาท เทียนอกใจผัวนอกใจเมีย ไปเสพสุขกับคนที่เขามีเจ้าของอื่น สัตว์นรกจะป่ายป็นขึ้นไปตามความสุขของคันจิวใครขัดขึ้นก็จะเอาหอกแทงส่วนขึ้นไป ทั้งตัวผู้ตัวเมียถูกหนามจิวทิ่มแทงต่างๆ ร้องเจ็บปวดครวญครางไม่ขาดระยะ

สถานที่สุดท้ายชื่อ โลกันตนรก หรือเรียกว่า อเวจีนรก เป็นแดนที่ใหญ่กว่าแดนนรกทุกแดน ล้อมรอบด้วยกำแพงเหล็กเป็นเปลวไฟ ภายในมีเปลวไฟ ลุกไหม้สัตว์นรกตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน

สรุปได้ว่า เรื่องท้องแดนนรก ของพระมาลัยในภาคนี้กล่าวถึง พระมาลัยผู้มีฤทธิ์ ได้ชำระแค้นแผ่นดินเยี่ยงเมืองนรก ท่านได้พบบรรดา สัตว์นรกทั้งหลาย กำลังถูกผู้คุมเอาหอก

ที่มั่งเฑาะอย่างไม่ว่าปณิเฑาะซ้าแล้วอีก หรืออุกกรรมานที่แตกต่างกันมีมพบาลอธบายให้รู้ว่
ทุกอย่งมันเกิดแต่กรรมของสัตว์นรก

๓.๑.๒ ความย่อเรื่องเที่ยวชมสวรรค์^๒

สมเด็จพระนรินทรธิราชท้าวเธอประทับอยู่ในทิพยวิมานไพชยนต์มหาปราสาท
ท้าวเธอก็ดำริในพระหฤทัยว่า วันนี้ไชร้เป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ถ้าเราจักออกไปนมัสการถวาย
เครื่องสักการบูชาพระมหาเจดีย์จุฬามณีตามประเพณีที่เคยปฏิบัติ จึงมีเทวโองการบัญชาให้
เหล่าเทพบุตร เทพธิดานารีทั้งหลายทราบว่จักออกไปกราบนมัสการพระเจดีย์ เหล่าเทพบุตร
เทพนารีต่างเสด็จออกเป็นขบวนห้อมล้อมท้าวสักกบดินทร์ มีจำนวนมากมายมีกายเรืองรุ่งพล่ง
โชติช่วงสว่างไสว แห่นแห่ไปยังพระมหาเจดีย์จุฬามณีสถาน พวกกันกระทำประทักษิณสี่นสาม
รอบ จอมเทวราชสหสนันย์ไตรตรึงษาจึงวางเครื่องสักการบูชาเป็นลำดับแรก แล้วจึงแยก
ออกมา ณ มุมด้านหนึ่งของพระเจดีย์ เพื่อให้เทพบุตรเทพนารีบริวารทั้งหลายได้เข้าไปวาง
เครื่องสักการบูชาโดยสะดวก

ขณะนั้นพลันสายพระเนตรเหลือบไปเห็นพระมัลลยเถระนั่งสงบสำรวมอินทรีย์
อยู่ ณ มุมพระเจดีย์ด้านขวา ท้าวเธอก็เกิดความสนพระทัย เออหนอพระคุณเจ้าเหล่ากอของ
พระชินสีห์รูปนี้มาจากที่ใดจึงได้มายังสถานที่นี้ ดำริแล้วจึงเสด็จเข้าไปหานมัสการแล้ว
ปฏิสันถารถามไถ่ " คุณพระคุณเจ้า ท่านมาจากสถานที่ใดจึงได้มายังสถานที่แห่งนี้ " พระ
มัลลยจึงมีวาทีตอบถ้อยคำถาม " อาตมภาพมาจากชมพูทวีปอันไกลโพ้น มหาบพิตร " สมเด็จพระ
องค์อมรินทร์จึงดำรัสตรัสถามนามของพระเถระ พระมัลลยจึงวิสัชนาตอบว่ " คุณ
มหาบพิตร อาตมภาพมีนามว่ มัลลย ด้วยเกิดในหมู่บ้านไม้จันทน์แดง แห่งเกาะมัลลย จึงได้
ชื่อตามเกาะ "

พระอินทร์จึงถามต่อว่มาได้โดยวิธีใดด้วยที่นี้อยู่ไกลพ้นวิสัยมนุษย์ธรรมดา
สามัญจะมาได้ พระมัลลยจึงตอบว่ " อาตมภาพมาด้วยอำนาจแห่งฌานสมาบัติ มหาบพิตร "
พระมัลลยวิสัชนาพลางตั้งข้อปุจฉาบ้าง " คุณมหาบพิตร ตั้งแต่สนทนากันมาอาตมยังไม่

^๒ อริยธรรม ป., ฎีกามัลลยเทวสูตร โดยพิสดาร, หน้า ๑๕-๓๐., ดูเพิ่มเติมใน ธรรมาธิเบศร์, เจ้าฟ้า,
พระมัลลยคำหลวง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕., พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก
ญาณสิทฺธิเถร ป.ธ.๕), พระมัลลย ลงไปโปรดสัตว์นรก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ,
๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕-๑๖๒.

ทราบนามของท่านเลยสักนิด ว่าท่านนี่คือผู้ใด " ท้าวสักกเทวราชตรัสตอบโดยสุนทรวาจา " ข้าแต่พระคุณเจ้า ข้าพเจ้านี้มีมากมายหลายชื่อสุดแท้แต่จะเรียกขานรวมแล้วประมาณ ๗ ชื่อใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ มาณะ ปุรินทะ ลักกะ วาสวะ สหัสลักกะ สุชัยบดี แลเทวานมินทร์ ด้วยเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์เดินดินมีชื่อว่า มหมานพ เมื่อได้มาเกิดบนสรวงสวรรค์จึงได้ชื่อว่า มาณะ

เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่นั้นข้าพระองค์เป็นผู้เริ่มให้ทานก่อนใครในโลกเป็นคนแรกจึงได้ชื่อว่า ปุรินทะ เมื่อเวลาข้าพระองค์จะให้ทานก็ให้ด้วยความเคารพจึงได้ชื่อว่า ลักกะ เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์อยู่นั้นได้ให้ที่พักอาศัยแก่หมู่ชนคนเดินทางไกลไกลจึงได้ชื่อว่า วาสวะ ด้วยว่าข้าพระองค์ สามารถดำรงชีวิตถึงข้อความตั้งพันช้อ โดยครู่เดียวจึงได้ชื่อว่า สหัสลักกะ ข้าพระองค์เป็นสามีของนางสุชาดาธิดาของอสูรจึงได้ชื่อว่า สุชัยบดี และตัวข้าพระองค์นี้เป็นใหญ่กว่าเทพดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จึงมีชื่อว่า เทวานมินทร์ "

เมื่อพระมาลัยเถระได้สดับคำวิชันนั้นก็สนใจใคร่รู้จึงถามไถ่ยังเบื้องหลังการประกอบกุศลผลบุญอย่างไรจึงได้มาเกิดเป็นพระอินทราธราชเพื่อจักนำไปประกาศเทศนาบอกชาวมมนุษย์ให้ประพฤติตามเยี่ยงอย่างอันดี ท้าวสุชัยบดีจึงวิสัชนาว่า " ข้าแต่พระคุณเจ้า อันตัวข้าพระองค์นี้ทำบุญให้ทานมากมายหลายอย่าง หากแต่วัดคบท ๗ ประการอันมี เลี้ยงดูบิดามารดาหนึ่ง อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีอายุหนึ่ง มีวาจาไพเราะสละสลวยหนึ่ง มีวาจาไม่ส่อเสียดว่าร้ายใส่ความใครหนึ่ง ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวหนึ่ง เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในความสุจริตซื่อตรงไม่คิดคดโกงใครหนึ่ง และเป็นผู้ไม่โกรธ ถึงแม้มีความโกรธเกิดขึ้นในใจก็รีบระงับดับเสียหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามาบังเกิด ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้

๑) พระอินทร์พรรณนาสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พระมาลัยเถรอรหันต์ต้องการจักใคร่ทราบรายละเอียดของดาวดึงส์สภาพแห่งท้าวสหสัณย์จึงให้ท้าวเธอพรรณนาอาณาเขตบริเวณแห่งสวรรค์ชั้นนี้ องค์สมเด็จพระเทวานมินทร์ ท้าวเธอก็ยินดีปรีดาแถลงสุนทรวาจาพรรณนาดังนี้ " ดูกุพระเถระเจ้า อันดาวดึงส์หมายความว่า มีเทวดาถือกำเนิดเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ๓๓ องค์ อันได้แก่ข้าพระองค์และเทวดาหลายจึงได้ชื่อเช่นนี้ มหานครแห่งนี้มีความกว้างยาว หนึ่งหมื่นโยชน์ รายล้อมด้วยกำแพงแก้วแวววับจับตา สูงขึ้นมาจากพื้นรวมได้ ๑๖ โยชน์ทั้งสี่ด้าน มีประตูเข้าออกนั้น ๑,๐๐๐ แห่ง เหนือประตูเมืองแต่ละแห่งมีปราสาทอันงดงามอยู่ด้านบนทุกแห่งไป เมื่อจักเปิดประตูเมืองคราใดจะปรากฏเสียงทิพยดนตรีมโหรีพิณพาทย์อันไพเราะเสนาะโสตกังวานชวนจับใจไปทุกครั้ง ภายในมหานครแห่งนี้ยังมีอุทยานรุกขชาติอันเขียวชอุ่มด้วยพรรณพฤกษาแลผกาบุปผชาติอยู่ ๔ แห่งใน

แต่ละทิศ ณ เบื้องบูรพาตะวันออกมีอุทยานชื่อว่า นันทวัน เบื้องปรัศิมตะวันตกนั้นมีชื่อว่า จิตรลดาวัน เบื้องทิศอุดรฝ่ายเหนือนี้มีชื่อว่า สักกวัน เบื้องทักษิณฝ่ายใต้นั้นมีชื่อว่า พรุทวัน อันเป็นสถานที่ที่เพลิดเพลินเค็ดคมชมพกา หมู่พฤษการุกษชาติที่บานดอกออกผลเคลื่อนกล่นของ เหล่าเทพเทวดา แล้วยังมีสระโบกขรณีอันมีน้ำใสดุจดังแผ่นกระจกแก้วอัญมณี มีอุบลบาน ดอกออกฝักมากมาย โดยรอบขอบสระมีก้อนศิลานันมีรัศมีเรืองโรจน์แต่งประดับ มีแท่น ประทับสำหรับเทพบุตรเทพธิดามานั่งเล่นชมสวนสวรรค์ตำราญอิริยาบถ

ใจกลางแห่งมหานครนี้มีมหาปราสาทอันใหญ่โตโอฬารนามว่า ไพชยนต์มหา ปราสาทอันเป็นที่ประทับของข้าพระองค์แลมีมิ่งมหสิ บรรจงสร้างด้วยแก้วมณีเจ็ดประการแต่ ละด้านสูงพันโยชน์ ภายในปราสาทยังมีวิมานทองผ่องอำไพสูงใหญ่ได้ ๓๐๐ โยชน์ประดับ ประดาด้วยแก้วมณีอันเป็นที่รโฐานของข้าพระองค์ ภายนอกยังคงมีปราสาทแก้วมณี มีจำนวนทั้งสิ้น ๓๒ หลังอันเป็นที่อยู่อาศัยของเทวผู้เป็นสหายของข้าพระองค์ ที่ตรงนี้คือพระ เจดีย์จุฬามณีสถานอันเป็นที่สถิตประดิษฐานของมุนมวยพระโมลีเกศาธาตุของพระบรม ศาสดาเมื่อคราเสด็จออกมหาภิเนษกรรมปลงผมแล้วโยนขึ้นกลางนภากาศ ตั้งสัตย์อธิษฐาน ว่าหากได้บรรลุพระโพธิญาณขออย่าได้ตกลงมา ข้าพระองค์จึงนำเอาพานทองคำนำไปรองรับ กลับมาเณรมิตรพระเจดีย์นี้ไว้ และยังได้พระเขียวแก้วเบื่องขวาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อคราวปรินิพานอันเตโชธาตุผลาญเผาพระวรกาย เหลือไว้แต่พระบรมสารีริกธาตุ ครั้นเมื่อ โทณพราหมณ์ดวงแบ่งแล้วแอบจวดยเอาซ่อนไว้ในมวยผมแห่งตน ข้าพระองค์จึงอาราธนา อัญเชิญมาไว้ยังพระเจดีย์นี้ด้วยบารมีของโทณพราหมณ์มิได้พอที่จะได้ไว้

๒) พระเจดีย์นี้ก่อด้วยแก้วอินทนิลเป็นส่วนฐาน

ส่วนกลางนั้นเป็นทองแท่น พุทฺธเจดีย์ยอดประดับประดาสถาพรด้วยแก้วมณีเจ็ด ประการ ความสูงนั้นได้แปลหมื่นว่า กำแพงแก้วกาญจนายาวถ้วนแสนหกหมื่นว่าในแต่ละ ด้าน สองข้างนั้นประดับด้วยธงทิว ธงชาย ธงตะขาบหลากสีสรร พระเจดีย์นั้นเป็นที่ สักการบูชาของเหล่าเทพยดาทั้งภิกษุมาวจรภพจรตโสฬสพรหมโลก นอกเมืองแห่งนี้ไปทาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือยังมีอุทยานใหญ่ชื่อว่าปูลนทริกวันมีกำแพงกันโดยรอบทั้งสี่ด้าน ใจ กลางสวนนั้นมีต้นปาริชาติอันเป็นไม้ทิพย์ประจำทวีปพิภพดาวดึงส์ สูงจากโคนต้นจรดยอด ได้ ๑๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบต้นได้ ๑๖ โยชน์ จากโคนต้นถึงคาบ ๕๐ โยชน์ มีกิ่งอันใหญ่แผ่ ไปยังสี่ทิศอันไกลได้กิ่งละ ๕๐ โยชน์ มีกำหนดบานดอกต้องครบ ๑๐๐ ปี ครั้นเมื่อคลี่บาน รัศมีแห่งดอกปาริชาตินี้รุ่งเรืองไปไกลได้ แปลแสนว่า เมื่อเวลาพระพายพัดไปทางใดกล่น

ของดอกไม้จักฟุ้งตระลบอบอวลไปถ้วนทั่วสวรรค์ เหล่าเทพบุตรเทพธิดานั้นจะมาชมดอกไม้อยู่ไม่ขาด กลิ่นปาริชาติจะทำให้รำลึกถึงอดีตชาติหนหลังในทันที แม้มีใครต้องการดอกไม้ปาริชาตนั้นก็ไม่ต้องเค็ดต้องสอย ดอกปาริชาติจักลอยหลุดจากขั้วลงมาให้จนถึงมือ แม้นไม่ยื่นมือออกไปจับเอาดอกไม้นั้นก็หาได้ตกถึงพื้นไม่ ยังลอยไว้อยู่เช่นนั้นแล

ได้ต้นปาริชาตนี้จักมีแท่นศิลาสีแดงตั้งดอกชบา กว้าง ๕๐ โยชน์ ยาว ๖๐ โยชน์ หนาได้ ๑๕ โยชน์ นามว่าบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ อันเป็นแท่นประทับของข้าพระองค์ เวลานั้นลงจกยุบอ่อนลงนิมิตพอดิหากข้าพระองค์นี้ลุกออกมาแท่นศิลานี้จักเต็มคืบดังเก่า หากคราวใดนั่งลงไปไม่ยุบกลับแข็งแกร่งกระด้างจักเป็นกลางบอกว่าผู้มีบุญญาธิการเกิดอุปัทวันตรายร้ายกาจทำให้ข้าพระองค์ต้องลงไปช่วยเหลือ ไม่ห่างไกลจากต้นปาริชาติพรรณพุกขามีศาลาอยู่หนึ่งหลังอลังการงามตระหง่านชื่อว่า ศาลาสุธรรมาเทเวศสถานพื้นศิลาลาดด้วยแก้วผลึกและแก้วอินทนิล กว้างยาวทั้งสิ้น ๓๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบทั้งหมดได้ ๕๐๐ โยชน์พอดิ ภายนอกมีสวนรายล้อมศาลามีพรรณบุปผาสวรรค์นานนั้น อสชาติ ถิ่น ๑,๐๐๐ ปีจักบานดอกหนึ่งครั้ง ความหอมยิ่งมากกว่าดอกไม้ปาริชาติฟุ้งสะพัดไปทั่วทั้งหมดสวรรค์ อันศาลาสุธรรมานี้ใช้เป็นที่พักประชุมเทวดาทุกวันธรรมเสวนะ เมื่อเทพดาทั้งหลายมาประชุมสโมสรสนับนาศ จักมีพรหมกุมารเสด็จมาจากพรหมโลกเพื่อแสดงธรรม หากเมื่อนั้นมีได้มาก็จะมืองค์ปาฐกอื่นมาแสดงแทน หากเมื่อนั้นเป็นคราวประชุมครั้งใหญ่ของเทวสภา ข้าพระองค์จะเป็นประธานอ่านชื่อมนุษย์ผู้บำเพ็ญกุศลผลทานจากแผ่นสุพรรณบัฏ ทวยเทพก็จักแซ่ซ้องสาธุการเอิกเกริกปิติยินดีจับระบำรำฟ้อนทุกครั้งไป หากคราวใดมีน้อยเหล่าทวยเทพก็จะเงื่อนหงอยด้วยโศกนัสว่ามนุษย์ทั้งหลายนี้ยินดีในทางวิบัติหันไปสู่อบายภูมิเป็นเบื้องหน้า อันตัวข้าพระองค์นี้มีมเหสีอยู่ ๔ นาง ชื่อ สุธรรมา สุจิตรา สุนันทา แลสุชาดา มีนางฟ้าปริจาริกาสองโกฏีกับอีกห้าล้านนาง อันเกิดจากบุญแต่ปางบรรพ์ของข้าพระองค์ที่ได้สร้างสมมาตั้งแต่เมื่อคราวเป็นมนุษย์นั้นแล

๓) พระอินทร์ตรัสเล่าอดีตโนประวัติ

เมื่อพระมาลัยเถระเจ้าได้สดับพระอินทร์เล่าพรรณนาถึงความเป็นมาของดาวดึงส์สวรรค์ก็อัสภรรยโงกกล่าวว่า " อโห! มหาบพิตร อาตมานี้จักใคร่ทราบอดีตชาติปางหลังของท่านว่าทำการกุศลอื่นใดนอกจากวัดตบต ๑ ประการ อันเป็นเหตุที่มาแห่งทิพยสมบัตินี้ แลยังทราบว่ามีช้างเอราวัณอีกด้วยเล่าชาวสวรรค์มีสัตว์ด้วยหรืออย่างไร "

ครานั้นองค์อัมรินทรราชทั่วยุทธก็ประกาศเล่าถึงอดีตชาติแห่งตนแต่หนหลังว่า " เมื่อข้าพเจ้าเป็นมนุษย์นั้นโลกยังว่าจากพระศาสนามิชื่อว่า มฆมาณพ ได้ชักชวนสหาย ๓๒ คน ทำถนน สร้างศาลา ขุดสระปลูกต้นไม้ใหญ่ ภายได้สร้างแท่นศิลา เพื่อว่าคนเดินผ่านไปมา จะได้อาศัยโดยสะดวก กุศลที่สร้างศาลาจึงทำให้มีมหาปราสาทไพชยนต์วิมานอันงดงามนี้ อานิสงส์ปลูกต้นไม้ทำให้มีต้นปาริชาติ อานิสงส์สร้างแท่นศิลานั้นทำให้มีแท่นบันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ส่วนภริยาทั้งสี่นางนั้นก็มิ้น้ำใจเลื่อมใสเป็นอันดี นางสุจิตราปลูกสวนดอกไม้ข้างอาศรมศาลา นางสุนันทาขุดสระไว้สำหรับให้ผู้คนชนเดินทางสัญจรไปมาเมื่อได้พักศาลาได้ลงอาบชำระร่างกายให้สำราญอุรา นางสุธรรมาได้สร้างช่อฟ้าเติมแต่งศาลาให้งดงามทำปายชื่อว่า ศาลาสุธรรมา นางสุชาคารักยาศิลโดยเคร่งครัด ครั้นเมื่อทำกาลกิริยาจึงมาบังเกิดเสวยทิพยสมบัติร่วมกันกับข้าพระองค์ อานิสงส์ของนางสุจิตราจึงได้มาซึ่งสวนอันชื่อว่า จิตรลดา กว้างขวาง ๕๐๐ โยชน์ ด้วยกุศลอันปลูกต้นไม้ดอกไม้ นั้น นางสุนันทามีสระโบกขรณีมีขนาดกว้างยาวได้ ๕๐๐ โยชน์ ด้วยกุศลอันขุดสระให้มหาชนได้ใช้สอย นางสุธรรมามีศาลาหลังใหญ่ใช้เป็นที่พักประชุมของเทวดา ชื่อศาลาสุธรรมา ด้วยกุศลที่สร้างช่อฟ้าจารึกชื่อมาสมทบ อันว่าข้างเอรಾವัตินั้นปัจจุบันเป็นเทพบุตร ด้วยกุศลผลบุญที่กระทำร่วมกันมา ด้วยว่าข้างตัวนี้มีจิตเลื่อมใสในการกุศล เมื่อครั้งสร้างศาลาข้าพระองค์ก็ได้ใช้ลากไม้มาสร้างศาลาจนแล้วเสร็จ โดยกำหนดว่าในศาลาปลูกไม้กระดาน ๓๓ แผ่น แต่ละแผ่นมีเจ้าของคือของข้าพระองค์กับสหาย ข้าพระองค์จึงสั่งไว้ว่าถ้าชนผู้ใดมาขึ้นนั่งในศาลาบนแผ่นไม้กระดานของผู้ใด ก็จักให้ข้างเชือกนี้เป็นผู้พาไปยังบ้านของผู้นั้น ให้เจ้าของบ้านได้ทำการเลี้ยงดูจนอิ่มหนำสำราญ ข้างตัวนี้กระทำอยู่ดังนั้นเป็นนิจตราบจนสิ้นอายุขัย ครั้นตายลงก็ตรงมาเกิดเป็นเทพบุตรพร้อมกับพวกข้าพระองค์และสหาย มีวิมานอยู่สุขสบายตามกำลังแห่งกุศลผลทานที่ได้กระทำมา หากแต่เวลาข้าพระองค์จักเสด็จไปทางใด เอรಾವัตเทพบุตรนี้ไซ้จะเนรมิตกายให้เป็นช้างสูงใหญ่ได้ หนึ่งล้านสองแสนวา หากว่าไปพร้อมกันทั้ง ๓๓ องค์ ข้างนี้ก็จักเนรมิตเสียรขึ้น ๓๓ เสียร ให้ข้าพระองค์นั้นนั่งตรงกลางที่เหลือทั้งสองฟากข้างจึงเป็นของเหล่าเทวดาสหาย หากเสด็จไปผู้เดียวไซ้จักลดลงเหลือ ๓ เสียร อันข้างนี้มี ๓๓ เสียร เสียรละ ๑ งา แต่ละงายาวถึง สี่แสนวา ภายในมีสระโบกขรณีอยู่ ๑ สระ แต่ละสระมีกอบัวอยู่ ๑ กอ แต่ละกอบัวมีดอกอยู่ ๑ ดอก แต่ละดอกมีอยู่ ๑ นางฟ้า แต่ละนางฟ้านั้นมีนางบริวารอยู่ ๑ นางจันพระบาริพา่อนอยู่เป็นที่ครีกครื้น โกลาหลเป็นยิ่งนักพระคุณเจ้า "

ครั้นเมื่อพระมัลลยเถระเจ้าสดับรับทราบแจ้งถ้วนกระบวนการความแล้วจึงปรารภถึงพระศรีอาริยมตไตรบรมโพธิสัตว์เจ้าแห่งเรานี้ว่าท้าวสักกบดินทร์เห็นบ้างหรือไม่ ท้าวอัมรินทราธิราชวิชันว่า " ดูกรพระคุณเจ้า อันสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้าพระศรีอาริยมตไตรยหน่อพุทธานุภาพนี้ ทุกที่จะเสด็จมานมัสการพระจุพามณีเดือนหนึ่งมี ๓ หน คือวันธรรมสวนะ ๘ ค่ำหนึ่งหน ๑๔ ค่ำหนึ่งหน แล ๑๕ ค่ำหนึ่งหน แต่วันนี้ยังหาถึงเวลาที่พระองค์ท่านจะเสด็จไม่ ขอนิมนต์ให้พระคุณเจ้ารออยู่อีกสักครู่เถิด "

๔) เทวดามานมัสการพระเจดีย์จุพามณี

ในขณะที่พระมัลลยคอยพบพระศรีอาริยมตไตรย และได้สนทนากับพระอินทร์อยู่นั้นก็มีขบวนของเทพบุตรองค์หนึ่งพร้อมด้วยนางเทพอัปสรบริวารประมาณ ๑๐๐ นางเหาะเคลื่อนคล้อยลอยมาในอากาศครั้นเมื่อถึงพระเจดีย์ก็พากันกระทำประทักษิณสิ้นสามรอบแล้วเข้านมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดินทร์เห็นพระมัลลยเถระทักสนาด้วยความสนใจ จึงบอกว่า " มิใช่พระบรมโพธิสัตว์ดอกพระคุณเจ้า เทพบุตรผู้นั้นเป็นเพียงเทวสามัญธรรมดา อดีตชาติกาลก่อนเป็นคนยากไร้เจ็บไข้ไปรับจ้างเที่ยวเกี่ยวหญ้าขายเลี้ยงชีพไปวัน ๆ มีอยู่วันหนึ่งนั้นครั้นถึงเวลาใกล้ค่ำกลางวัน เขานั้นแก้ห่อข้าวออกมาจะเปิบเข้าปาก หากสายตาเขาแลเห็นกาตัวหนึ่งบินมาจับต้นไม้ข้างๆ ทำทางหิวเต็มที บรุษนี้มีความสงสารว่าคงจะหิวทรมาณเหมือนกับตน จึงปั้นข้าวโยนให้กาไปกินหนึ่งก้อน ล่วงนานไปครั้นใกล้จะตายเป็นลูกได้ถึงทานในครั้งนี้เมื่อสิ้นใจจึงได้เป็นเทพบุตรมีนางฟ้า ๑๐๐ นางเป็นบริวาร อันเกิดจากกุศลผลทานอันให้ข้าวแก่กาซึ่งเป็นสัตว์เดรัจฉานเพียงครั้งเดียวในชีวิตนั้นแล ขอรับพระคุณเจ้า "

เมื่อเทพบุตรนั้นกระทำการสักการะเสร็จสิ้นก็เคลื่อนคล้อยลอยออกไปนั่งยังฝั่งทิศตะวันออกของพระเจดีย์ ลำดับนั้นยังมีขบวนเทพบุตรองค์หนึ่งพานางเทพอัปสรจำนวน ๑,๐๐๐ ทรงพัดตราอาภรณ์เครื่องประดับอลงกรณ์งดงามยิ่งมีรัศมีรุ่งโรจน์โชติช่วงชัชวาลนำทักสนา เทพบุตรนั้นเหาะลอยมาบนอากาศเข้ากระทำประทักษิณนมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดินทร์เห็นพระเถระเจ้าสนใจจึงบอกว่า " นี่ก็มีโฮงค์พระบรมโพธิสัตว์ พลาตรัสถึงบุพกรรมของเทพบุตรผู้นั้นว่า เมื่อครั้งเขายังเป็นมนุษย์เป็นเด็กเลี้ยงควายตามท้องนา วันหนึ่งถึงเพลจะกินข้าวกลางวัน เขาก็แบ่งข้าวที่ห่อมานั้นออกแจกแบ่งให้เพื่อนเขากินด้วยตามประสาเด็กบังเกิดใจเมตตา ครั้นทำกาลกิริยาจึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรผู้นี้มีนางเทพนารีเป็นบริวารจำนวน ๑,๐๐๐ อันเกิดจากกุศลผลทานกับมนุษย์ปุถุชนผู้ไม่มีศีล ขอรับพระคุณเจ้า " เทพบุตรองค์นั้น

กระทำการสักการนมัสการเสร็จก็พาขบวนเคลื่อนคล้อยถอยออกมานั่งยังด้านตะวันตกของพระเจดีย์

ลำดับนั้นยังมีเทพบุตรองค์หนึ่งแต่งกายด้วยอาภรณ์อันงดงามอลังการประดับสายสังวาลอัญมณีมีรัศมีอันรุ่งเรืองยิ่งกว่าเทพบุตรองค์ก่อน ๆ หน้า ลอยเลื่อนมากลางนภาอากาศพร้อมนางบริวารจำนวนหมื่นนำดินตาดินใจยิ่งนักเข้าประทักษิณพระเจดีย์กระทำนมัสการท้าวสักกบดินทร์เห็นพระเถระมีความสนใจจึงคำรัสอธิบายถึงบุพกรรมว่า " เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์เทพบุตรผู้นี้กระทำการถวายทานใส่บาตรให้แก่สามเณรเพียงครั้งเดียวในชีวิตเมื่อถึงกาลกิริยาก็มาบังเกิดในสวรรค์ชั้นนี้มีนางบริวารประดับบารมีนับหมื่น อันเกิดจากกุศลผลทานกับสามเณรในครั้งนั้น อันข้าพระองค์ก็ไม่แน่ใจว่าสามเณรนั้นไซ้รู้ถือศีลถ้วนบริสุทธิ์หรือไม่ หากแต่เข้าใจว่าคนผู้นั้นให้ทานโดยไม่พิจารณาเลื่อมใสอย่างเต็มที่ผลจึงบังเกิดมีเพียงเท่านี้ขอรับพระคุณเจ้า " ลำดับนั้นยังมีเทพบุตรองค์หนึ่งพร้อมด้วยนางบริวารจำนวนสองหมื่นเหาะลอยมาในอากาศรัศมีพวยพุ่งรุ่งเรืองกว่าเทพบุตรองค์ก่อนหน้าร้อนลงมากระทำประทักษิณสิ้นสามรอบแล้วกระทำการนมัสการองค์พระเจดีย์ ท้าวสักกบดินทร์จึงกล่าวว่า " นี่ก็ยังมีใช่พระบรมโพธิสัตว์ เมื่อชาติก่อนเขานี้ได้ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระภิกษุซึ่งเที่ยวภิกขาจารตามสถานมรรคา ครั้นทำกาลกิริยาจึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรผู้นี้ มีบริวารประดับบารมีสองหมื่นตามแรงกุศลผลทาน ขอรับพระคุณเจ้า "

ลำดับนั้นยังมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่งเสด็จมาทางอากาศพร้อมด้วยบริวารถึงสามหมื่นรัศมีสกนธ์กายสว่างไสวเป็นยิ่งนักมากกว่าเทพบุตรองค์ก่อน ๆ สัญจรมากระทำประทักษิณนมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดินทร์ถึงบุพกรรมของเทพบุตรผู้นี้ว่า " นี่ก็ยังไม่ใช่พระบรมโพธิสัตว์ ชาติเดิมของเขานี้เป็นช่างหูกแลช่างชุนอยู่ในเมืองอนูราชบุรีแห่งลังกาเขารักษาศิลให้ทานเจริญเมตตากวาวา กระทำฅาปนกิจศพไม่มีญาติอยู่เนื่องนิจ ครั้นสิ้นใจจึงมาบังเกิดในสวรรค์กุศลผลบุญบันดาลให้มีบริวารถึงสามหมื่น ขอรับพระคุณเจ้า "

ลำดับนั้นยังมีเทพบุตรอีกองค์หนึ่งพาบริวารจำนวนสี่หมื่นเหาะมาจากอากาศรัศมีสว่างไสวอำไพรุ่งโรจน์โชติฉวาลกว่าเทพบุตรองค์ก่อน ๆ หน้า ตรงเข้ามากระทำประทักษิณนมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดินทร์จึงมีวาทีแถลงถึงบุพกรรมของเทพบุตรองค์นี้ว่า " แต่เดิมเขานี้เป็นมหาเศรษฐีบ้านหริตถคามในลังกา มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถวายจตุปัจจัยไทยทานมั่นคงในศีลแปดตลอดมา ครั้นทำการกิริยาจึงมาบังเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ กุศลผลบุญบันดาลให้มีบริวารถึงสี่หมื่น ขอรับพระคุณเจ้า "

ลำดับนั้นยังมีขบวนทางบุตรอีกองค์หนึ่ง พา บริวารห้า หมื่นลอยมาในอากาศรัศมีสว่างไสวไปบุคลย์ไปยิ่งกว่าองค์ก่อนๆ หน้าตรงเข้ามากระทำประทักขณนมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดีจึงตรัสว่า นี่ก็มีใช้พระบรมโพธิสัตว์เทพบุตรองค์นี้คือ กษัตริย์สัตธาธิสพระอนุชาของพระเจ้าอภัยภูฏคามินิที่เสพราชสมบัติในกรอนุราชธานี พระองค์มีพระราชสิริททาทะทำกุศล ครั้นแตกจึงมาบังเกิดเป็นเทพดา มีบริวารถึงหาหมื่นขอรับ

ลำดับนั้นมีเทพบุตรองค์หนึ่งเหาะเลื่อนลอยมาพริบนางฟ้าจำนวนหกหมื่นนาง รัศมีสว่างเทพบุตรองค์ก่อนๆ มากระทำประทักขณนมัสการพระเจดีย์ ท้าวสักกบดีจึงกล่าวกลับพระมาลัยเถระว่า นี่ก็มีใช้พระบรมโพธิสัตว์นั้นคือกษัตริย์อภัยภูฏคามินิผู้ครองกรุงอนุราชธานี มีศรัทธาในศาสนาได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากนั้นก็ทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์ และพระราชบิดา พระราชมารดาเป็นอย่างดี เสมอมาครั้นสวรรคตก็มาบังเกิดในสวรรค์กุศลผลบุญบันดาลให้มีบริวารหกหมื่น

สรุปได้ว่า พระมาลัยได้เที่ยวชมสวรรค์ได้พบกับพระอินทร์ตามถึงเทดาที่มาราบนมนันการพระเจดีย์และได้สนทนากับพระอินทร์จนทราบถึงผลบุญที่กระทำในอดีตแต่ละองค์เมื่อมาเกิดในสวรรค์จึงมีบริวารที่แตกต่างกัน พระเถระเที่ยวชมจนทั่วและรอฟพบกับพระศรีอาริย์จนในที่สุดจึงได้พบพระศรีอาริย์

๓.๑.๓ ความย่อเรื่องการสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์^๓

ลำดับนั้นปรากฏขบวนของเทพบุตรองค์หนึ่งนำเหล่าเทพบริวารอันมีจำนวนมากมายมโหฬารนับประมาณมิได้ลอยเลื่อนเคลื่อนมาจากขอบฟ้าอันไกล รัศมีแห่งเขาเหล่านั้นไซ้สว่างไสวอำไพยิ่งกว่าเหล่าเทพดาที่มาขบวนก่อน ๆ หน้า ค่อย ๆ ลอยเข้ามายังลานพระเจดีย์จุฬามณี ขบวนที่นำหน้ามานี้เหล่าเทพบุตรเทพธิดาทั้งหลายก็ล้วนทรงพิสดราอาการแลเครื่องประดับก็ล้วนขาวบริสุทธิ์รัศมีแห่งกายของเขาเหล่านั้นก็เลื่อมประกายระยิบระยับ ขบวนทางด้านขวานั้นก็ทรงพิสดราอาการเครื่องประดับแลรัศมีกายเป็นสีเหลืองทองผ่องอำไพสว่างไสวเหมือนดังสุวรรณอันดั่งแสงแห่งพระสุริยฉาย ขบวนทางด้านซ้ายก็ล้วน

^๓ อริยธรรม ป., ฐีกามาลัยเทวสูตร โดยพิศดาร, หน้า ๓๑-๓๔., ดูเพิ่มเติมใน ธรรมาธิเบศร์, เจ้าฟ้า., พระมาลัยคำหลวง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕., พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) ป.ธ.๕), พระมาลัย ลงไปโปรดสัตว์นรก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

ทรงพัสดราอาภรณ์แลเครื่องประดับตลอดจนรัศมีกายเป็นสีแดงระเรื่อคุดกั๊บทิมเนื้อดี ขบวนทางด้านหลังนั้นมีสีสรรนานาอันมีสีม่วง สีเขียว สีฟ้า สีแสด เรียงรายเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นลำดับไม่ระคนปนกัน รัศมีแห่งเทพดาเหล่านั้นส่องสว่างเรืองรุ่งโอรุณการตาเป็นยิ่งนัก

อนึ่งเทพบุตรที่เป็นหัวหน้านั้นก็รูปร่างล่อตาหาผู้ใดในสามโลกชาติรัศมีมิเทียบเทียมได้ รัศมีแห่งวรกายของพระองค์นั้นสว่างไสวไพโรจน์โชติช่วงเป็นยิ่งนักดังจกกลบ รัศมีแห่งเทพดาเทพนารีทั้งมวล ให้อับแสง แลสว่างไปทั่วทั้งพิภพดาวดึงสา เหล่าเทพดาที่มาก่อนๆ หน้าพากันอับรัศมีมิอาจจะแข่งบารมีได้ดังหิ่งห้อยอับแสงไม่อาจแข่งรัศมีแห่งแสงจันทร์ แต่รัศมีแห่งเทพบุตรองค์นี้มีอาจพรรณนาได้ด้วยว่าสว่างไสวมากกว่านับหมื่นนับแสนเท่า

ฝ่ายพระมาลัยเถระแลท้าวสักกบดินทร์เมื่อเห็นขบวนของเทพบุตรองค์นี้เสด็จมาสมเด็จจัมรินทร์ราชจึงเสวนาการกับพระมาลัยว่า " ดูกรพระเถระ ขบวนที่กำลังมานั้นคือขบวนของพระบรมโพธิสัตว์ เทพบุตรที่อยู่ตรงกลางรัศมีสว่างไสวไพโรจน์กว่าเทพดาใดๆ คือพระศรีอาริยเมตไตรยหน่อพุททางกูรในอนาคต บรรดาเหล่าเทพบุตรเทพธิดาที่นำหน้าทรงพัสดราอาภรณ์แลเครื่องประดับตลอดจนรัศมีสรีรกายก็ล้วนเป็นสีขาว ด้วยเหตุว่าเขาทั้งหลายในชาติก่อนนั้นครั้งถึงวันอุโบสถก็พากันนุ่งผ้าขาวห่มผ้าขาว สมาทานศีลแปดอย่างเคร่งครัด ครั้นเวลาทำบุญนั้นวัดดูทานก็ทำด้วยข้าวของสีขาวอันสะอาดด้ายว่าใจรักในสีขาวนี้ ส่วนที่มีสีอื่นๆ ก็กระทำดูเดียวกันครั้งเมื่อถึงกาลกิริยาก็ได้มาบังเกิดเป็นบริวารของพระศรีอาริยเมตไตรย ในสวรรค์ชั้นดุสิต ขอรับพระคุณเจ้า "

ขณะที่พระมาลัยจะได้ถามพระอินทร์ต่อกีพอดีกับพระศรีอาริยเมตไตรยได้พาขบวนเทพบริษัทยาถึงลานพระเจดีย์กระทำ ประทักษ์ฉัตรสามรอบแล้วเข้าไปถวายเครื่องสักการบูชานมัสการกราบไหว้เป็นปฐมก่อน แล้วจึงถอยออกมาเพื่อให้เหล่าเทพดาบริวารพากันเข้าไปนมัสการบังตามลำดับ ก็พลันทอดพระเนตรเห็นพระมาลัยแลท้าวสักกบดินทร์ประทับอยู่ตรงมุขพระเจดีย์จึงเสด็จเข้าไปหาเพื่อนมัสการ

ครั้นนมัสการแล้วจึงประทับนั่ง ในฉัตรพลันอัสภรรยาก็บังเกิดมีสุวรรณบัลลังก์ปรากฏขึ้นมารองรับในทันที สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรยจึงมีปฏิสันถารกับพระมาลัยว่า " ดูกรพระคุณเจ้า พระคุณเจ้ามาจากที่ใดขอรับ " พระมาลัยวิสัชนาว่า " ดูกรมหาบพิตร อาตมามาจากชมพูทวีป " เมื่อทราบว่พระเถระมาจากชมพูทวีปจึงดีพระทัย รับสั่งถามข่าวคราวของ

มนุษย์ทั้งหลายว่า " คูรพระคุณเจ้า ชมพูทวีปขณะนี้พวกมนุษย์พากันทำมาหากินอย่างไรกันบ้างขอรับพระคุณเจ้า "

พระมาลัยจึงวิชันว่า " บางพวกก็ค้าขาย บางพวกก็เชื้อใจไร้ทรัพย์ บางพวกก็ทำการเกษตรกรรม บางพวกก็ทำการประมงหาเลี้ยงชีพที่สุขสบายก็มี ที่เดือดร้อนทุกข์เข็ญก็มากโข มหาบพิตร " สมเด็จพระศรีอาริยมตไตรยจึงมีพจนาคือว่า " คูรพระคุณเจ้า แล้วส่วนมากพวกเขาทำบุญทำทานการกุศลกันบ้างหรือไม่ หรือจักทำแต่เรื่องบาปหยาบซ้ำ ขอรับพระคุณเจ้า "

พระมาลัยจึงวิชันว่า " คูกรมหาบพิตร พวกที่ทำบุญทานการกุศลนั้นมีน้อย ส่วนคนถ่อยบาปหยาบซ้ำกลับมีมากนับไม่ถ้วน "

ลำดับนั้นสมเด็จพระศรีอาริยมตไตรยใคร่จกทราบถึงวิธีการทำบุญของเหล่าชาวชมพูทวีปจึงขอให้พระมาลัยวิชันว่า พระมาลัยจึงกล่าวว่า " มนุษย์บางพวกก็ให้ทานรักษาศีล บางพวกก็จัดให้มีพระธรรมเทศนาพร้อมกับป่าวประกาศให้ชาวประชารับฟัง บ้างก็สร้างวัดวาอารามศาลากุฏิ บ้างก็สร้างสถูปเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ในพระศาสนา บ้างก็ถวายเสนาสนะคิลานเภสัชแด่พระภิกษุสงฆ์ บ้างก็มีเจตจำนงถวายภัตตาหารบิณฑบาตตลอดจนสบงจีวรแด่พระภิกษุ บ้างก็เป็นบุตรกตัญญูเลี้ยงดูบำรุงบิดามารดา บ้างก็สร้างพระคัมภีร์ไตรปิฎก สุดแต่แต่กำลังแห่งทรัพย์แลปัญญาของตน มหาบพิตร "

เมื่อสมเด็จพระศรีอาริยมตไตรย ได้ทราบถึงวิธีการทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีปแล้วพระองค์จึงถามถึงมโนปนิธานในการทำบุญนั้นว่า หวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติ พระมาลัยตอบว่า " คูกรมหาบพิตร อันมนุษย์ทั้งหลายที่หมายทำบุญกุศลด้วยมิได้หวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติแต่อย่างใด กลับมุ่งหมายให้ได้เกิดทันศาสนาของพระองค์ทั้งนั้นเป็นส่วนใหญ่ ที่หมายใจเป็นอย่างอื่นกลับมีน้อยเป็นอย่าง "

เมื่อพระศรีอาริยมตไตรยทรงสดับเช่นนั้น ก็มีพระดำรัสตรัสฝากพระมาลัยไว้ว่า " ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของข้าพระองค์ ก็จงอุตส่าห์ฟังธรรมมหาเวสสันดรชาดกให้จบทั้งหมดในวันเดียว แล้วบูชาด้วยรูปเทียน ดอกไม้อย่างละพันฉัตร อันประกอบด้วยดอกบัวหลวง ดอกบัวเขียว ดอกบัวขาว ดอกสามหาวอย่างละพัน ถ้าทำได้ดังนั้น ก็จะพบกับศาสนาของข้าพระองค์ "

เมื่อข้าพระองค์ไปตรัสรู้ผู้นั้นได้ฟังพระธรรมเทศนา ก็จะไ้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัททิกา ส่วนคนบาปหยาบช้าหนาหนัก เช่น กระทำปิตุฆาต มาตุฆาต ข้าพระองค์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า แลทำสังฆเภทให้หมู่สงฆ์เกิดการแตกแยกแตกความคิดไม่สามัคคี ทำลายพระเจดีย์แลพระพุทธรูป ตลอดจนคนที่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่รู้จักทำบุญให้ทาน ไม่รู้จักกาลเทศว่า บาปบุญ คุณโทษ ดำรงตนอยู่ในความประมาท คนพวกนี้มิได้มีโอกาสพบ ศาสนาของข้าพระองค์เป็นแน่แท้ "

เมื่อพระมาลัยได้ฟังดังนั้น ก็กำหนดจดจำไว้ในใจ เพื่อว่าจะได้นำไปเทศนาสั่งสอนชาวประชาทั้งหลายให้ได้ปฏิบัติ แต่ยังมีข้อข้องขัดในใจจึงปูลงไปดังนี้ " อูกรมหาบพิตร เมื่อชนทั้งหลายได้รู้ข้อวัตรปฏิบัติอันจะทำให้ได้ไปบังเกิดกำเนิดทันพระศาสนาของพระองค์แล้วไซ้ อาตมาภาพใคร่ขอความกระจ่างว่าเมื่อใดที่พระองค์จะไปตั้งพระศาสนาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อกาลเวลาใดเล่า มหาบพิตร "

๕) ถิ่นพระศาสนาเข้าสู่ยุค

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรย ได้ฟังปูลงของพระมาลัยเถระถามถึงเรื่องการจะมาตรัสรู้ของพระองค์ในอนาคตกาลข้างหน้า จึงมีพระวิสาขาคำรัสตรัสว่า " อีกไม่นานดอกพระคุณเจ้า เมื่อครบถ้วนห้าพันปีสิ้นศาสนาของพระพุทธโคดมแล้ว

ครั้งนั้นพวกสัตว์ทั้งหลายจะหน้ามืดตามัวประพฤดิชั่วไม่รู้จักทำบุญกุศลสุจริต มีแต่จะคิดกระทำความอันบาปหนาหยาบช้า ขาดหิริโอตตปปะ มีรู้จักละอายต่อบาปกรรม แม้กับลูกจะอยู่กินด้วยกันเป็นสามีภรรยา พี่สาวกับน้องชาย พี่ชายกับน้องสาว พี่ป้าน้าอาลูกหลานก็จะสมสู่อยู่กินกันเป็นสามีภรณามีรู้ว่าลูกเขาเมียใคร เมามัวในกามา ใจบาปหยาบช้าเต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ประพฤติชั่วนานัปการอันล่วงละเมิดศีลห้า ด้วยว่ามีผู้ใดจะดำรงทรงจำไว้ได้พระสังฆธรรมเสื่อมหาย พระสงฆ์ทั้งหลายคนก็มีรู้จัก ด้วยมักละเมิดพระวินัยบัญญัติตั่นแต่นั้นเดิมนี่ในที่สุด ก็มีความประพฤติดังเช่นฆราวาสผู้ครองเรือน ผ่าเหลืองแปดเปื้อนเป็นมลทินจึงเปลื้องออก ครั้นเมื่อมีกิจทางศาสนาจึงนำมาห่มคลุมเพื่อหากิน

ในที่สุดก็เสื่อมสิ้นในวิธีการครองผ้า จึงฉีกบางส่วนออกมามัดไว้ที่คอ ข้อมือเพื่อหมายให้รู้ว่ามิอาชีพนับถวษ ครั้นนานเข้าก็ขาดเปื่อยไปสิ้นคิดก็เกียจสรรหามาใหม่ ในที่สุดแล้วไซ้ก็หมดซึ่งสีของผ้ากาสาหวัดสร ความชั่วกำเริบหนักหนาอายุของสรรพสัตว์ก็

จะลดน้อยถอยลงตราบนานเหลือ ๑๐ ปี เด็กเกิดมาได้เพียง ๕ ปี ก็มีระดูแต่งงานได้ อาหารทั้งหลายจะถอยถดถอมลงไป

ข้างฝ่ายเทพดาพากันเอ็นดูหมู่มืดมีวิบากทั้งหลาย ก็จำแลงแปลงกายเป็นคนเสียดสีบ้างนุ่งผ้าแดงร้องบอกแก่สรรพสัตว์กลางตลาดร้านถิ่นว่ จักเกิดมิลักลั่นว่าวันนั้นกินนั้นจะมีการเข่นฆ่ากัน โดยบอกก่อนล่วงหน้าเป็นเวลา ๗ วัน ผู้ใดมีคุณธรรมแลสติปัญญาที่พากันจดจำหลักหนีไปเสียได้เพียงแต่เล็กน้อย เข้าไปคอยอาศัยอยู่ในถ้ำภูผากลางป่าเขา เหลือแต่เหล่าพวกหยาบเข้าพากันไม่เชื่อถือในคำพูดของเทพดา ก็พากันเยาะเย้ยถากถางเข้าร่วมกระทำอันตรายหมายจะเข่นฆ่า เทพดาเจ้าก็เร้นกายหายวับกลับวิมานอันเป็นสถานที่อยู่แห่งตน

ครั้นเมื่อถึงวันกำหนดคนทั้งหลายพากันหิวกระหายออกหากินเป็นปกติวิสัย ครั้นเห็นหน้ากันไซ้ก็เข้าใจว่าเป็นเนื้อเป็นปลา จับอะไรได้เป็นต้นว่าท่อนไม้ผุก็กลับกลายเป็นหอกดาบอาวุธศาสตรา เข้าทำการเข่นฆ่าไล่ตีแทงกันจนล้มตายเป็นอันมากเหลือจะประมาณ ได้กลายเป็นมิลักลั่นกลียุค วุ่นวายเป็นหนักหนาจนเข่นฆ่ากันหมดสิ้น

ข้างฝ่ายพวกที่มีสติปัญญาวิชาความรู้ซ่อนเร้นอยู่ตามถ้ำเงื้อมผาป่าดงลึกสุด ครั้นเมื่อมนุษย์บ้าคิดเดือดทั้งหลายฆ่าฟันกันจนหมดสิ้น ก็พากันออกจากที่ซ่อนกำบัง ครั้นมาพบกันเข้าก็ดีใจเหลือกำลังสวมกอดกันเข้าว่าเรานี้หนายังมีสหายรอดตายเหลืออยู่ ต่างก็พากันปรึกษาหารือกันว่า อันความฉิบหายที่เกิดแก่พวกเราในครั้งนี้ก็เพราะมีความประมาทพลาดพลั้งในกรรมดี มีแต่ก่อบาปหยาบเข้าเป็นส่วนใหญ่ แต่นี้ต่อไปในเบื้องหน้าพวกเราจงอุตสาหะกระทำแต่กรรมดีมีศีลธรรมเว้นจากการฆ่าสัตว์ ประหัตประหารกัน เว้นเสียจากการลักขโมย นี้อลลผลอลกลวงกัน เว้นเสียจากการผิดลูกผิดเมียไม่มัวเมาในกาเมมิจฉาจาร ปราศจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดคำหยาบเข้า ไม่พูดจาส่อเสียด ไม่พูดเพื่อเจ้อ เว้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเห็นที่ผิดจากธรรมนองคลองธรรม เมื่อคนมีสติปัญญาปรึกษากันแล้ว ก็ตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญบุญกุศลมิให้ทานรักษาศีล เป็นต้น

ครั้นคนเหล่านี้มีลูกหลานสืบสายตระกูล ลูกก็จะอายุยืนได้ ๓ ปี มีหลานหลานก็อายุยืนขึ้นเป็น ๕ ปี จะเจริญไปดังนี้เป็นลำดับ ตราบเท่าอายุมนุษย์เจริญได้ถึงสองไซ้หนึ่ง ความแก่แลความตายไม่ปรากฏให้เห็นซึ่งหน้า ครานี้มนุษย์ก็จะมีความประมาทไม่ตั้งมั่นในความดี อายุของเขาเหล่านี้ก็จะเสื่อมถอยลงมาเป็นลำดับดังนี้ เหลือเพียงแปดหมื่นปี ครานี้จักเข้าสู่ยุคของข้าพระองค์ ขอรับพระคุณเจ้า "

๖) ยุคพระศรีอารีย์

เมื่อสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ตรัสถึงกลียุค จนถึงมนุษย์อายุเสื่อมถอยน้อยลงมาถึงแปดหมื่นปีแล้วจึงตรัสต่อว่า " ครั้นเมื่ออายุมนุษย์ลดน้อยถอยลงได้แปดหมื่นปีตอนนั้นจักมีฝนตกทุก ๆ ๑๕ วัน แลส่วนมากนั้นจักตกแต่เพลากลางวันทำให้มนุษย์มีความชุ่มชื้นใจ พื้นดินกว้างใหญ่อุดมสมบูรณ์ แม่น้ำ ลำคลองมีกระแสน้ำไหลขึ้นข้างหนึ่ง ไหลลงข้างหนึ่ง เต็มเปี่ยมเพียบฝั่งไม่มีพร่อง ไม่มีล้นเป็นอยู่อย่างนี้เสมอ ดอกไม้นานาพรรณผลิดอกออกช่อบานสะพรั่งตลอดกาล

บ้านเรือนจะปลูกอยู่ใกล้ ๆ กัน “ชั่วไถ่บัณฑิต”^๔ ปราศจากโจรผู้ร้าย บริบูรณ์ไปด้วยน้ำแลข้าวปลาอาหาร ศิวเมื่อยจะไม่รู้จักวิวาทกัน ผู้ชายไม่ต้องทำไร่นาค้าขาย ผู้หญิงก็ไม่ต้องทอหูกปั่นฝ้าย ผ้านุ่งผ้าใช้ล้วนแต่เป็นของทิพย์ อำมาตย์ข้าราชการตั้งมั่นอยู่ในความสุจริตธรรมไม่เบียดเบียนอาณาประชาราษฎร์ให้เดือดร้อน พระมหากษัตริย์จะไม่มี ความกลัวเกรงโทษของพระราชอาญา มีน้ำพระทัยรักใคร่กรุณาแก่ประชชนทวยราษฎร์ บรรดาสรรพสัตว์ที่เป็นศัตรูกันทั้งหลายเช่นกากับนกเค้า แมวกับหนู งูกับพังพอน หมีกับไม้สะคร้อ ทั้งหมดก็จะแผ่เผื่อเมตตาจิตต่อกันเลิกเป็นคู่เวรคูกรรมต่อกัน สรรพสัตว์อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เครื่องใช้ไม้สอยมีอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง แผ่นดินใหญ่กว้างล้วนราบเรียบเป็นหน้ากลอง ไม่มีหลักตอเสี้ยนหนาม คนทั้งหลายรูปร่างเหมือนกันหมด ไม่มีคนใบ้บ้า คนหูหนวก ตาบอดคงอยเปลี่ยเสียดาพิกลพิการก็ไม่มีแต่อย่างใด ทุกคนปราศจากโรคภัยเบียดเบียน เห็นกันเข้าก็มีแต่รักใคร่ไมตรีอันดีต่อกันหาศัตรูหรือรู้จักโกรธให้กันก็ไม่มี ในครั้งนี้บุรุษจะมีภรรยา รักคนเดียว สตรีก็จะมีสามีคนเดียวกลมเกลียวรักใคร่ป้องคองกัน ไม่มีการล่วงประเวณี แลคนในยุคนี้นี้มีแต่ความสุขสมบูรณ์มากไม่ต้องลำบากในการหากิน เพียงตั้งภาชนะปิดฝาเอาไว้ ครั้นอยากกินสิ่งใดเปิดภาชนะก็ได้กินสิ่งนั้น

ครั้นว่าบริโศกโภชนากระยาหารอิ่มหน้าสำราญแล้ว อาหารนั้นก็อันตรธานหายไปไม่ต้องเก็บต้องล้าง ข้าวของทุกอย่างใช้สอยแต่เครื่องทิพย์ มีกิจอยู่แต่นั่งกับนอนฟังเสียงอันเป็นทิพย์ไพเราะนักหนาอันเกิดจากเวลาลมพัดต้องหมู่ไม้ใบพฤกษาก็ตันไหว เป็นเสียงทิพย์ดนตรีมีความไพเราะเป็นนักหนา ทุกคนถ้วนหน้ามีสมบัติเหมือนกันหมด ปราศจากกำพร้าอนาถา ปราศจากคนขราหรือเข็ญใจไร้ทรัพย์สมบัติ อันเหตุวิวาทแก่งแย่งชิงเอาบ้านเรือนไร่นาของกันและกันนั้นไม่มีเลย แลยุคนั้นนี้มีพืชข้าวกล้าเพียงเมล็ดเดียวหากตก

^๔ ที.ป.อ. (ไทย) ๑๑/๑๐๖/๗๗.

ลงเหนือพื้นแผ่นดินแล้วก็ยกขึ้นเป็นคันเป็นลำเป็นปล้องเป็นหน่อ แลเป็นกอใหญ่ๆออกไป
ได้หลายร้อยเท่าพันทวี ทั้งหมดเป็นดังนี้ก็เพราะข้าพระองค์ได้สร้างสมบุญบารมีเอาไว้
มาก ในศาสนาของข้าพระองค์ไม่มีคนบ้า คนใบ้ ด้วยเหตุที่ข้าพระองค์ไม่เคยพูดเท็จ
หลอกลวงใคร ๆ ไม่มีคนตาบอดเพราะข้าพระองค์มองสมณะผู้มีศีลแลจากวนิพกเงี้ยวใจด้วย
นัยน์ตาที่เต็มเปี่ยมด้วยความรักใคร่สงสาร ไม่มีคนง่อยเปลี้ยเสียขาเพราะเวลาทำบุญทานข้า
พระองค์ยืนตรงเสมอ ไม่มีคนเจ็บไข้ได้ป่วยไร้โรคพยาธิ ก็เพราะข้าพระองค์ถวายยาเป็นทาน
อยู่เสมอเนื่องนี้ ไม่มีมารผจญเพราะข้าพระองค์ไม่เคยทำให้คนหรือสัตว์นั้นตกใจ ในศาสนา
ของข้าพระองค์ไม่มีใครขี้ริ้วขี้เหร่ มีแต่คนรูปร่าง เพราะยามข้าพระองค์ให้ทานให้แก่ของอัน
เป็นที่รักแก่จากวนิพกตลอดจนสมณพราหมณ์เสมอ ในศาสนาของข้าพระองค์ได้ไปสวรรค์
ทุกคนเพราะข้าพระองค์ให้ช้าง ม้า ราชรถ ยวดยานพาหนะเป็นทาน ในศาสนาของข้าพระองค์
นั้นแผ่นดินราบเรียบเสมอกันหมดเพราะข้าพระองค์แผ่เมตตาจิตไปยังสรรพสัตว์เสมอ คนใน
ศาสนาของข้าพระองค์มั่นคงสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน โภคา เพราะเหตุว่าข้าพระองค์ให้ทานแก่ผู้
ยากไร้เงี้ยวใจด้วยทรัพย์สิ่งของเงินทอง ตามที่เขาปรารถนาอยู่เนื่องนิตย์โดยทั่วถึง

ข้าแต่พระคุณเจ้า ข้าพระองค์บำเพ็ญบารมีมาช้านานถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัป
บารมี ๓๐ พัศนั้นก็ได้บำเพ็ญมาอย่างพร้อมมูลแล้ว ข้าพระองค์จะลงไปเกิดในโลกมนุษย์ตรัส
รู้เป็นพระพุทธเจ้าเพื่อโปรดสัตว์ทั้งหลาย โดยจะเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันบริบูรณ์
ด้วยสมบัติ พระบิดานั้นทรงพระนามว่า สุพรหมพราหมณ์ เป็นปุโรหิตของพระเจ้าสังข
จักรพรรดิราช พระมารดานั้นทรงพระนามว่า เหมวดีพราหมณ์ พระอัครสาวกเบื้องขวามีนาม
ว่า พระอโศกเถระ พระอัครสาวกเบื้องซ้ายมีนามว่า พระสุพรหมเถระ พระอัครสาวิกเบื้อง
ขวามีนามว่า พระปทุมเถระ พระอัครสาวิกเบื้องซ้ายมีนามว่า พระสุนณาเถระ อุบาสกพุทธ
อุปัฏฐากมีนามว่า สุทัตตคหบดีคนหนึ่ง แลนามว่า สังฆคหบดีคนหนึ่ง อุบาสิกพุทธอุปัฏฐากมี
นามว่า ยสปวดีอุบาสิกคนหนึ่ง แลนามว่า สังฆอุบาสิกคนหนึ่ง มีไม้กาะทิงเป็นไม้ที่ตรัสรู้
ขนาดลำต้นจากพื้นไปถึงคาบ ๑๒๐ สอก จากคาบไปถึงยอด ๑๒๐ สอก รวมจากพื้นถึงยอด
ปลายสุด ๒๔๐ สอก ไม้นี้มีกิ่งใหญ่ ๔ กิ่งทอดออกไปในทิศทั้ง ๔ มีความยาวกิ่งละ ๑๒๐ สอก
มีดอกเท่ากงล้อรถแต่ละดอกมีเกสรได้ทะนานหนึ่ง มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไปไกลถึง ๕๐๐ โยชน์
ตอนที่ข้าพระองค์ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นมีพระวรกายสูงได้ ๘๘ สอก จากพื้น
พระบาทถึงพระขาน ๒๒ สอก จากพระขานถึงพระนาภี ๒๒ สอก จากพระนาภีถึงพระราภ

ขวัญ ๒๒ สอก จากพระรากขวัญถึงพระอุณหิส ๒๒ สอก พระชนมายุได้แปดหมื่นปีจึง
ปริณิพพาน ศาสนาของข้าพระองค์นั้นยืนยาวได้ ๘,๐๐๐ ปีจึงหมดสิ้นขอรับพระคุณเจ้า"

๓) กาลที่พระศรีอาริยมฤตไตรยจะลงมาโปรดสัตว์

เมื่อพระมาลัยเถระได้สดับคำวิชันนาของพระมหาโพธิสัตว์ตรัสถึงชีวิตความเป็นอยู่ในยุคสมัยของพระองค์แล้วก็มีใจสงสัยด้วยว่ายังไม่กำหนดกาลเวลาว่าจะลงมาโปรดสัตว์เมื่อใด จึงปุจฉาไปดังนี้ว่า คุณกรมหาบพิตร อาตมภาพได้สดับตามที่พระองค์ทรงเล่ามายังกำหนดไม่ได้ว่าพระองค์จะลงไปโปรดมนุษย์เมื่อใด

สมเด็จพระศรีอาริยมฤตไตรยจึงตอบไปดังนี้ว่า " คุณพระคุณเจ้า ก็ตอนที่ข้าวสาลีเม็ดเดียวบังเกิดเป็นข้าวสารร้อยเจ็ดสิบเม็ด จูเต็มสองเล่มเกี่ยวกับสิบหกมัดใหญ่ ๆ เท่ากับสองกระบุงเมื่อใด ก็เมื่อนั้นแลพระคุณเจ้าที่ข้าพระองค์จะลงไปเกิดในโลกมนุษย์ โดยครั้งแรกจะเป็นมนุษย์ธรรมดา ก่อน กระทำสัตตสดกมหาทานบริจาคลูกเมียเป็นทานเหมือนพระเวสสันดรก่อน แล้วจะกลับขึ้นมาเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิตสิ้นระยะหนึ่ง จนถึงเมื่อสัตว์ทั้งหลายมีอายุไขน้อยลงไปจากอสงไขยเหลือเพียงแปดหมื่นปี ชมพูทวีปนี้กลับบริบูรณ์มีเม็ดข้าวสาลีเพียงเม็ดเดียวแต่ให้ผลมากมายดังก่อน ก็ตอนนั้นแลข้าพระองค์จะลงไปบังเกิดในโลกมนุษย์อีกครั้งหนึ่งเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเหล่าเทพดาในหมื่นจักรวาลมีท้าวมหาพรหมเป็นประธานมาอัญเชิญให้ไปจุติ

การกระทำสัตตสดกมหาทาน คือการบริจาสสิ่งของเป็นทานเจ็ดอย่าง อย่างละ ๗๐๐ มี ๑. ข้าว ๗๐๐ ถัง ๒. ม้าอาชาไนย ๗๐๐ ตัว ๓. โคนม ๗๐๐ ตัว ๔. ทาสหญิง ๗๐๐ คน ๕. ทาสชาย ๗๐๐ คน ๖. ราชรถ ๗๐๐ คัน ๗. นางสนม (หญิงผู้ดีมีสกุล) ๗๐๐ นาง อ่านว่า สัต-ตะ-สะ-คก-มะ-หา-ทาน มาจากคำว่า สัตตะที่แปลว่า เจ็ด สดก มาจากคำว่า สดกะ ที่แปลว่า ๑๐๐ อีกคำหนึ่งอ่านว่า ปิ-ยะ-ปุต-ตะ-ทา-ระ-ทาน, ปิยะ แปลว่า ผู้เป็นที่รัก, ปุตตะ แปลว่า ลูก, ทาระ แปลว่า เมีย

เมื่อข้าพระองค์นี้ได้สดับรับฟังคำอัญเชิญของเทพดาทั้งหลาย ก็จะใช้ทิพยญาณเล็งเห็นโลกด้วยเหตุห้าประการ คือ กาลอันเหมาะสม ๑ ประเทศที่เหมาะสม ๑ ทวีที่เหมาะสม ๑ ตระกูลมารดาที่เหมาะสม ๑ แลสัตว์ทั้งหลายอีก ๑ ตามเยี่ยงอย่างพระบรมโพธิสัตว์แต่ก่อนมาพิจารณาตามธรรมเนียมประเพณีก่อนที่จะมาจุติ ด้วยที่พิจารณาดูกาลอายุสัตว์ในครั้งนั้นว่าไม่มากกว่าแสนปีขึ้นไป ไม่น้อยกว่าร้อยปีลงมา เพราะถ้าสัตว์มีอายุมากกว่าแสนปี ก็ความแก่ความตายนี้จะไม่ค่อยบังเกิดปรากฏให้เห็น สรรพสัตว์ฟังพระธรรมเทศนาแล้วไม่เห็นว่าเป็น

สังขารเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาแต่อย่างใดก็จะไม่เชื่อถือในพระสังฆธรรม มรรคผลก็จะไม่บังเกิดขึ้น พระธรรมเทศนาที่จะไร้ประโยชน์

อีกประการหนึ่ง ถ้าสัตว์อายุสั้นกว่าร้อยปีลงมาก็หาเป็นการสมควรที่พระพุทธเจ้าจะลงไปตรัสรู้ไม่ เพราะสรรพสัตว์ทั้งหลายพวกนี้ยังมีกิเลสหนักล้นนักจกัรบโอบาทเพียงต่อหน้าลับหลังมาก็จะพากันละทิ้งเสียไม่ผิดอะไรกับจิตรอยในน้ำก็จะกลับคืนดังเก่า ดังนั้นเล่ากาลที่เหมาะสมสำหรับการไปตรัสรู้จึงอยู่ในระหว่างแสนปีลงมาและมากกว่าร้อยปีขึ้นไป

ประการที่สอง ก็คือพิจารณาทวีปใหญ่ทั้งสี่มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวารนั้นก็เห็นว่าโดยพุทธประเพณีอันพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะมีพระประสูติกาลทุกพระองค์นั้นจะไปบังเกิดในชมพูทวีปแห่งเดียวอันเป็นมัชฌิมประเทศที่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอสีติมหาสาวก พระเจ้าจักรพรรดิราช แลชนผู้มีบุญญาธิการมากมักลงมาเกิดเป็นส่วนมาก

ประการที่สาม พิจารณาประเทศอันเป็นสถานที่กำเนิด ในครั้งนั้นกรุงพาราณสีจะมีชื่อนครว่ามณฑารนคร กว้างใหญ่ได้สิบสองโยชน์พวกมนุษย์ถอยถดอายุจากอสงไขยด้วยความประมาทเหลือเพียงแปดหมื่นปี แลกรุงมณฑารนี้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น เกตุมบดีนคร จักบริบูรณ์สถาพรด้วยวัตถุสิ่งของทั้งปวง จึงควรที่จะบังเกิดในกรุงเกตุมบดีนครนี้

ประการที่สี่ พิจารณาถึงตระกูลอันสมควรตามประเพณีที่สมเด็จพระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไปบังเกิดในตระกูลอันชาวโลกนับถือ คือตระกูลกษัตริย์ ตระกูลพราหมณ์ตามที่เคยมีมา ก็ตอนนั้นแลถือกันว่าตระกูลพราหมณ์ประเสริฐเลิศที่สุด จึงสมควรที่จะลงไปบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ซึ่งเป็นปุโรหิตผู้ใหญ่ของพระเจ้าสังขจักร

ประการที่ห้าสุดท้าย พิจารณาว่าผู้ใดควรจะเป็นพุทธบิดาพุทธมารดาที่บำเพ็ญบารมีนับเนื่องกัน ก็รู้ว่าสุพรหมพราหมณ์นั้นควรเป็นพุทธมารดา นางเหมวดีพราหมณีควรที่จะเป็นพุทธมารดา ขอรับพระคุณเจ้า ส่วนนางอนุลาเทวีเป็นคู่สร้างบารมีของข้าพระองค์จะได้เป็นอัครมเหสีมีนามว่า นางจันทมุขี โอรสคือเจ้าสาตีพระโอรสแห่งพระเจ้าอภัยภูฐานคามินีสร้างบารมีร่วมกันมาจะได้เป็นโอรสมีนามว่า พรหมวดีกุมาร

กาลที่ข้าพระองค์จะออกผนวชนั้นจะมีเทวทูตสี่แดงบุพนิมิต ๔ ประการ คือคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แลนักบวช ปราสาทที่อยู่ของข้าพระองค์จักลอยไปกลางอากาศ เมื่อข้าพระองค์ผนวชแล้วบำเพ็ญเพียรประมาณเจ็ดวันตกวันที่เจ็ดจะไปนั่งที่ควงไม้กาะทิงแล้วได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อโปรดสัตว์ ขอรับพระคุณเจ้า "

ครั้นพระบรมโพธิสัตว์ตรัสมาถึงตรงนี้ก็มิพระราชดำรัสอันเป็นปัจฉิมสมัยว่า " ข้าแต่พระคุณเจ้า ครั้นเมื่อกลับไปยังโลกมนุษย์แล้วจงบอกแก่ชาวชมพูทวีปด้วยว่า อย่าได้สร้างเวรทั้งห้า คืออย่าฆ่าสัตว์ตัดชีวิต อย่าคิดหรือลักขโมยข้าวของเงินทอง อย่าล่วงหรือปองผิดประเวณีลูกเมียผู้อื่น อย่าได้ฝืนกล่าวล่วงโป้ปดมดเท็จ อย่าได้เสพสุราเมรัย ให้สมทานในพระอุโบสถศีล ละเว้นอนันตริยกรรมทั้งห้าประการ ให้หมั่นสร้างกุศลผลทานแล้วจะได้พบพานศาสนาของข้าดังประสงค์ ขอพระคุณเจ้าจงสั่งสอนเขาดังนี้ตามที่ข้าพระองค์บอกเอาไว้เถิด ขอรับพระคุณเจ้า "

ครั้นเมื่อสั่งเสร็จองค์สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ก็นมัสการลาพระเถระ ลูกขึ้นกระทำอภิวาทประทักษิณพระเจดีย์จุฬามณีเจดีย์แล้วเสด็จกลับพร้อมด้วยเหล่าบริวาร เหาะลอยผ่านท้องฟ้าขึ้นสู่อากาศตรงไปยังดุสิตพิภพอันเป็นที่อยู่ของพระองค์ ส่วนพระมาลัยก็ถวายพระพรลาพระอินทราธิราช ถวายอภิวาทนมัสการพระเจดีย์จุฬามณีกระทำประทักษิณสิ้นสามรอบแล้วจึงกลับลงมาสู่โลกมนุษย์ดังเดิม

ครั้นเมื่อวันต่อมาเวลาพระเถระออกโปรดสัตว์รับบิณฑบาตชาวบ้านกัมโพชคามตามปกติ ก็สั่งสอนชาวนารีทั้งหลายตามที่ได้รับมอบหมายมาจากพระศรีอาริยเมตไตรย ฝ่ายมหาชนทั้งหลาย ครั้นได้ฟังคำบอกเล่าของพระเถระก็ตั้งหน้ามุ่นมั่นในการทำบุญกุศลมากขึ้นเป็นทวีคูณ ครั้นสิ้นบุญก็ได้ไปกำเนิดในสวรรค์โดยทั่วกันแล

สรุปได้ว่า พระมาลัยเถรสนทนารธรรมกับพระศรีอาริยเมตไตรย เรื่อง พวกมนุษย์ที่อาศัยในชมพูทวีปทำมาหากิน การทำบุญทำทานสร้างกุศล จากการทำบุญหวังผลในมนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติ หรือนิพานสมบัติ และส่วนที่มุ่งหมายเป็นส่วนใหญ่ คือให้ได้เกิดทันศาสนาของพระศรีอาริยเมตไตรย และพระศรีอาริยเมตไตรย ได้ตรัสปากพระมาลัยว่า ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของพระองค์ลงอุตสาห์พึงธรรมมหาเวสสันดรชาดก ให้จบทั้งหมดในวันเดียวแล้วบูชาด้วยรูปเทียนดอกไม้อย่างละพัน ผู้ที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาพระศรีอาริยเมตไตรยจะได้บรรลอรหัตต์ ส่วนคบทำบาปหยาบช้า เช่น กระทำปิตุฆาต มาตุฆาตฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า ทำสังฆเภทให้สงฆ์แตกแยกทำลายพระเจดีย์และพระพุทธรูป ตลอดจนคนตระหนี่ไม่รู้จัดทาน คนพวกนี้ไม่มีโอกาสพบศาสนาของพระศรีอาริย์

๓.๑.๔ ความย่อเรื่องการเทศนาโปรดมนุษย์^๕

วันหนึ่งพระมัลลย์ออกจาริกภิกขาจารเพื่อโปรดสัตว์ตามพุทธประเพณี ณ บ้านกัมโปชคามตามปกติ ลำดับนั้นยังมีมาณพเชื้อญาติโยมรักใคร่ผู้หนึ่งอยู่กับมารดาด้วยบิดาถึงแก่กรรม มาณพผู้นี้ออกจากบ้านเข้าป่าหาเก็บผักหักฟันเพื่อนำมาขายเลี้ยงชีพ ครั้นเมื่อเห็นว่าได้ปริมาณมากพอควรแล้วจึงเดินทางกลับ ในระหว่างทางพบสระโบกขรณีมีน้ำใสเย็นเคี้ยวด้วยเหล่ากออุบลอันชูดอกบานสะพรั่งน่ารื่นรมย์ มาณพผู้นั้นจึงลงอาบน้ำให้หายคลายเหนื่อยเมื่อยล้า ครั้นขึ้นมาจึงเด็ดดอกบัวนั้นมาด้วยจำนวนแปดดอกออกเดินทางกลับ ในระหว่างนั้นพระมัลลย์เถรเจ้ากลับจากบิณฑบาตออกจากหมู่บ้านหมายกลับยังอาวาสแห่งตนตามมรรคาวิธิมาณพหนุ่มผู้นี้เดินสวนทางมา เห็นกิริยาแห่งพระเถรเจ้าสงบสำรวมน่าเลื่อมใสจึงได้ตรงเข้าไปนมัสการแล้วถวายดอกอุบลอันตนเก็บมานั้น แล้วออกปากตั้งมโนปณิธานปรารถนาว่า

" ดูกรพระคุณเจ้า อันตัวข้าพเจ้าเกล้ากระหม่อมฉันถวายดอกบุษบันในครั้งนี้ด้วยหวังอยากให้มีสิ่งซึ่งทรัพย์สินศฤงคารอันร่ำรวยทันตาเห็น ความปรารถนาของกระหม่อมฉันนั้นจักสำเร็จผลหรือไม่ "

ครั้นพระมัลลย์เถรเจ้าได้สดับตรับฟังยังมโนปณิธานของมาณพเชื้อญาติโยมนั้นอันแสดงกตัญญูมาดั่งนั้น จึงเจรจาด้วยวาที่อันเอื้อเอ็นดูว่า " ดูกรมาณพผู้นี้ ตัวท่านมีมโนปณิธานอันพ้นวิสัย ด้วยท่านที่จักให้ผลทันตาเห็นนี้มีได้เฉพาะก็ต่อเมื่อถวายแด่พระอรหันต์อันออกจากนิโรธสมาบัติมาใหม่เพียงเท่านั้น อันว่าอาตมาภาพนี้มีได้ออกจากนิโรธสมาบัติเห็นจักโปรดท่านให้สำเร็จผลดังปรารถนาไม่ว่า " มาณพเชื้อญาติโยมจึงขออนุญาตด้วยถ้อยวาทว่า " เกล้ากระหม่อมเคยสดับรับฟังมาว่า หากกระทำบุญกับพระอรหันต์ผลของท่านย่อมบันดาลให้เกิดผลทันตาเห็นมิใช่ฤา หรือไม่เป็นดังเช่นที่เขาเล่าลือมาพระคุณเจ้า "

พระมัลลย์เถรอรหันต์ผู้ประเสริฐได้สดับถ้อยกถาจึงเอ่ยสุนทรวาจาแก้ปัญหาคือสงสัยข้องใจของมาณพให้เข้าใจในการถวายทานว่า " ดูกรมาณพเอ๋ย อันผลของท่านนี้มีเร็วมีช้าขึ้นอยู่กับว่าองค์ประกอบอื่นด้วย ตามพุทธดำรัสตรัสเอาไว้ดังนี้ ท่านที่จักมีผลทันตาเห็นต้องประกอบด้วย องค์ ๔ คือ ถึงพร้อมด้วยผู้รับทานอันนับตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ ถึงพร้อมด้วยวัตถุทานไทยธรรมอันบริสุทธิ์หามาโดยสุจริต ถึงพร้อมด้วยเจตนาที่จะ

^๕ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศภน ญาณสิทธิเถร ป.ธ.๘), พระมัลลย์ ลงไปโปรดสัตว์นรก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๕-๑๒๔.

ให้ทาน ถึงพร้อมด้วยว่าพระอรหันต์ผู้มากด้วยคุณธรรมยินดีในนิโรธสมาบัติมีเจตนาจะโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์จึงไปหา แต่ว่าตัวท่านนี้มีได้ถึงพร้อมทั้งหมดดังที่กล่าวมาจะให้สำเร็จผลทันตานันมีได้ "

ครั้นมาณพเชยใจได้ฟังก็ให้อึดอันตันใจด้วยตนมิได้สมปรารถนาจึงถามพระเถรมาลัยอรหันต์ว่า "ดูกรพระมหาเถรผู้ประเสริฐ แล้วเกล้ากระหม่อมฉันจักทำเช่นไรจึงจักได้รับหิตานุประโยชน์อันสูงสุดในการถวายทานในครั้งนี้ "พระมาลัยอรหันต์มีจิตคิดเอ็นดูกรุณาใครจะโปรดมาณพนี้จึงมีบัญชาว่า" ดูกรมาณพเอ๋ย ท่านจงเอาดอกบัวนี้ขึ้นจบอธิษฐานถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา อันเป็นการถวายทานแด่พระรัตนตรัย ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วว่า ข้าพเจ้าขอบูชาดอกไม้นี้แด่พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า เพียงเท่านี้ก็จะมียานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ให้ผลดังปรารถนา " มาณพเชยใจจึงได้กระทำตามนัยอุบายที่พระเถรเจ้าแนะนำ พร้อมกระทำสัตย์อธิษฐานปรารถนาว่า

"ด้วยเดชบุญกุศลผลทานของกระหม่อมฉันในครั้งนี้ มิว่าข้าพเจ้าจะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสังสารนานเท่าใดจักเกิดในชาติภพไหนก็ดี ขึ้นชื่อว่าความยากไร้เชยใจไม่มีทรัพย์เหมือนดังชาตินี้แล้วขออย่าได้มีมาปรากฏแก่ข้าพเจ้าเกล้ากระหม่อมฉันนี้เลยเป็นอันขาด ตลอดกาลนานเทอญ " พระมหาเถรเจ้าจึงดำรัสสอนโมทนาประสาทพรว่า "เอวัง โหตุ ขอความประสงค์ของท่านจงสำเร็จดังปรารถนานั้นเทอญ " แล้วจึงดำเนินกลับสู่อาราม ฝ่ายมาณพเชยใจก็เดินกลับยังเคหาสถานแห่งตน

พระมาลัยพิจารณาสังเวชนียสถาน

เมื่อพระมาลัยเถรเจ้ากลับเข้าอารามขึ้นสู่กุฏิฉันภัตตาหาร ทำกัตตกิจสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว จึงดำริตริตริกันึกในหทัยว่า " อันบรรดาธรรมสังเวช ๗ สถานของพระศาสดาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันมี ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่แสดงพระปฐมเทศนาธรรมจักร ที่แสดงยมกปาฏิหาริย์สังกตคีรี ที่ปรินิพพาน ที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาททั้ง ๕ แห่งนั้น อาตมาภาพได้ไปกระทำการสักการะบูชาอยู่เป็นนิจ ยังขาดแต่พระเจดีย์จุฬามณีสถานอันเป็นที่สถิตประดิษฐานพระเกศาธาตุพระโมลีและพระเขี้ยวแก้วมณีแห่งพระสมเด็จชินสีห์พุทธเจ้า ๓ คาวดึงส์าสวรรค์อันไกลโพ้น อาตมาจำต้องเอาดอกอุบลทั้งแปดนี้ไปถวายเป็นพุทธานุชาสักครั้ง "

ครั้นดำริแล้วพระมัลลยเถระเจ้าก็เข้าตุตถฌานโดยวิภาเวอริยฐานบันดาลให้ร่างของคันเหาะล่องพ้นจากมนุษยโลก มุ่งตรงไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทันทีโดยมิช้าเพียงแค่ลัดมือเดียว ก็ถึงลานพุทธเจดีย์จุฬามณีสถานอันไพบูรณ์โอ้อำไพโรหิก เสร็จแล้วด้วยแก้วอินทนิลที่ฐาน องค์พระเจดีย์นั้นเป็นสุวรรณนพเก้าอันสุกสว่างประดับด้วยแก้ว อัญมณีรัตนเจ็ดประการส่องแสงสว่างรุ่งเรืองแวววาวกับจับท้องฟ้าเมืองสวรรค์ อันเจดีย์จุฬามณีนี้มีความสูงถึงแปดหมื่นวา รายล้อมด้วยกำแพงแก้วทองคำล้วนถ้วนทั่วทั้งแปดทิศ แต่ละด้านหนึ่งแสนหกหมื่นวานับว่าใหญ่โตโอฬารเป็นที่สุด ตั้งอยู่เบื้องทิศอาคเนย์ของมหาปราสาทไพชยนต์วิมานอันเป็นที่สถิตขององค์อมรินทราราช ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้

พระมัลลยเถระเจ้าจึงประนมหัตถ์ขึ้นเหนือเศียรเกล้ากระทำพุทธานุชาตินมัสการพระจุฬามณีทั้งแปดพิศนุชาด้วย ดอกอุบลทั้งแปดดอกกระทำประทักษิณการรอบ พรอบ ทั้งยอมหมอบกราบลงนมัสการทั้งแปดทิศ เสร็จสรรพกิจเป็นพุทธานุชาแล้วจึงปลีกตัวมานั่งลงมุมหนึ่ง ณ ข้างพระเจดีย์นั้นแล

สรุปได้ว่า เรื่องการเทศนาโปรดมนุษย์ กล่าวถึงตอนชายฉวางดอกบัว ชายยากจน เชิญใจ เก็บผักขายเลี้ยง कुमारดา วันหนึ่งไปเก็บดอกบัวได้ ๘ ดอกเห็นพระมัลลยท่านเทศน์ จึงเดินไปด้วยใจกุศล ฉวางดอกบัวด้วยศรัทธา พระมัลลยจึงปรารภว่า สังเวชนียสถานทั้ง ๔ เราได้เคยไปแล้วจะมีก็แต่พระจุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เท่านั้นที่ยังมีได้ไป ควรนำดอกบัว ๘ ดอก ไปถวายสักการะจึงเข้าฉานชั่วคราวชั่วครู่มือเดียวก็ไปถึงสวรรค์

๓.๒ ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก

การศึกษาพระมาลัยสูตรโดยเนื้อหาให้แบ่งให้เห็นความชัดเจนเกี่ยวกับการทำบุญ เพื่อหวังผลได้เกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ จากความเชื่อดังกล่าวจึงปรากฏในพระมาลัยกล่าวถึงเรื่องสวรรค์ซึ่งแสดงถิ่นที่อยู่ของเทวดาผู้ที่ทำบุญในอดีตชาติเมื่อครั้งอยู่ในเมืองมนุษย์ จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก ในประเด็น คือ เกี่ยวกับการทำบุญ เกี่ยวกับอานิสงส์ของการทำบุญ และบทวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการทำบุญ

๓.๒.๑ การทำบุญ

คำว่า บุญ แปลว่า เครื่องชำระจิตใจให้สะอาด หรือคุณสมบัติที่ทำให้บริสุทธิ์^๖ ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องบุญว่ามี ๒ ประเภทได้แก่

๑. บุญกิริยาวัตถุ ๓^๗ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่จัดว่าเป็นการทำทำความดี, หลักการทำทำความดี, ทางทำความดี มี ๓ ประการ คือ ๑) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ ๒) สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ การทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย ๓) ภวานามัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการเจริญภavana คือฝึกอบรมจิตใจเจริญปัญญา

๒. บุญกิริยาวัตถุ ๑๐^๘ หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, ทางทำความดี มี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. ทานมัย การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. สีลมัย การทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
๓. ภวานามัย การทำบุญด้วยการเจริญภavana คือ ฝึกอบรมจิตใจ
๔. อปจายนมัย การทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
๕. เวชยาวัจจมัย การทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๖. ปัตติทานมัย การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น
๗. ปัตตานุโมทนามัย การทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
๘. ฆัมมัสสวนมัย การทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้
๙. ฆัมมเทศนามัย การทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม การทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

บุญทั้งสองประการที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่ทำให้จิตบริสุทธิ์อันจะนำไปสู่การทำทำความดีให้เกิดขึ้นกับตนเองตลอดเวลาซึ่งหากกล่าวสรุป การทำบุญหรือการทำ ความดีในลักษณะดังกล่าวก็คือบุญสำเร็จด้วยการให้ทาน บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีลและบุญ

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐., อัง.อรรถก. ๒๓/๑๒๖/๒๔๕, ปุ.อิติ. ๒๕/๒๓๘/๒๓๐.

^๘ ที.อ. ๓/๒๔๖; สังคหะ ๒๕.

สำเร็จด้วยการเจริญภาวนาหรือฝึกอบรมจิตใจ อันเป็นที่ตั้งแห่งการทำความดี เป็นหนทางแห่งความสำเร็จทางจิตใจ

ส่วนหลักที่เกี่ยวข้องกับการทำดีอีกประการหนึ่ง คือ กุศลกรรมบถ ๑๐^๕ หมายถึงทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้^๖

ก. กายกรรม ๓ หมายถึง การกระทำทางกาย คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปลงชีวิต
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้โดยอากรขโมย
๓. กามเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดนในกาม

ข. วจีกรรม ๔ หมายถึง การกระทำทางวาจา คือ

๑. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
๒. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด
๓. ผรุสสาย วาจา เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ
๔. สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

ค. มโนกรรม ๓ หมายถึง การกระทำทางใจ คือ

๑. อนภิชชา ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา
๒. อพยาบาท ความไม่คิดร้ายผู้อื่น
๓. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม

จากกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ ที่กล่าวมาก็แสดงให้เห็นอีกลักษณะหนึ่งที่หวังผลให้เกิดกับผู้ปฏิบัติ ได้ดำเนินชีวิตในทางที่ดีหรือกระทำแห่งความดีหรือภาษาที่เรียกทั่วไปว่าเป็นบุญ๑๐ประการที่มนุษย์ทั้งหลายพึงกระทำให้เกิดขึ้นกับตัวเองเพื่อให้เข้าถึงความสำเร็จทั้งชาติปัจจุบันและชาติหน้า เป็นบุญหรือความดีในทางพระพุทธศาสนาผู้นับถือพระพุทธศาสนาหวังในปรโลกย่อมพาตนแสวงหาหรือปฏิบัติเพื่อให้เกิดคำว่า บุญ ตามความเชื่อ ส่วนใครจะสำเร็จตามปรารถนานั้นหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับส่วนที่ตนเองกระทำว่ามากหรือน้อยหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าได้สั่งสมบุญมากน้อยแค่ไหน

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔; ๔๗๑/๓๓๗.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕ .

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗๖.

๓.๒.๒ อานิสงส์ของการทำบุญ

การกระทำบุญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำความดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเองแก่สังคมประเทศชาติ ดังนั้นคนทั่วไปจึงนิยมทำบุญเพื่อหวังผลที่จะเกิดขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อานิสงส์ของการกระทำหรือความสำเร็จ หลักคำสอนเกี่ยวกับความสำเร็จเรียกว่า ฤทธิ^{๑๑} หมายถึง ความสำเร็จ ความรุ่งเรือง มี ๒ ประการ คือ

๑. อามิสฤทธิ อามิสเป็นฤทธิ ความสำเร็จหรือความรุ่งเรืองทางวัตถุ

๒. ธรรมฤทธิ ธรรมฤทธิ ความสำเร็จหรือความรุ่งเรืองทางธรรม

จากหลักธรรมทั้ง ๒ ประการ ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ผลจากการทำเป็นผล ความสำเร็จตามความปรารถนาหรือต้องการ ดังนั้น การทำบุญก็ย่อมหวังผลสำเร็จทั้ง ๒ ด้าน โดยเฉพาะความสำเร็จด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังหวังผลในอนาคตกล่าวคือ ภพทั้ง ๓^{๑๒} หมายถึง ภาวะจิตของสัตว์โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ คือ

๑. กามภพ หมายถึง ภพที่เป็นกามาวจร, ภาพของสัตว์ผู้ยังแสวงกามคุณ คือ อารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ อบาย ๔ มนุษย์โลกและกามาวจรสวาททั้ง ๖

๒. รูปภพ หมายถึง ภพที่เป็นรูปาวจร, ภาพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ รูปพรหมทั้ง ๖

๓. อรูปภพ หมายถึง ภาพของสัตว์ ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่ อรูปพรหม ๔

ในภพทั้ง ๓ นี้กล่าวมาเป็นอีกเรื่องหนึ่งของผู้บำเพ็ญบุญหวังผลเพื่อให้ได้ภพดี ๆ ในการทำบุญทุกคนจะตั้งอธิฐานหรือเรียกว่า ทำใจให้บริสุทธิ์ และปรารถนาถิ่นที่อยู่ของตน ทั้งปัจจุบันและอนาคตส่วนการที่จะกล่าวไว้ว่าอานิสงส์ของการทำบุญ จะเกิดขึ้นได้จากการกระทำทั้ง ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๓.๒.๓ ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก

จากการศึกษาถึงความเชื่อของบุญและผลของการทำบุญ พบว่า ความเชื่อเรื่องบุญหรือทำความดีนั้น คือ

^{๑๑} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐๓/๑๑๗.

^{๑๒} ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๘., ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๘/๕๓๕.

คำว่า บุญ เป็นนามของความดี การกระทำเพื่อทำให้เกิดความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย วาจาใจ เมื่อเป็นนามธรรม ย่อมส่งผลสะท้อนถึงลักษณะการเกิดบุญและในทาง พระพุทธศาสนาก็ได้ ผลของการทำบุญ ในการทำบุญทุกคนตั้งความปรารถนาให้ตนเองพ้น จากความทุกข์ยากความเดือดร้อน หลักในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงผลของการทำความดี หรือทำบุญย่อมอยู่เป็นสุขไม่เดือดร้อนในโลกมนุษย์ และเมื่อสิ้นชีวิตแล้วย่อมสุคติหรือเข้าสู่ สมบัติทั้ง ๓^{๑๓} ได้แก่

๑. มนุษย์สมบัติ หมายถึง สมบัติในมนุษย์, สมบัติชั้นมนุษย์
๒. เทวสมบัติ หมายถึง สมบัติในสวรรค์, สวรรค์สมบัติ, ทิพย์สมบัติ
๓. นิพพานสมบัติ หมายถึง สมบัติ คือพระนิพพาน

ในสมบัติทั้ง ๓ มีนิพพานสมบัติที่มนุษย์ทำบุญแสวงหวังไปสู่พระนิพพานมากที่สุด การหวังผลในเทวโลกนั้นเป็นที่ยู้งั้นที่มีความเชื่อว่าสบายที่สุด เพราะทุกอย่างเป็นไปตามความปรารถนาและผลบุญที่ได้กระทำ

สรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก เพราะมนุษย์เชื่อว่าเทวโลกเป็นสวรรค์ชั้นที่มีความสุขความสบาย ไม่ต้องลำบากในการทำมาหากินทุกอย่างสำเร็จด้วยความปรารถนานั้น ๆ

๓.๓ ความเชื่อเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ

คำว่า นรกภูมิ มาจากคำว่า นิรยะ^{๑๔} หมายถึง นรก, สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุข ความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวายในพระสูตรตันตปิฎก ได้กล่าวถึงเรื่อง นรกในอภาย ๔^{๑๕} (ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ) คือ

๑. นิรยะ หมายถึง นรก สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุขความเจริญ ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย
๒. ตีรัจฉานโยนิ หมายถึง กำเนิดตีรัจฉาน, พวกมิดมัวโง่เขลา

^{๑๓} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕/๑๒, พ.อ. ๖/๔๘.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๕.

^{๑๕} พ. อธิ. (ไทย) ๒๕/๒๗๓/๓๐๑.

๑. ปิตติวิสัย หมายถึง แคนเปอต, ภูมิแห่งผู้หิวกระหายไร้สุข

๔. อสุรกาย หมายถึง พวกอสูร, พวกหวาดห้วนไร้ความรื่นริง

ความเชื่อเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นของการวิจัย ไว้ ๓ ประเด็น คือ ลักษณะหรือการกระทำบาป ผลของการทำบาป และบทวิเคราะห์เรื่องความเชื่อการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ

๓.๓.๑ ลักษณะหรือการกระทำบาป

คำว่า บาป หมายถึง ความชั่วที่บุคคลได้กระทำไว้ ลักษณะหรือการกระทำบาปเกิดจากการกระทำชั่วหรือประพฤติชั่ว อีกอย่างเรียกว่า ทุจริต ^{๑๖} หมายถึงความประพฤติชั่ว ประพฤติไม่ดี ได้แก่ ๑) กายทุจริต ความประพฤติชั่วด้วยกาย มี ๓ คือ ปาณาติบาต , อทินนาทาน และกาเมสุมิจจาร ๒) วจิตุจริต ความประพฤติชั่วด้วยวาจา มี ๔ คือ มุสาวาท , ปิสุณาวาจา , ผรุสวาจาและสัมผัปปลาปะ ๓) มโนทุจริต ความประพฤติชั่วด้วยใจ มี ๓ คือ อภิชฌา , พยาบาทและมิจฉาทิฎฐิ

นอกจากนี้ลักษณะหรือการกระทำบาปยังจัดอยู่ในหลักอกุศลมูล ^{๑๗} หมายถึงรากเหง้าของอกุศล, ต้นตอของความชั่ว ได้แก่

๑. โลภะ หมายถึง ความอยากได้

๒. โทสะ หมายถึง ความคิดประทุษร้าย

๓. โมหะ หมายถึง ความหลง

บุคคลผู้จะทำบาปได้ต้องประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าว นับจากอกุศลมูล กล่าวคือ ในจิตใจมีแต่ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดมีสิ่งเหล่านี้หรือถูกครอบงำแล้ว ย่อมทำบาปหรือประพฤติชั่วได้ตลอดเวลา และลักษณะของการทำชั่วจะแสดงออกทั้ง ๓ ด้าน คือ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อมีความโลภจะทำผิดทางกาย เมื่อมีความโกรธก็จะทำผิดได้ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

^{๑๖} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๓. , อภิ.ส. ๓๔/๘๔๐/๓๒๓.

^{๑๗} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๒๕๑., พุ.อิติ. ๒๕/๒๒๖/๒๖๔.

สรุปได้ว่า ลักษณะหรือการกระทำบาปบุคคลจะกระทำได้โดยทุจริต ๓ ประการ และต้นตอของการกระทำบาปนั้นเกิดจากอกุศลมูล ๓ บุคคลผู้ที่ถูกทุจริตและอกุศลมูลครอบงำย่อมทำชั่วหรือความผิดได้ตลอดเวลาทั้งต่อหน้าและลับหลัง บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ขาดการเจริญสุจริตหรือละอกุศลคิดแต่จะกระทำเท่านั้น ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงเตือนให้ละหรือละเว้นจากทุจริต ๓ เจริญภาวนาเพื่อละอกุศลมูล ผู้ละหรือประพฤตินิยามได้ชื่อว่าเป็นบุญหรือเป็นผู้ประพฤตินิยาม

๓.๓.๒ ผลของการทำบาป

ลักษณะของการทำชั่วหรือว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายย่อมส่งผลให้ผู้กระทำได้รับผลตามลักษณะของโทษหรือบาปจะเกิดขึ้น หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงว่าผลของการกระทำชั่วหรือทำบาปในปัจจุบันจะได้รับทุกข์ คำว่า ทุกข์^{๑๔} หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก , ความทุกข์ , ความไม่สบาย มี ๒ คือ

๑. กายิกทุกข์ หมายถึง ทุกข์ทางกาย

๒. เจตสิกทุกข์ หมายถึง ทุกข์ทางใจ, โทมนัส

ความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจอันเกิดจากการกระทำหรือเรียกว่า กรรมที่ให้ผลของกรรมการปรากฏของวิบากเป็นไปตามเหตุของสิ่งนั้น เป็นผลที่เกิดขึ้นเฉพาะผู้กระทำเท่านั้นไม่มีผลต่อผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง ผลกรรมที่ตามไปในชาติหน้าว่าต้องตกนรก ในที่ต่าง ๆ กันและต้องทนทุกข์ทรมานตามระยะเวลาของกรรมอีกด้วย

สรุปได้ว่า ผลของการกระทำบาปหรือทำความชั่วย่อมได้รับทั้งในปัจจุบันคือมีความเดือดร้อนทั้งท่ายกายและใจ ส่วนในอนาคตชาติต่อไปส่วยผลกรรมฐานะของกรรมแต่ละประเภททั้งนี้ต้องได้รับทุกขเวทนาตลอดเวลาขณะที่ชดใช้กรรมนั้น ผลกรรมจะเร็วช้าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน

๓.๓.๓ ความเชื่อเรื่องทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ

การศึกษาเกี่ยวกับการทำบาปและผลของการทำบาป ซึ่งปรากฏในหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พบว่า บุคคลผู้ทำบาปย่อมได้รับผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สำหรับ

^{๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๓๔๒., ที.ม. ๑๕/๕๔๒.

ชาติปัจจุบันจะมีผลคือได้รับทุกขเวทนาทางกาย ได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิต สำหรับด้านจิตใจ เป็นคนเศร้าหมองไม่ร่าเริงมีจิตไม่ปกติ ส่วนผลในชาติหน้าก็จะได้รับทุกขเวทนาตามฐานะที่ไปเกิด ถ้าไปตกนรกก็จะเป็นไปตามลักษณะที่สัตว์นรกได้รับ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้ที่มิรูปร่างหน้าตามีสภาพตามกรรม จากที่กล่าวมาวิเคราะห์ได้ว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องการให้คนเห็นความสำคัญของบุญหรือความดีมากกว่าบาป และมีการกล่าวถึงลักษณะวิบากกรรมโดยเฉพาะในนรกว่ามีความน่ากลัวทุกที เมื่อกล่าวถึงนรกขึ้นมา คนมีความรู้สึกกลัวไม่ต้องการนรก จึงพากันหลีกเลี่ยงการทำบาปทั้งปวง อีกประการหนึ่งความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมินั้น เมื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะต่าง ๆ แล้วจึงเชื่อได้ว่าผู้ทำบาปแล้วต้องเกิดในนรกภูมิแน่นอน เพราะคำว่านรกคือสถานที่รองรับผู้กระทำความบาปทั้งปวง

สรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิสามารถแบ่งออกได้ ๒ ลักษณะ คือ ๑) ลักษณะความเชื่อที่ว่าผู้ทำบาปจะเกิดในนรกที่มีความหมายคือความเดือดร้อนกายและใจ มีความทรมานแสนสาหัส และ ๒) ลักษณะความเชื่อที่การเกิดในนรกต้องเป็นไปตามลักษณะของผลกรรมแต่ละประเภทที่ได้กระทำไว้แล้วในอดีต และต้องชดใช้หนักมากขึ้นหลายร้อยเท่าของกรรม

๓.๔ ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์

คำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงเรื่องการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีชื่อต่างกันและที่ตรัสรู้มาแล้วมี ๔ พระองค์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าชื่อว่า กุกกุสันโธ , โกนาคมโน , กัสสโป และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชื่อว่า โคตโม ยังเหลือจากอีก ๑ พระองค์ที่จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชื่อว่า พระศรีอริยเมตไตรย การกล่าวถึงพระศรีอริยเมตไตรย หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อไป การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรย ผู้วิจัย ได้ตั้งประเด็นในการวิเคราะห์ ๓ ประเด็น คือ การเกิดศาสนาพระศรีอารีย์ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ยุคพระศรีอารีย์ และวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์

๓.๔.๑ การเกิดศาสนาพระศรีอารีย^{๑๕}

ศาสนาพระศรีอารียสืบเนื่องจากแนวคิดจากเรื่อง อายุพระพุทธศาสนาของพระสมณโคดม มีอายุประมาณ ๕,๐๐๐ ปี พอสิ้นศาสนานี้แล้วก็จะเป็ศาสนาของพระศรีอารีย มีอายุ ๘,๐๐๐ ปี

การบำเพ็ญบารมีของพระองค์จะนานถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัลป์ก่อนที่จะตรัสรู้เพื่อโปรดมนุษย์ พระองค์จะเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันบริบูรณ์ด้วยสมบัติ โดยมีไม้กาะทิงเป็นไม้ที่ตรัสรู้มีความสูงขนาดจากพื้นถึงคาบ ๑๒๐ ศอก จากคาบ ๑๒๐ ศอก รวมจากพื้นถึงยอด ๒๔๐ ศอก ตอนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้ามีวรกายสูงได้ ๘๘ ศอก มีพระพรรษาได้แปดหมื่นปีจึงปรินิพพาน

ก่อนที่จะเกิดศาสนาพระศรีอารียพระองค์จะบำเพ็ญบารมี และรอให้โลกมนุษย์บำเพ็ญทานบำเพ็ญบารมีให้ได้ครบก่อน เพราะในศาสนาพระศรีอารียจะเป็นยุคที่มีแต่ความร่มเย็น ทุกคนที่ได้เกิดในยุคศาสนาพระศรีอารียจะไม่มีใครทำบาป หลักใหญ่ในการเสด็จลงมาตรัสรู้พระองค์จะใช้ทิพยญาณตรวจดูโลกด้วยเหตุห้าประการคือ ๑. กาลอันเหมาะสม ๒. ประเทศที่เหมาะสม ๓. ทวีปที่เหมาะสม ๔. ตระกูลมารดาที่เหมาะสม และ ๕. สัตว์ทั้งหลายอีกตามเชิงอย่างพระโพธิสัตว์ เมื่อแยกละเอียดได้ดังนี้

เมื่อพระองค์ได้สดับรับฟังคำอัญเชิญของเทพดาทั้งหลาย ก็จะใช้ทิพยญาณเล็งเห็นโลกด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ กาลอันเหมาะสม ๑ ประเทศที่เหมาะสม ๑ ทวีปที่เหมาะสม ๑ ตระกูลมารดาที่เหมาะสม ๑ แลสัตว์ทั้งหลายอีก ๑ ตามเชิงอย่างพระโพธิสัตว์แต่ก่อนมาพิจารณาตามธรรมเนียมประเพณีก่อนที่จะมาจุติ ด้วยที่พิจารณากาลอายุสัตว์โลกในครั้งนั้นว่าไม่มากกว่าแสนปีขึ้นไป ไม่น้อยกว่าร้อยปีลงมา เพราะสัตว์มีอายุมากกว่าแสนปี ก็ความงามแก่ความตายนี้จะไม่ค่อยบังเกิดปรากฏให้เห็น สรรพสัตว์ฟังพระธรรมเทศนาแล้วไม่เห็นว่สังขารเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่อย่างใด ก็จะไม่เชื่อถือในพระสัจธรรม มรรคผลก็จะไม่บังเกิด พระธรรมเทศนาก็จะไร้ประโยชน์

อีกประการหนึ่ง ถ้าสัตว์อายุน้อยกว่าร้อยปีลงมา ก็หาเป็นการสมควรที่พระพุทธเจ้าจะลงไปตรัสรู้ เพราะสัตว์ทั้งหลายพวกนี้ยังมีกิเลสหนักว่านัก จักรับโอวาทเพียง

^{๑๕} 1. ใสว มาลาทอง และอนงก จำทอง, คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๖๗-๖๘.

ต่อหน้าลับหลังมาก็จะพากันละทิ้งเสียไม่คิดอะไรกับชีวิตอยู่ในน้ำก็จะกลับคืนดังเก่า ดังนั้น
เล่ากาลที่เหมาะสมสำหรับการไปตรัสรู้ในระหว่างแสนปูลงมาและมากกว่าร้อยปีขึ้นไป

ประการที่สอง ก็คือพิจารณาทวีปใหญ่ทั้งสี่มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวารนั้นก็
เห็นว่าโดยพุทธประเพณีอันพระพุทธรเจ้าทั้งหลายจะมีพระประสูติกาลทุกพระองค์นั้นจะไป
บังเกิดในชมพูทวีปแห่งเดียวอันเป็นมณฑลประเทศที่พระพุทธรเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระ
อัสติมหาสาวก พระเจ้าจักรพรรดิราช แลชนผู้มีบุญญาธิการมากมักลงมาเกิดเป็นส่วนมาก

ประการที่สาม พิจารณาพิจารณาประเทศอันเป็นสถานที่กำเนิด ในครั้งนั้นกรุง
พาราณสีจะมีชื่อนครว่ามณฑลนคร กว้างใหญ่ได้สิบสองโยชน์พวกมนุษย์ถอยถดอายุจาก
อสงไขยด้วยความประมาทเลิ้อเพียงแปดหมื่นปี และกรุงมณฑลนี้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น เกตุม
บดินคร จักรบริหารสภาพด้วยวัตถุสิ่งของทั้งปวง จึงควรที่จะบังเกิดในกรุงเกตุมบดินครนี้

ประการที่สี่ พิจารณาถึงตระกูลอันสมควรตามประเพณีที่สมเด็จพระพุทธรเจ้า
ทั้งหลายย่อมไปบังเกิดในตระกูลอันชาวโลกนับถือ คือตระกูลกษัตริย์ ตระกูลพราหมณ์ตามที่
เคยมีมา ก็ตอนนั้นแลถือกันว่าตระกูลพราหมณ์ประเสริฐเลิศที่สุด จึงสมควรที่จะลงไปบังเกิด
ในตระกูลพราหมณ์ซึ่งเป็นปุโรหิตผู้ใหญ่ของพระเจ้าสังขจักร

ประการที่ห้าสุดท้าย พิจารณาว่าผู้ใดควรเป็นพุทธบิดาพุทธมารดาที่บำเพ็ญบารมี
นับเนื่องกัน ก็รู้ว่าสุพรหมพราหมณ์นั้นควรเป็นพุทธบิดา นางเหมวดีพราหมณีที่จะเป็นพุทธ
มารดา ขอรับพระคุณเจ้า ท่านนางอนุลาเทวีเป็นคู่สร้างบารมีของข้าพระองค์จะได้เป็นอัคร
มเหสีนามว่า นางจันทมุขี โอรสคือเจ้าสาตีพระโอรสแห่งพระเจ้าอภัยภูฏฐคามินีสร้างบารมี
ร่วมกันมาจะได้เป็นโอรสมีนามว่า พรหมวดีกุมาร

สรุปได้ว่า การเกิดพระศาสนาพระศรีอารียะจะเกิดขึ้นได้ต้องพร้อมด้วยเหตุห้า
ประการ คือ กาลอันเหมาะสม ประเทศที่เหมาะสม ทวีปที่เหมาะสม ตระกูลมารดาที่เหมาะสม
และ ตัวทั้งหลายอีกตามเชิงอย่างพระโพธิสัตว์ เมื่อเกิดขึ้นมาผู้คนจะมีอายุยืนถึงแสนปีอายุ
พระศาสนายาวประมาณ ๘,๐๐๐ ปี

๓.๔.๒ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคพระศรีอารียะ

ปัจจุบันหรือศาสนายุคของพระพุทธรเจ้าโคดมจะมีอายุน้อยมาก คือ เฉลี่ยประมาณ
๑๐๐ ปี และมีคำพยากรณ์ว่าอายุพระศาสนาจะได้แค่ ๕,๐๐๐ ปีส่วนเหล่ามนุษย์จะมีทั้งคนบุญ
และคนบาป ทุกคนต่างมีหน้าที่หาเลี้ยงชีพทุกคนทั้งผู้หญิงผู้ชาย การรับฟังคำสอนจึงมีผู้

บรรลุลุทธิธรรมน้อยมาก ตามศาสนาของพระศรีอารีย์นั้นจะเป็นศาสนาแห่งความสงบร่มเย็นสบายไม่มีคนบาปมีแต่คนบุญ ความเสมอภาคจะเกิดขึ้น สัตว์ทั้งหลายไม่เป็นศัตรูต่อกันทุกฝ่ายต่างเป็นมิตร ไม่มีโจร ขโมย คนพินาศ คนชุกนี้มีแต่ความผาสุกสมบูรณ์ ไม่ต้องลำบากในการหาเลี้ยงชีพในการกินเพียงตั้งภาชนะเปิดฝาเอาไว้เมื่อหิวหรือต้องการก็เปิดภาชนะออกก็จะได้สิ่งนั้น เวลากินอาหารอิ่มก็ไม่ต้องไปเก็บ เพราะทุกอย่างเป็นทิพย์ไปหมดทั้งเครื่องใช้สอยต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์หรือสัตว์สมัยพระศรีอารีย์จะมีความสุขทั้งหญิงและชายเหมือนกัน เพราะทุกคนที่ได้เกิดในพระศาสนาของพระศรีอารีย์ต่างก็ได้บำเพ็ญบุญบารมีมาอย่างนับไม่ถ้วน ส่วนอายุก็จะตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไปถึงแสนปี ดังนั้นทุกคนจึงรับบำเพ็ญบุญบารมีเพื่อให้ได้เกิดในศาสนาของพระศรีอารีย์ โดยเฉพาะเรื่องการทำบาปหรือความชั่วนั้นหากผู้ใดยังมีพฤติกรรมดังกล่าวอยู่ไม่มีโอกาสได้เกิดในยุคพระศรีอารีย์^{๒๐}

๓.๔.๓ ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์

แนวคิดความเชื่อเรื่องโลกยุคพระศรีอารียเมตไตรย จึงเป็นโลกในอุดมคติของพุทธศาสนิกชนมาช้านาน และที่สำคัญที่สุดก็คือ เรื่อง “กฎแห่งกรรม” เพราะทุกคนล้วนมีกรรมเป็นของ ๆ ตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทุกคนจึงต้องเป็นผู้รับผลของกรรมที่ตนเองได้กระทำไว้แล้ว รอเพียงวันเวลาและโอกาสเท่านั้น ภพภูมิ คือ สถานที่เวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์มีทั้งดีและร้าย ภูมิดี คือ สวรรค์ เป็นสถานที่เทพบุตรเทพธิดาอาศัย ภูมิร้าย คือ นรก เป็นสถานที่ลงทัณฑ์สัตว์ผู้ทำบาป มนุษย์ เป็นสถานที่สำหรับสร้างกรรมดีกรรมชั่วนรกสวรรค์ จึงเป็นสถานที่เสวยผลกรรม ใครทำกรรมเช่นใดก็ได้รับผลเช่นนั้น ดังนั้น ในเรื่องพระมาลัยจึงเป็นการฉายภาพชั่ว-ดีให้คนดู ใครอยากได้รับผลอย่างไรก็เลือกทำเอาเอง เพราะคนจะเดือดร้อนเป็นทุกข์หรือเสวยความสุขก็อยู่ที่การกระทำทางกาย วาจา และใจ ของเรานี่เองเป็นผู้รังสรรค์ขึ้น^{๒๑}

พระพุทธเจ้าจึงมีพระดำรัสพราสอนอยู่เสมอว่า

^{๒๐} อริยะ, พระศรีอารีย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพลิน, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๒๑} พระมหาปรมมวล ฐานุตโต, มาลัยหมื่น - มาลัยแสน ปรีทรรศน์, (ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๘๑-๘๒.

ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังเศร้าโศกในโลกหน้า ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน เพราะเห็นกรรมที่เศร้าหมองของตน^{๒๒}

ผู้ทำบุญไว้ ย่อมบันเทิงใจในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังบันเทิงใจในโลกหน้า ชื่อว่าบันเทิงใจในโลกทั้งสอง เขาย่อมบันเทิงรื่นเริงใจเพราะเห็นกรรมที่บริสุทธิ์ของตน^{๒๓}

ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเดือดร้อนในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังเดือดร้อนในโลกหน้า ชื่อว่าเดือดร้อนในโลกทั้งสอง เขาย่อมเดือดร้อนใจว่าเราได้ทำบาปไว้แล้ว ครั้นไปสู่ทุกคติ เขายังเดือดร้อนมากขึ้น^{๒๔}

ผู้ทำบุญไว้ ย่อมเพลิดเพลินใจในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังเพลิดเพลินใจในโลกหน้า ชื่อว่าเพลิดเพลินใจในโลกทั้งสอง เขาย่อมเพลิดเพลินใจว่า เราได้ทำบุญไว้แล้ว ครั้นไปสู่สุคติ เขายังเพลิดเพลินใจมากขึ้น^{๒๕}

ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียที่ชาวพุทธทั้งหลาย มีการกล่าวสืบเนื่องกันมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นความชั่วกระทำแต่ความดีและสร้างกุศลให้เกิดขึ้นเสมอ และเนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีแต่ความร่มเย็นสอนให้คนแสวงหาในทางที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนกัน จากหลักคำสอนดังกล่าวจึงเชื่อมโยงไปในอนาคตว่าถึงแม้ในภายภาคหน้าพระพุทธศาสนาจะเสื่อมไปจากโลกก็จะมีศาสนาที่ดีกว่านี้เกิดขึ้นอีก คือศาสนาในยุคของพระศรีอารียที่จะอุบัติขึ้นเป็นยุคที่มีความผาสุกร่มเย็น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตั้งประเด็นในการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย ดังนี้

๑. ด้านการเกิดศาสนาของพระศรีอารีย แบบความเชื่อเรื่องของพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีมาหลายแสนกัลป์จะมาอุบัติขึ้นและเหล่ามนุษย์และสัตว์จะมีความผาสุกร่มเย็นสมบูรณ์ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องการให้คนทำความดีละเว้นความชั่วสร้างแต่กุศลเป็นการบำเพ็ญบารมีสั่งสมบุญจึงจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย แนวคิดนี้เนื่องจากพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นและปรากฏอยู่ก็มาจากสภาพสังคมที่แบ่งชนชั้นแย่งชิงเพื่อเอารัดเอา

^{๒๒} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๕/๒๘.

^{๒๓} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๖/๒๘.

^{๒๔} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๗/๒๘.

^{๒๕} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๘/๒๘.

เปรียบ พระพุทธเจ้าจึงแสวงหาทางแห่งความหลุดพ้นจากความวุ่นวายเมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ และประกาศศาสนาโดยสอนให้ทุกคนผู้ปฏิบัติตามได้รับความสุขส่วนอนาคตเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะมีที่ไปคือ เกิดใหม่ในศาสนาที่ดีที่สุดกว่านี้อีก คือ ศาสนาพระศรีอริย์หรือถ้าไม่ได้เกิดก็จะถึงพระนิพพาน จากประเด็นดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเชื่อว่าพระศรีอริย์จะมาอุบัติจริงในอนาคต

สรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องการเกิดขึ้นของพระศรีอริย์เป็นเรื่องของการสั่งสมบุญ หรือสร้างคุณดีในปัจจุบันบำเพ็ญบุญตามแนวพระโพธิสัตว์ เพื่ออนาคตจะได้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริย์คือพระพุทธเจ้าที่จะอุบัติขึ้นจริงใครต้องการพบจะต้องบำเพ็ญเพียรสั่งสมคุณดีไว้มาก ๆ เพราะยุคพระศรีอริย์เป็นยุคที่สุขสบายทุกอย่าง

๒. ด้านความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคพระศรีอริย์ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าปัจจุบันมนุษย์มีหลายกลุ่มหลายวรรณะพระพุทธองค์จะเน้นคำสอนที่ให้เกิดความเสมอภาคกัน ไม่มีชนชั้นวรรณะเป็นพวกเดียวกันคือทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน แต่ก็มีบางพวกที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนอย่างแท้จริง จึงมีทั้งพวกที่ทำความชั่วและทำความดีอยู่ร่วมกันเกิดการขโมยทะเลาะวิวาท มีรูปร่างหน้าตาแตกต่างกันตามผลกรรมที่ทำในอดีต มนุษย์มีจิตใจและหน้าตาเศร้าหมอง ที่เป็นดังนั้นเครื่องชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนอย่างแท้จริงจะมีลักษณะดังกล่าว ส่วนผู้ที่มีความตั้งใจปฏิบัติก็จะมีรูปร่างหน้าตาดี ใจดีพอจะมีใจความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต

ส่วนมนุษย์หรือสัตว์ในยุคของพระศรีอริย์จะมีความแตกต่างจากปัจจุบัน กล่าวคือผู้ที่จะได้มาเกิดในยุคนี้ต่างก็บำเพ็ญบุญบารมีมาหลายภพหลายชาติ สภาพความเป็นอยู่จะมีความเป็นเสมอเหมือนกันทุกคน มีความผาสุก ทุกอย่างเกิดเป็นทิพย์ไม่ต้องประกอบอาชีพอะไร เพียงแค่คิดต้องการจะได้ของตนที่ปรารถนาสภาพพื้นดินจะมีความเสมอกันคือพื้นราบเท่ากันหมด ทุกคนหน้าตาดีไม่มีโจรขโมย ทุกคนจะเป็นมิตรกัน

จากความเชื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาปัจจุบันที่เน้นให้คนทำแต่ความดีเว้นการทำชั่วและผลการประกอบความดีจะประสบแต่ความสุขในชีวิต ปราศจากการเบียดเบียนกัน การสร้างจินตนาการให้เห็นว่าถิ่นที่อยู่ของผู้ประพฤติดแต่ความดีในอนาคตต้องเป็นที่ไร้แห่งการเบียดเบียน เพราะเป็นที่อยู่ของผู้ที่ทำแต่ความดีเท่านั้นที่อยู่ดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนเมืองแห่งการเป็นทิพย์ทุกสิ่งอย่างพร้อม

ประการที่สองสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์เป็นบุตรของพระศรีอารีย์ต้องเป็นผู้ที่พร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะเกิดในยุคนี้ จึงเป็นเรื่องของหลักการสอนทางพระพุทธศาสนาที่จะส่งเสริมให้คนทำแต่ความดี ปฏิบัติตามคำสอนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติตนตามหลักศีล ทานและภาวนา การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีรูปสวयงามพร้อมด้วยทรัพย์สินก็เนื่องมาจากปฏิบัติตามหลักดังกล่าวแม้ในปัจจุบันผู้รักษาศีลได้จะงามทั้งกายวาจาและใจส่วนทรัพย์ก็จะได้มาอย่างถูกต้องทุกอย่าง

๓.๕ สรุป

การทำบุญและบาปในพระมาลัยสูตรจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระพุทธศาสนา แล้วนำมาศึกษาร่วมกับพระมาลัยสูตรสามารถแยกประเด็นที่สรุปและวิเคราะห์ คือ ๑. เรื่องบุญในพระมาลัยสูตร และ ๒. เรื่องบาปในพระมาลัยสูตร

๓.๕.๑ เรื่องบุญในพระมาลัยสูตร

คำสอนเรื่องบุญในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการแห่งความดีประพฤติดี เพื่อให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจบุคคลเพื่อประกอบความดีแล้ว ย่อมมีจิตใจผ่องใส ทางร่างกายก็ปราศจากโทษ เป็นผู้ที่มีร่างกายสมประกอบรูปงาม เป็นที่เลื่อมใสในสังคม จากการศึกษาเรื่องบุญในพระมาลัยสูตรพอสรุปประเด็นได้ดังนี้ คือ ๑. การทำบุญ และ ๒. ผลของการทำบุญ

๓.๕.๑.๑ การทำบุญ

ในพระมาลัยสูตร กล่าวถึงเรื่องบุญหรือการทำความดีว่าบุคคลผู้ที่ไปไหว้พระเกตุแก้วจุฬามณีที่มีบิรवारแต่ละกลุ่มล้วนเป็นผู้นำบำเพ็ญเพียรความดีหรือบุญที่แตกต่างกันมีการรักษาศีลให้ทาน และเจริญภาวนาตามลำดับการแสดงวิธีการทำบุญนั้นจะปรากฏแต่ว่าผู้ที่ไปนมัสการพระเจดีย์นั้นในอดีตเคยทำบุญอย่างไร ผลถึงได้มีบิรวารขนาดนี้ จึงสรุปได้ว่า การทำบุญในเรื่องพระมาลัยเป็นการกล่าวถึงผู้ที่เคยทำบุญมาก่อน ทั้งการให้ทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติเจริญภาวนา ซึ่งปรากฏเกี่ยวกับเรื่องการทำบุญในภาคมนุษย์ ภาคสวรรค์ และการท่องแดนพระศรีอารีย์ เป็นการเน้นถึงลักษณะที่มาของบุญและผลที่เกิดจากการ

กระทำนั้นๆ การรักษาศีลก็จะเน้นถึงศีลห้าเป็นรากเหง้าของการทำความดีการให้ทานก็จะเน้นทั้งอามิสทานและธรรมทาน

เกี่ยวกับการทำบุญในพระมาลัยสูตร เป็นภาพสะท้อนเรื่องคำสอนของการปฏิบัติตนในสังคมปัจจุบัน มีการกล่าวถึงว่าผลจากการกระทำนั้นจะให้เกิดในสวรรค์หรือเกิดในศาสนาพระพระศรีอริย์ การกล่าวเช่นนี้ทำให้ได้แนวคิด ๒ ประการคือ การกระตุ้นให้คนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องบุญหรือการทำความดี เพราะถ้าไม่สอนเรื่องนี้ก็ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้างที่ถ้าทำแล้วจะเกิดผลและเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้อื่นได้รับรู้ว่า บุญหรือความดีดังกล่าวเมื่อทำแล้วผลที่ได้คืออะไร จึงปรากฏว่ามีบุญรองรับส่วนคำว่าจะได้พบยุคพระศรีอริย์ เป็นบทสะท้อนให้เห็นว่าความดีหรือบุญดังกล่าวเป็นอย่างไร เหมาะกับการกระทำหรือไม่ จึงกล่าวได้ว่า บุญในพระมาลัยสูตรกล่าวถึงทั้งการทำบุญและผลของบุญ แต่ถ้าเราจะมองในลักษณะปัจจุบันก็เป็นเรื่องต้องการให้สังคมได้อยู่อย่างเป็นสุข ทุกคนต่างก็มีสิทธิในการทำความดีเท่ากัน

๓.๕.๑.๒ ผลของการทำบุญ

ในพระมาลัยสูตร ได้อธิบายการทำบุญในแต่ละประเภทไว้ว่า ทำอย่างไร พร้อมอธิบายถึงผลของการทำบุญไปพร้อมกัน สรุปได้ว่าผลของการทำบุญจะได้ไปเกิดในที่พร้อมด้วยมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ โดยเฉพาะการที่จะได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริย์แล้วจะอยู่สบายมีความสุขสมบูรณ์ด้วยทิพย์สมบัติจะมีรูปร่าง ไม่ต้องทำงานไม่ต้องทำอาหาร เพราะจะมีสมบัติและอาหารเป็นทิพย์ รูปร่างหน้าตาจะมีแต่รูปสวยงามทุกคนมีแต่ความเป็นมิตรกัน โดยเฉพาะอายุของแต่ละคนจะมีความยืนยาวนับแต่ร้อยปีขึ้นไปถึงแสนปี

สรุปได้ว่า ผู้ที่แต่งเรื่องพระมาลัยสูตรเพื่อต้องการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยอาศัยข้อมูลทางพระไตรปิฎกมาเป็นประเด็นเรื่องเพื่อให้เกิดความศรัทธาซึ่งนำผลของสองเรื่องมาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างการทำดีและทำชั่ว ผลที่ปรากฏย่อมออกมาในทางที่เป็นภาพของความดีที่สุดและเลวที่สุด แต่ถ้าหากมองในแง่คิดปัจจุบันก็เปรียบคนที่ทำความดีแล้วมีคนนับถือส่วนคนทำชั่วจะมีแต่คนเกลียดชังหรือทำร้าย ผลดังกล่าวเป็นการสร้างจินตนาการให้กับผู้ที่เลือกทางดำเนินชีวิตว่าจะเดินอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ

๓.๕.๒ เรื่องการทำบาปในพระมัลลยสูตร

ในพระมัลลยสูตรนอกจากจะกล่าวถึง ความดีแล้วยังมีการกล่าวถึงเรื่องของการทำชั่ว การศึกษาครั้งนี้ผู้เรียบเรียงได้กำหนดและสรุปเกี่ยวกับบาปในพระมัลลยสูตรได้ ดังนี้ ความเชื่อเรื่องการทำบาป และ ความเชื่อเรื่องผลของการทำบาป

๓.๕.๒.๑ ความเชื่อเรื่องการทำบาป

คำว่าบาปในพระมัลลยสูตร จะกล่าวถึงมากที่สุดในตอนพระมัลลยท่อนรก แล้วอธิบายถึงบาปหรือการประพฤติชั่วหลายสถานหรือหลายลักษณะนับตั้งแต่ผู้ประพฤติคน ผิดศีล ๕ ข้อ คือ ข้อ ๑.การทำชั่วด้วยการฆ่าสัตว์ ข้อ ๒. การลักขโมย ข้อ ๓. การประพฤติผิด ในกาม ข้อ ๔. การพูดเท็จ คำหยาบและพูดต่อเสียด และข้อ ๕.การดื่มสุราเมรัย การขาดสติ การประพฤติผิดดังกล่าวเชื่อว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงในคำสอนพระพุทธศาสนา และในพระมัลลยสูตรจะพรรณนาถึงลักษณะของการทำชั่วของสัตว์นรกแต่ละขุมที่ต่างกันมาก

เรื่องบาปในพระมัลลยสูตร บาปเป็นเรื่องหรือเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้ายต่าง ๆ การนำสัญลักษณ์ของบาปมากล่าวในเรื่องเพื่อเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าความชั่วหรือบาปนั้นเป็นที่เลวร้ายเป็นเรื่องที่ไม่ดีงามที่ผู้เขียนเรื่องนี้ก็เพื่อต้องการสื่อให้เห็นแต่สัญลักษณ์ของความดี การที่นำเรื่องของสัตว์นรกมาพูดจะเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับการรักษาศีล การให้ทาน ตลอดจนการเจริญภาวนา สัญลักษณ์ความชั่วคือการประพฤติผิดนั่นเองทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ คนที่มีจิตใจคิดลักขโมย คนที่ชอบฆ่าสัตว์ ประพฤติผิดในกาม ชอบพูดต่อเสียดและชอบดื่มเหล้า ล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์ของความชั่วทั้งสิ้น

๓.๕.๒.๒ ความเชื่อเรื่องผลของการทำบาป

ในพระมัลลยสูตรตอนท่อนรกแสดงให้เห็นว่านรกแต่ละขุมล้วนมาจากผลของการทำบาปทั้งสิ้น แต่การจะได้รับผลหนักเบา น้อยมาขึ้นอยู่กับกระทำของสัตว์นรกในที่ผ่านมา นรกขุมใหญ่ๆ มี ๘ ขุม เป็นที่จะต้องไปใช้กรรมของสัตว์ ความเชื่อเรื่องบาปดังกล่าวสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คิดหรือกำลังประพฤติอยู่ เช่น ที่ชอบฆ่าสัตว์ ลักขโมย ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มสุราเมรัย เครื่องมือเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการทำบาปและในหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ให้ความรู้ผู้ที่ไม่รักษาศีลไม่ให้ทานและเจริญภาวนาย่อมได้รับความเดือดร้อนทั้งภพนี้และภพหน้า และผลของบาปในพระมัลลยสูตรจะได้รับผลกรรมที่หนักนาล้วนมาก

เรื่องผลของการทำบาป ที่แสดงให้เห็นสัตว์นรกต้องรับอยู่นั้น น่าจะเป็นเครื่องยืนยันว่าบาปมีจริง แต่ไม่ได้สะท้อนให้เห็นอีกว่าบาปในพระมาลัยสูตร กับบาปในปัจจุบันมีฐานของการทำผิดเหมือนกันหรือต่างกัน แต่ที่ชัดเจนคือ คำว่า บาป นั้นผลของผู้กระทำต้องเป็นความชั่วที่สัตว์นรกได้กระทำไว้ และต้องชดใช้กรรมนั้นนานไปจนกว่าจะครบกับน้ำหนักของโทษที่จะได้รับ

บทที่ ๔

คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิต ของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พระพุทธศาสนาสอนให้คนประพฤติปฏิบัติตนและทำแต่ความดี ในขณะที่เดียวกันชาวอีสานที่นับถือพระพุทธศาสนา ก็ย่อมมีความเชื่อเกี่ยวกับความดี ความชั่ว เช่นนั้น ในการดำเนินชีวิตจำเป็นต้องนำหลักคำสอนมาใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อให้เกิดความสบายใจจนเกิดเป็นความเชื่อว่าจะเป็นไปตามผลของการกระทำนี้ การศึกษาถึงคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน กรณีศึกษากลุ่มประชากรใน บ้านผือ บ้านพระค้อ และบ้านเลิงเปือย ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเพื่อหาคุณค่าของความเชื่อนั้นไว้ ๖ ด้าน กล่าวคือ ๑. ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติ ๒. ด้านความกตัญญูต่อบุพการี ๓. ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว ๔. ด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศนามาลัยหมื่นมาลัยแสน ๕. ด้านความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า และ ๖. การสรุปผลเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตร

๔.๑ บริบทของพื้นที่ศึกษา

๔.๑.๑ ประวัติสังเขป

ประวัติความเป็นมาการก่อตั้งตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เขตหมู่บ้านตำบลพระลับ เมื่อก่อน มี ๒๓ หมู่บ้าน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เทศบาลเมืองขอนแก่น ได้ขยายเขตเทศบาลรวมหมู่บ้านพระลับ โนนทัน บะขาม หนองใหญ่ เข้าไปเป็นการปกครองของเทศบาลเมืองขอนแก่น การเดินทางในสมัยก่อนเดินทางด้วยเกวียน เดินเท้า เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ทางอำเภอได้เกณฑ์ชาวบ้าน ทำการพัฒนากันในหมู่บ้าน ต่อมาจึงงบประมาณพัฒนากัน และได้รับการปรับปรุงถนนต่าง ๆ เป็นหินลูกรังทั่วหมู่บ้าน

สภาพทั่วไปของตำบล ตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันออกของอำเภอเมืองขอนแก่น อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๘ กิโลเมตร ตามทางหลวง แผ่นดิน หมายเลข ๒๐๕ (ขอนแก่น-เชียงใหม่) ที่ตั้งของที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพระ ลับ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๑๔๔ หมู่ที่ ๑๑ บ้านหนองโพธิ์ ถนนขอนแก่น-ยางตลาด ต่อมาได้ยกฐานะ จากองค์การบริหารส่วนตำบลพระลับ เป็น “เทศบาลตำบลพระลับ” ตามประกาศ กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑ ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๖ มี นาย ยุทธชัย ลาคำ เป็นนายกเทศมนตรีตำบลพระลับ

เขตพื้นที่รับผิดชอบ

เขตเทศบาลตำบลพระลับมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น ๓๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒๒,๕๐๐ ไร่ ร้อยละ ๘๐ เป็นพื้นที่การเกษตร เทศบาลตำบลพระลับมีพื้นที่รับผิดชอบทั้งสิ้น ๑๕ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านฝื่อ หมู่ที่ ๒ บ้านฝื่อ หมู่ที่ ๓ บ้านพระค้อ หมู่ที่ ๔ บ้านโคกน้อย หมู่ที่ ๕ บ้านหัวถนน หมู่ที่ ๖ บ้านโนนสวรรค์ หมู่ที่ ๗ บ้านโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๘ บ้านหนองไฮ หมู่ที่ ๙ บ้านเลิงเปือย หมู่ที่ ๑๐ บ้านพระค้อ หมู่ที่ ๑๑ บ้านหนองโพธิ์ หมู่ที่ ๑๒ บ้านหนอง แสง หมู่ที่ ๑๓ บ้านเลิงเปือย หมู่ที่ ๑๔ บ้านโคกน้อย หมู่ที่ ๑๕ บ้านคอนดู่เมืองใหม่ หมู่ที่ ๑๖ บ้านพระค้อ หมู่ที่ ๑๗ บ้านหนองแสง หมู่ที่ ๑๘ บ้านพระค้อ และหมู่ที่ ๑๙ บ้านฝื่อ

จำนวนประชากร จากฐานข้อมูลของกรมการปกครอง ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๕ ตำบลพระลับมีประชากร ๒๐,๕๒๗ คน เป็นชาย ๑๐,๐๑๘ คน เป็นหญิง ๑๐,๕๐๙ คน และมีจำนวนหลังคาเรือน ๖,๕๗๖ หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล อาชีพหลัก ทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

๑. หนองน้ำเลิงเปือย
๒. วัดป่าแสงอรุณ
๓. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองขอนแก่น

๔. สถานีไฟฟ้าย่อยบ้านโพธิ์ชัย

๕. สถานีโทรทัศน์เคลื่อนที่

๔.๑.๒ แผนที่สังเขปตำบลพระลับ

ตำบลพระลับมีอาณาเขตติดต่อ คือ

ทิศเหนือ	ติดกับ	ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น
ทิศใต้	ติดกับ	ต.คอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.ขอนแก่น

๔.๒ คุณค่าของความเชื่อด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติ

การดำเนินชีวิตของชาวอีสานในรอบปีจะมีวิธีการที่ประกอบหรือส่งเสริมเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว ซึ่งแต่ละเดือนจะมีพิธีกรรมแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องของการดำรงชีพซึ่งชาวอีสานจะเรียกว่า ฮีตสิบสองหรือประเพณี ๑๒ เดือน เริ่มจากเดือนอ้าย (เดือน ๑) ถึงเดือน ๑๒ ประเพณีทำบุญมหาชาติก็เป็นหนึ่งในประเพณี ๑๒ เดือน คือ เป็นเดือนที่ ๔ แต่ชาวอีสานจะเรียกว่า บุญพะเหวด หรือบุญเดือน ๔

เกี่ยวกับบุญมหาชาติหรือบุญพะเหวด เป็นประเพณีที่ปลูกฝังความเชื่อและมีอิทธิพลต่อความคิดของชาวอีสานเป็นอย่างมาก เพราะเรื่องมหาชาติมีเนื้อหาเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีทานของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวนของชาดกสิบชาติที่พระพุทธเจ้าต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบทั้ง ๑๐ อย่าง ในประเพณีบุญมหาชาติที่ชาวอีสานร่วมกันทำนั้นจะมีวิธีปรับแต่งรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างแท้จริงและสะท้อนให้เห็นคุณค่าของประเพณีว่ามีผลอย่างไรต่อชีวิต การวิเคราะห์คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นไว้ดังนี้ คือ ๑. คุณค่าด้านจิตใจ ๒. คุณค่าด้านสังคม และ ๓. คุณค่าด้านการดำรงชีวิต

๔.๒.๑ คุณค่าของความเชื่อด้านจิตใจ

ประเพณีทำบุญมหาชาติของชาวอีสานเกิดมาจากผลทางการนับถือพุทธศาสนา คำสอนหลัก ๆ คือรักษาศีล ให้ทานและเจริญภาวนา การยึดมั่นในหลักคำสอนดังกล่าวจึงเกิดความเชื่อเกี่ยวกับการให้ทานตามที่กล่าวถึงว่าพระเวสสันดรได้บำเพ็ญมา ประเพณีจึงเกิดขึ้นจากจิตใจที่เลื่อมใสศรัทธาต่อหลักธรรมคำสอนเรื่องทาน ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ได้ร่วมทำบุญหรือร่วมฟังเทศน์แล้วเป็นผู้มีจิตใจเป็นบุญคิดแต่วิธีการสร้างบุญและหลีกเลี่ยงการทำบาป

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน ในการทำบุญมหาชาติปราชญ์ทางศาสนาตลอดจนพุทธศาสนิกชนผู้ฟังเทศน์ ในเขตพื้นที่ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อบุญและบาปในพระมาลัยสูตรจากประเพณีทำบุญมหาชาติ ได้กล่าวว่า เป็นการแต่งขึ้นมาเพื่อสอนศีลธรรมให้ผู้คนฟังเทศน์พระเวสสันดร ความเชื่อเรื่องบุญและบาปในมาลัยหมื่นมาลัยแสน ที่ใช้เทศน์ก่อนเทศน์มหาชาติสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความเชื่อที่การทำทาน คือการทำความดีผู้ที่ทำบุญย่อมได้เกิดใน

สวรรค์ ผู้ทำชั่วย่อมตกนรกเป็นเรื่องที่ให้คุณค่าแก่จิตใจผู้ฟัง หรือผู้ที่มีความเชื่อนั้นเป็นอย่างมาก^๑

สอดคล้องกับผู้ที่แสดงพระธรรมเทศนามาลัยหมื่นมาลัยแสน ในประเพณีทำบุญมหาชาติของบ้านเลิงเปือย ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในประเพณีทำบุญมหาชาติ บุญและบาปจะมีการกล่าวถึงตั้งแต่ในมาลัยหมื่นมาลัยแสนจนถึงในกัณฑ์ต่าง ๆ ของมหาชาติ ความเชื่อเรื่องบุญและบาปมีผลที่แสดงให้เห็นคุณค่าของความเชื่อว่า ทำให้จิตใจของผู้ทำบุญมีจิตใจสบายและคาดหวังว่าจะได้บุญตามที่ทำ ส่วนเรื่องบาปจะทำให้จิตใจคึกคักไม่กล้าทำบาปอีกต่อไป โดยเฉพาะการทำทานให้คุณค่าทางด้านจิตใจมาก^๒

สำหรับปราชญ์ผู้รู้ทางศาสนา โดยเฉพาะเรื่องทำบุญมหาชาติได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพระมาลัยสูตรที่ใช้เทศน์ประกอบกับการเทศน์มหาชาติ ว่า การฟังเทศน์มหาชาติตามประเพณีต้องเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนก่อนเพื่อให้รู้ว่าทำบุญอย่างไรบ้างถึงจะได้เกิดในสวรรค์ และพบพระศรีอาริย์เป็นการสะท้อนให้เห็นคุณค่าเกี่ยวกับการทำบุญ เพราะผู้ทำบุญได้ดังกล่าวต้องได้รับผลเป็นที่น่าพอใจมีความสุขที่ได้ทำบุญจิตใจมีแต่ความอิ่มเอิบตลอดเวลา^๓

นักปราชญ์อีกท่านหนึ่งที่เป็นผู้นำในการทำบุญมหาชาติของชาวบ้านพระคือ ได้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าด้านจิตใจอันเกิดจากความเชื่อเรื่องบุญและบาปในมาลัยหมื่นมาลัยแสนที่สะท้อนต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน ว่า การเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนในบุญเทศน์มหาชาติ เป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นว่าการทำบุญและบาปนั้นมีผลต่อการดำรงชีวิตมาก โดยเฉพาะเมื่อได้ทำบุญแล้วจะทำให้จิตใจสบาย เกิดความหวังว่าจะต้องได้รับผลในอนาคตอย่างแน่นอนและจะเกิดกับคนที่มีความเชื่อเท่านั้น^๔

^๑ สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร(สุกชัย), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดตาลเรียง บ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาจักรภพ อนุภทฺโท, เจ้าคณะตำบลพระลับ วัดดอนแก้ว ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๓ สัมภาษณ์ บุญช่วย ศรีทาโส, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์ อุไร สุทธิรักษา, ปราชญ์ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สอดคล้องกับพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมพิธีฟังเทศน์มหาชาติเป็นประจำทุกปี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในประเพณีเทศน์มหาชาติที่ให้คุณค่าทางด้านจิตใจว่า ผู้ที่มาฟังเทศน์คือมีความเชื่อเรื่องบุญและบาปอยู่แล้ว เชื่อว่าบุญและบาปมีจริงและผลที่ได้คือให้คุณค่าหรือความสุขทางด้านจิตใจ เพราะบุญเป็นนามธรรมผู้ทำบุญแล้วมีจิตใจผ่องใสก็เรียกว่า เป็นบุญ ดังนั้นจึงถือว่าคุณค่าด้านจิตใจย่อมมีมากกว่าด้านอื่น ๆ^๕

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในมาลัยหมื่นมาลัยแสนที่ใช้เทศน์ในประเพณีทำบุญมหาชาติด้านจิตใจ กล่าวคือ ทำให้จิตใจของผู้ทำบุญเบิกบานจิตใจผ่องใสพร้อมที่จะทำบุญตลอดเวลา นอกไปกว่านั้นในความรู้สึกของผู้ทำบุญนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความเชื่อว่าเป็นบุญและบาปมีจริงตามเทศน์ จากความเชื่อดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้ทำบุญโดยเฉพาะชาวอีสาน

๔.๒.๒ คุณค่าของความเชื่อที่มีต่อสังคม

การดำรงชีวิตในสังคมของคนอีสานที่อยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันก็มาจากการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องบุญและบาปที่ปรากฏในมาลัยหมื่นมาลัยแสนเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องสงบสุขก็เนื่องมาจากคนต้องการบุญกลัวการทำบาปจึงมีความเชื่อดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นคุณค่าต่อสังคมได้เป็นอย่างดี ดังคำของผู้เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนในงานที่ทำบุญมหาชาติบ้านฝื่อว่า สังคมที่อยู่ร่วมกันได้มีความรักความสามัคคีทุกวันนี้ ก็เพราะคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญย่อมได้ส่งผลให้อยู่เป็นสุขแต่ถ้าทำบาปสังคมก็อยู่ไม่ได้ จากความเชื่อเรื่องดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านสังคมว่า มีความร่มเย็นพร้อมเพียงกัน^๖

สอดคล้องกับผู้ฟังเทศน์มหาชาติประจำหมู่บ้านพระกือ ที่ฟังเทศน์ทุกปีได้แสดงแนวคิดของความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางที่เกิดจากในด้านสังคมว่า การฟังเทศน์มหาชาติที่มีเป็นวิธีการหนึ่งทางสังคม เป็นการร่วมกันทำกิจกรรมทางที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

^๕ สัมภาษณ์ ระเบียบ คำตา, ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาเฉลิม เขมจารี, เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

แล้วนำผลที่ได้ในหลักธรรมมาใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเชื่อเรื่องบุญและบาปจึงแสดงให้เห็นคุณค่าอันเกิดจากความเชื่อ จึงทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของบุญ อีกประการหนึ่งประเพณีทำบุญถือว่าเป็นกิจที่พึงกระทำร่วมกัน^๖

ขณะที่พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเป็นผู้ที่ให้ความอุปถัมภ์ในการทำบุญมหาชาติทุกครั้งได้ให้สัมภาษณ์ถึงคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านสังคม ความว่า การทำบุญย่อมมีผลต่อส่วนรวมอย่างแน่นอน ไม่ทางตรงก็ทางอ้อมจะเห็นได้ว่าเวลาการทำบุญมหาชาติ ชาวบ้านจะพร้อมกันเตรียมสถานที่บริจาคทรัพย์เงินทองตามฐานะของแต่ละคน ทำให้เราเห็นว่าเกิดความพร้อมเพรียงกันในทุกขณะจึงเชื่อได้ว่า ผลของความเชื่อเรื่องบุญจึงแสดงให้เห็นคุณค่าทางสังคมอย่างทุกวัน^๗

นอกจากนี้ชาวพุทธที่ได้เชื่อว่ามีคุณเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านสังคม ว่า ความเชื่อเรื่องบุญและบาปเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน การทำบุญประเพณีพึงเทศน์มหาชาติ ก็มาจากความเชื่อดังกล่าว ชาวบ้านทุกคนมีความเชื่อเหมือนกันว่าถ้าได้ทำบุญประเพณีแล้วสังคมจะอยู่เป็นสุขไม่เบียดเบียนกัน เพราะเขาทำบาปแล้วจะไม่มีความสุขจากความเชื่อ ดังกล่าวและสังคมอยู่อย่างสันติสุขเกิดจากคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปนั่นเอง^๘

อีกทัศนะหนึ่งเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในการทำบุญฟังเทศน์มหาชาติสะท้อนถึงความเชื่อและมีผลต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านสังคม ว่า การทำบุญเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของคนอีสาน ความเชื่อเรื่องบุญบาปได้ฝังลึกในจิตใจ และมีการแสดงออกมากายนอกปฏิบัติต่อกันในสังคม ถ้าไม่เชื่อเรื่องบุญและบาปแล้วคนก็อาจไม่มีความสามัคคีหรือพร้อมเพรียงกันอย่างนี้ จึงเชื่อได้ว่าคุณค่าของความเชื่อนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตทางด้านสังคม^๙

^๖ สัมภาษณ์ สุรพล อาจคำภา, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ ทองใบ โกโคตร, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ สำราญ จันทวงษ์, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๙ สัมภาษณ์ สำราญ กลมน้อย, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สรุปได้ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานเกี่ยวกับประเพณีทำบุญมหาชาติที่ให้คุณค่าด้านสังคมนั้นชาวอีสานทุกคนต่างนับถือพระพุทธศาสนา คำสอนต่าง ๆ ชาวอีสานมีความเชื่อว่าเมื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้วทุกคนย่อมได้รับความสุข หรือผลกระทบต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้อยู่อย่างร่มเย็นมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันสร้างความดี ผลดังกล่าวคือคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาป ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านสังคมในปัจจุบัน

๔.๒.๓ คุณค่าของความเชื่อด้านที่มีต่อการดำรงชีวิต

ชาวอีสานมีการดำรงชีวิตด้วยการประกอบอาชีพทั้งรับจ้าง รับราชการ ทำไร่ ทำนา ตลอดจนการอยู่ร่วมกัน การดำรงชีวิตดังกล่าวคนอีสานจะมีหลักในการดำรงตนเพื่อความสำเร็จในชีวิต ความสำเร็จดังกล่าวคือความผาสุก และหลักดำรงชีวิตคือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหัวใจสำคัญคือ การทำบุญหรือความดีละเว้นความชั่ว การแสวงหาบุญกุศลจากหลักดังกล่าวจึงมีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสอนอย่างแท้จริงย่อมให้ผลหรือเห็นคุณค่าที่สำคัญในการดำรงชีวิต จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ศรัทธาคำสอนเรื่องบุญบาปย่อมมีการดำรงชีวิตว่า ในการดำรงชีวิตของเราจำเป็นต้องมีหลักยึดเหนี่ยว เพื่อให้เกิดความสำเร็จหรืออยู่อย่างมีความสุขโดยหลักใหญ่ ๆ คือความเชื่อเรื่องบุญและบาปถ้าจะทำอะไรเมื่อเราคิดถึงว่าส่วนไหนดีส่วนไหนชั่ว การดำเนินชีวิตจะราบรื่นไม่มีความกังวลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเรื่องดังกล่าวมาจากความเชื่อเรื่องบุญบาป และทำให้เห็นคุณค่าที่ดีในการดำเนินชีวิต^{๑๑}

ขณะที่พุทธศาสนิกชนผู้รักษาศิลปปฏิบัติธรรมและผู้ฟังเทศน์มหาชาติประจำทุกปีให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานกับประเพณีทำบุญมหาชาติที่มีต่อคุณค่าด้านการดำรงชีวิต ว่า ชีวิตของชาวอีสานที่หลัก ๆ คือการหาเลี้ยงชีพและการทำบุญประเพณีประจำปีของหมู่บ้าน การทำบุญนั้นได้เคียงคู่กับการหาเลี้ยงชีพมาโดยตลอด คนที่มีความสุขสบายจะมีความเชื่อว่าได้ทำบุญไว้มาก คนจึงต้องทำทั้งบุญและการทำงานไปพร้อมกัน แต่หลักสำคัญที่ยึดเหนี่ยวคือ เชื่อว่าถ้าทำดีได้ผลดีทำชั่วได้ผลชั่วนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของความเชื่อมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสาน^{๑๒}

^{๑๑} สัมภาษณ์ พร เกษแก้ว, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ สมบูรณ์ ดวงพิมพ์, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

อีกท่านหนึ่งที่ได้แสดงแนวคิดเรื่องคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านการดำรงชีวิต ว่า ความเชื่อเรื่องบุญและบาปของชาวอีสานได้มีมานานไม่รู้เมื่อใดแต่ที่แน่ๆ คือคนอีสานมีความเชื่อเรื่องบุญและบาปเพราะหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสอนให้ประกอบแต่กรรมดี ละกรรมชั่ว จะทำกิจการอะไรต้องให้คำนึงถึงเรื่องนี้ ดังนั้นการดำรงชีวิตจึงต้องอาศัยความเชื่อประกอบตลอดมา และเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า เป็นคุณค่าทางความเชื่อที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานอย่างแท้จริง^{๓๓}

สอดคล้องกับคำของทายาทบ้านเลิงเปือย ที่ได้แสดงแนวคิดของความเชื่อเรื่องบุญบาปของคนอีสานตามเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสนในประเพณีทำบุญมหาชาติว่า งานประเพณีทำบุญมหาชาติของชาวอีสาน เป็นงานที่สะท้อนวิถีชีวิตอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญให้ทาน การหาเลี้ยงชีพ เมื่อได้มาส่วนหนึ่งจะทำบุญให้ทาน จึงเชื่อได้ว่าความเชื่อเรื่องบุญบาปมีคุณค่าในการดำเนินชีวิตมากที่สุด^{๓๔}

สรุปได้ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรด้านประเพณีทำบุญมหาชาติที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานนั้น ทำให้จิตใจของผู้ทำบุญเบิกบานจิตใจผ่องใสพร้อมที่จะทำบุญตลอดเวลา ส่งผลให้อยู่อย่างร่มเย็นมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันสร้าง ความดี เพราะความเชื่อเรื่องบุญบาปเป็นสิ่งที่ถูกสั่งสอนมาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และชาวอีสานได้ปฏิบัติตามตลอด โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญให้ทาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และมีคุณค่าที่เป็นมาจากการเชื่อเรื่องบุญและบาป

๔.๓ คุณค่าของความเชื่อด้านความกตัญญูต่อบุพการี

ความกตัญญูต่อบุพการี เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้รู้ว่าเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งทุกคนต้องรู้จักบุญคุณต่อผู้ที่เคยกระทำไว้ก่อน ดังนั้นความเชื่อเรื่องดังกล่าวจึงฝังลึกในจิตใจของชาวพุทธ โดยเฉพาะคนอีสาน จากการศึกษาคุณค่าของความเชื่อด้านความกตัญญูต่อบุพการี จากชาวพุทธที่ไปร่วมงานประเพณีทำบุญมหาชาติโดยเฉพาะกัณฑ์มาลัยหมื่นมาลัยแสน มีผู้ให้แนวคิด ว่า ความรู้คุณกตัญญูต่อบุพการีถือเป็นบุญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนให้เราต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณ

^{๓๓} สัมภาษณ์ ประดับ บุรีจันทร์, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๔} สัมภาษณ์ สมร เหล่าแสงสา, ปราชญ์ชาวบ้านเลิงเปือย ตำบลพระลับ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

หรือกระทำต่อผู้ที่เคยกระทำความดีแก่เรา และชาวพุทธทุกคนจึงเชื่อว่าคุณค่าของความกตัญญูต่อบุพการีเป็นเรื่องประเสริฐสำหรับผู้ปฏิบัติตน จึงพบเห็นว่าคนอีสานนิยมทำบุญอุทิศให้บุพการี หรือกระทำต่อบุพการีในปัจจุบัน โดยเชื่อว่าการดำเนินชีวิตจะประสบความสำเร็จทุกด้าน^{๙๕}

สอดคล้องกับนักปราชญ์ทางศาสนาท่านหนึ่งที่มีความรู้เรื่องบาปบุญเป็นอย่างดี ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชาวอีสาน ด้านความกตัญญูต่อบุพการี ว่า ความเชื่อเรื่องบุญและบาปส่งผลให้เกิดความรู้สำนึกในความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และปฏิบัติตามแต่ฐานะที่พึงจะทำได้ จึงมีความเชื่อว่าถ้าผู้ใดไม่รู้จักคุณของผู้เป็นบุพการีแล้วจะเป็นคนที่บาป ไม่ประสบผลสำเร็จในชีวิต จากแนวคิดดังกล่าวถือเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาป ด้านความกตัญญูต่อบุพการีอย่างแน่นอน^{๙๖}

ส่วนอีกท่านหนึ่งที่เป็นผู้สำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุปถัมภ์พระศาสนาตลอด ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปด้านความกตัญญูต่อบุพการี ว่า ความกตัญญูตเวทีเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต เชื่อว่าคนเราทุกคนต่างมีพ่อแม่ ครูอาจารย์ หรือผู้มีอุปการคุณอื่น ๆ ใครรู้จักปฏิบัติตามหลักคำสอนเรื่องนี้ตลอดไปได้ถือว่าเป็นคนดี เพราะหลักธรรมคำสอนดังกล่าวแสดงไว้ว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี^{๙๗}

สอดคล้องกับชาวพุทธบ้านพระคือที่ให้ประเด็นว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านความกตัญญูต่อบุพการี ว่า ความกตัญญูต่อบุพการีเป็นเครื่องหมายของคนดี หรือเป็นเครื่องหมายของบัณฑิตผู้รู้จักคุณของคนอื่นแล้วกระทำตอบย่อมอยู่เป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพทุกด้าน ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อเรื่องบุญบาปจึงได้กระทำต่อเนื่องเรื่อยมา^{๙๘}

ในขณะที่พุทธศาสนิกชนบ้านผือให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านความกตัญญูต่อบุพการี ว่า บุญและบาป

^{๙๕} สัมภาษณ์ ส้ารวย จันทวงษ์, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๙๖} สัมภาษณ์ เบน จำปานา, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๙๗} สัมภาษณ์ สร้อย พุ้ยกระเดื่อง, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๙๘} สัมภาษณ์ จักริน สุขขา, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

เป็นความเชื่อที่ฝังลึกในจิตใจของชาวพุทธทุกกลุ่ม การรู้จักคุณค่าต่อผู้กระทำไว้ก่อนเชื่อว่าเป็นคนดี เป็นที่รักนับถือของคนทั่วไป ดังนั้นถ้าพูดถึงคำว่ากตัญญูต่อบุพการีจึงหมายถึงคนดี ปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ดีเป็นคนที่มีความค่าต่อสังคม และเป็นที่ต้องการของสังคม จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาป ด้านความกตัญญูต่อบุพการี^{๑๙}

นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนชาวบ้านพระคิ้อได้ให้ในประเด็นคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปด้านความกตัญญูต่อบุพการี ว่า คุณค่าของความกตัญญูต่อบุพการีถือว่าสุดยอดแห่งการปฏิบัติย่อมได้รับความสรรเสริญจากคนทั่วไป และการดำเนินชีวิตจะประสบแต่ความเจริญตลอดไป ด้วยอำนาจแห่งคุณของความดีก็จะส่งผลให้คนนั้น เป็นที่รักใคร่ มีความสง่างามในสังคม^{๒๐}

สรุปได้ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านความกตัญญูต่อบุพการีสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านของความดีเป็นคนดีของคนทั่วไปและมีความสง่างามในสังคม มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพทุก ๆ ด้าน

๔.๔ คุณค่าของความเชื่อด้านกรรมดี กรรมชั่ว

การศึกษาคุณค่าความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว เพื่อเป็นเครื่องสะท้อนถึงหลักปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อแล้วปฏิบัติและพิจารณาให้แจ่มแจ้ง ย่อมเห็นคุณค่าของความเชื่อนั้น ๆ คำว่า กรรมดี กรรมชั่ว หมายถึง การกระทำทั้งดีและชั่ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดประเด็นศึกษาไว้ ๒ ประเด็น คือ คุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมดี และคุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมชั่ว

๔.๔.๑ คุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมดี

คำว่า กรรมดี หมายถึงกรรมที่เป็นกุศลหรือกรรมที่เป็นบุญ ปราศจากโทษทั้งปวง กรรมดีในที่นี้แยกได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ การไม่ไปทำร้าย ไม่ผิดประเวณี ถือเป็นทางกาย การไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่ด่า ไม่พูดต่อเสียด ถือเป็นทางวาจา และการไม่คิด อิจฉา พยาบาท ปองร้าย ถือเป็นทางใจ

^{๑๙} สัมภาษณ์ หนูเล็ก ฮ้อยเคน, ปราชญ์ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๐} สัมภาษณ์ เข้ม จำปานา, ชาวบ้านพระคิ้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ความเชื่อถึงผลของทั้ง ๓ ทางนี้ เชื่อว่าจะอยู่เป็นสุขมีคนรักใคร่เป็นที่นิยมของคนทั้งหลายมีอายุยืน ปราศจากโรคภัย ไม่มีศัตรูมีแต่มิตร จากการทำบุญฟังเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านความเชื่อเรื่องกรรมดี วัฏฏะชีวิตหมุนเวียน เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อให้คนทำดี เป็นการสอนหรือปลูกฝังความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ซึ่งผู้ฟังแล้วอยากทำแต่สิ่งดีที่งาม เมื่อกระทำไว้ขณะเป็นมนุษย์ ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์^{๒๑} และมีผู้ให้ทัศนะในลักษณะแตกต่างกันไป ว่า เรื่องกรรมดีนั้นหมายถึงการกระทำในสิ่งที่เป็นกุศล โดยปราศจากโทษทางกาย วาจา และใจ และเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจและสังคม จิตใจคือทำให้ผู้ปฏิบัติมีความอึดเฝ้านในสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว^{๒๒} ความเชื่อเรื่องกรรมดีเป็นความเชื่อตามคำสอนทางศาสนาที่ให้ทำแต่ความดีแล้ว ผลก็จะพบแต่ความดีตลอดไป จากความเชื่อดังกล่าวจึงทำให้เราทำแต่ความดี ทำบุญให้ทานเว้นจากการกระทำผิดทางกาย วาจา ใจ หรือการรักษาศีล เจริญภาวนา^{๒๓}

ชาวพุทธในบ้านพระคือให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านความเชื่อเรื่องกรรมดี ว่า กรรมดีคือผลของการกระทำที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ คนที่ทำประจำจะพบแต่ความสุขความเจริญ อยู่ในสังคมก็มีแต่นับหน้าถือตา โดยเฉพาะเป็นคนสง่างามอย่างหนึ่งทุกคนจึงเชื่อว่าผลของกรรมดี ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสุขสบาย^{๒๔} และเชื่อบุญจะส่งผลให้ผู้ทำแต่ความดีประสบความสำเร็จทุกสิ่งทุกอย่างทั้งปัจจุบันก็มีแต่สิ่งดี ๆ ตามมา อนาคตจะได้เกิดบนสวรรค์ เป็นผู้ที่มีความสุขสบายไม่ลำบากกาย ทุกอย่างล้วนแต่เป็นทิพย์ เรียกว่าจะต้องพบกับทิพย์วิมานอย่างแน่นอน^{๒๕}

สรุปได้ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีในวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดี เป็นผลของการกระทำ การพูด การคิด แต่สิ่งดีงาม จะทำ

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยากร(สุขชัย), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๒} สัมภาษณ์ จันทร์ คำเงิน, ปราชญ์ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ คำภู สมท้าว, ปราชญ์ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ชูริพร ศิริพล, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ไพฑูรย์ นาใต้, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ให้ผู้ปฏิบัติพบแต่ความสุข ความเจริญ ผลของการทำดีจะส่งผลให้ไปเกิดในสวรรค์ แม้มีความปรารถนาสิ่งใด ก็จะได้รับสิ่งนั้นตามที่หวัง

๔.๔.๒ คุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมชั่ว

กรรมประเภทที่ ๒ คือ กรรมชั่วหรืออกุศลกรรม กรรมประเภทนี้ตรงข้ามกับกรรมดี หมายถึง กระทำความผิดทางกาย ทางวาจา และทางใจ คนที่ได้ชื่อว่าทำกรรมชั่ว เมื่อมีโอกาสก็จะกระทำตามที่กิเลสต้องการ ไม่ได้อย่างหนึ่งก็เอาอย่างหนึ่ง ในจิตใจจะคิดตลอดเวลา อย่างไรก็ตามความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา คนประเภทนี้ชอบเอาเปรียบ เบียดเบียนทำร้ายคนอื่นถือว่าเป็นคนชั่วคนไม่ดี และได้รับผลกรรมตามฐานะโทษ ตั้งแต่บาปถึงหนัก จึงสะท้อนให้เห็นคุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมที่ได้กระทำจากเรื่องดังกล่าว ความเชื่อเรื่องบาปบุญที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน โดยเฉพาะเรื่องกรรมชั่ว จากการศึกษาผู้เกี่ยวข้องในทางพุทธศาสนาหลายกลุ่ม แต่ละท่านได้แสดงแนวคิดไว้ต่างกัน เช่น ปราชญ์ผู้รู้ทางศาสนาได้กล่าวถึงคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาป ด้านกรรมชั่ว ว่า คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลของกรรมทั้งชีวิตนี้และชาติหน้า กระทำกรรมชั่วในโลกนี้แม้ร่างกายแตกสลายผลของกรรมชั่วก็ยังติดตาม เป็นการปรามมิให้กระทำความชั่ว^{๒๖} เมื่อทำกรรมชั่วแล้วการดำเนินชีวิตก็ลำบากไม่มีความสุข เดือดร้อนทั้งกายและใจ สังคมขาดความเคารพไม่สง่างามในสังคม เมื่อตายไปจากโลกนี้ตกนรกหรือถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนเสียสติ ไม่สมประกอบ รูปร่างหน้าตาซีเห่ ผิดจากผู้ที่เคยประกอบแต่กรรมดี และต้องเป็นคนยากจนหาเงินไม่พอใช้^{๒๗}

พุทธศาสนิกชนบ้านพระคือให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านกรรมชั่ว ว่า เกี่ยวกับการกระทำความชั่วนั้นผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับความเดือดร้อนตลอดเวลา ต้องระแวงเพราะกลัวคนอื่นรู้ว่าตนกระทำไม่ดีกลัวเขาจับได้และต้องได้รับโทษ แม้ตายไปก็ตกนรกไปรับใช้กรรมที่ตนเองได้กระทำไว้

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสิริปริยัตยาการ(สุขชัย), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดตาลเรียง บ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ธรรมบุญ หมั่นวงษ์, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ถ้าเกิดมาในมนุษย์อีกก็จะมีสภาพทุกข์ยากเจ็บใจ หาเลี้ยงชีพลำบากร่างกายไม่สมบูรณ์
ทนทุกข์ทรมานตลอดที่มีชีวิตอยู่^{๒๘}

ขณะที่ชาวพุทธบ้านผือ ก็ได้ให้ทัศนะในประเด็นคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญ
และบาปตามพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านกรรมชั่ว ว่า คนกระทำความชั่วตาม
ความเชื่อนั้นต้องได้รับกรรมดังที่เขาได้กระทำไว้ ใครทำอย่างไรก็จะได้รับผลกระทบอย่างนั้น
และไม่มีใครหลีกเลี่ยงจากผลกรรมนั้นได้เลย^{๒๙} กรรมชั่วนั้นให้ผลเร็วมากเพราะคนทำกรรม
ชั่วได้เร็วกว่ากรรมดี คนที่จะทำกรรมดีต้องคิดนานว่าจะถูกหรือผิด แต่คนทำกรรมชั่วไม่ได้
คิดอะไรเลย กระทำหน้าที่เมื่อต้องการและโอกาสมี^{๓๐}

ส่วนชาวบ้านเลิงเปือยให้ทัศนะในประเด็นดังกล่าว ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าความ
เชื่อเรื่องกรรมชั่ว ว่า คนที่ขาดศีลธรรมย่อมกระทำความชั่วได้ทุกอย่างทั้งต่อหน้าและลับ
หลัง และไม่เคยเกรงกลัวต่อศีลธรรมไม่รู้จักรักษาสิลปฏิบัติธรรม ในจิตใจคนพวกนี้มีแต่จะ
กระทำความผิดแต่อย่างเดียว ไม่สนใจความเดือดร้อนของคนอื่นขาดความเมตตา เป็นคน
หน้าไหว้หลังหลอก ไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน^{๓๑}

จากลักษณะดังกล่าวมา เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของความเชื่อด้านกรรมชั่ว
อย่างแท้จริง จึงสรุปได้ว่า คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิต
ของชาวอีสานด้านกรรมชั่วว่า กรรมชั่วจะส่งผลให้คนที่กระทำเป็นไปตาม ลักษณะของ
กรรมนั้น ๆ ทั้งชาตินี้และชาติหน้า ชาตินี้จะได้รับความเดือดร้อนทั้งกายและใจ อยู่อย่างไม่มี
ความสุขต้องหลบซ่อน เพราะกลัวเขาจะจับได้หรือรู้เรื่องที่ตนกระทำ แม้ตายไปก็จะตกนรก
ตามโทษของกรรมหรือถ้าเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นคนทุกข์ยากเจ็บใจ รูปร่างไม่สวยงาม ไม่
สมบูรณ์ เป็นไข้ หุนหวก ตาบอดพิการต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าวจึงมาเป็นผลสะท้อนให้
เห็นคุณค่าความเชื่อเรื่องกรรม

^{๒๘} สัมภาษณ์ ประจบ จันทเสน , ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๙} สัมภาษณ์ จอมใจ หอมจันทร์, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๐} สัมภาษณ์ รัชนิบุญ สาโยธา, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๑} สัมภาษณ์ สมร เหล่าแสงสา, ปราชญ์ชาวบ้านเลิงเปือย ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

๔.๕ คุณค่าความเชื่อด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน

ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนในงานเทศน์มหาชาติของชาวอีสาน ซึ่งถือได้ว่าเป็นของคู่กันมานาน เพราะมีเนื้อหาต่อเนื่องกันมาในมาลยหมีนมาลยแสน จะกล่าวถึงอานิสงส์ของการให้ทาน หรือทำบุญในอดีตแล้วไปเกิดมีบริวารตั้งแต่ร้อยถึงแสนคน หลังจากเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนแล้วจึงจะเป็นการเทศน์มหาชาติตามลำดับ ซึ่งในมหาชาติก็จะกล่าวถึงการให้ทานของพระเวสสันดร เพื่อบำเพ็ญบารมีให้ครบก่อนตรัสรู้ ดังนั้นลักษณะเนื้อหาของมาลยหมีนมาลยแสนจึงสอดคล้องกับเนื้อหาในมหาชาติ จะต่างกันตรงที่เรื่องหนึ่งกล่าวถึง อานิสงส์ที่เคยทำมา ส่วนอีกเรื่องหนึ่งจะกล่าวถึงขณะบำเพ็ญบารมี ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนจึงต้องมีคู่กับเทศน์มหาชาติทุกครั้งตลอดมา เปรียบเสมือนเป็นการอนุรักษ์การเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนไปด้วย ในการศึกษาคุณค่าของความเชื่อด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นของการวิจัยไว้ ๒ ประเด็น กล่าวคือ ลักษณะการอนุรักษ์มีประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน และผลของการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน

๔.๕.๑ ลักษณะการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน

ประเพณีของชาวอีสานจะไม่ปรากฏว่าประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน แต่การเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนจะเป็นการผนวกเป็นการเทศน์มหาชาติ ซึ่งก่อนเทศน์มหาชาติจะต้องมีพิธีเทศน์เทศน์มัลลหมีนมาลยแสนก่อน ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลที่สร้างความเชื่อว่าการให้ทานในเรื่องพระเวสสันดรมีผลจริง ดังตัวอย่างในเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน การเทศน์เทศน์มัลลหมีนมาลยแสนเป็นประจำก็เท่ากับว่าเป็นการอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์อีกอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ประเพณีของมาลยหมีนมาลยแสนก็ตาม จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้เทศน์มัลลหมีนมาลยแสนเป็นประจำทุกปีท่านได้แสดงแนวคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว ว่า

การเทศน์มัลลหมีนมาลยแสนในงานเทศน์มหาชาติ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีที่สำคัญอันหนึ่งเพราะในประเพณีของชาวอีสาน ๑๒ เดือน ไม่ปรากฏว่ามีเดือนที่เป็นประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน ดังนั้นนักปราชญ์โบราณท่านจึงผนวกเข้ากันกับการเทศน์มหาชาติในงานเดียวกัน เพราะในเนื้อหามาลยหมีนมาลยแสนจะกล่าวถึงอานิสงส์ของการฟัง

เทศน์ โดยเฉพาะการฟังเทศน์มหาชาติให้จบในวันเดียวจะได้านิสงส์มาก การนำมาผนวกกันจึงเป็นวิธีการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนไปด้วย^{๓๒} แสดงให้เห็นคุณค่าของความเชื่อในการอนุรักษ์ประเพณีประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนจึงสอดคล้องกับปราชญ์ท่านหนึ่ง ว่า ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนแต่เดิมนั้น มีการนำเรื่องพระมาลัยสูตรมาเทศน์ให้ชาวพุทธได้รับฟัง อันเป็นการกล่าวถึงพระมาลัยไปท่องนรกและสวรรค์แล้วนำมาเทศน์แก่ประชาชนได้รับฟังว่า สัตว์นรกทำกรรมอะไรไว้บ้าง พวกที่อยู่สวรรค์ทำบุญอะไรบ้าง ต่อมาประเพณีเทศน์หรือสวดพระมาลัยค่อย ๆ หายไป จึงมีนักปราชญ์ได้นำเรื่องดังกล่าวมาแต่งใหม่แล้ว ใช้เทศน์ในงานเทศน์มหาชาติ จากที่กล่าวมาจึงถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนไปด้วย^{๓๓}

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน ชาวอีสานมีวิธีการผนวกเข้ากับประเพณีการเทศน์มหาชาติกล่าวคือ จะนำเรื่องมัลลหมีนมาลัยแสนมาเทศน์ก่อนแล้วค่อยเทศน์มหาชาติตามหลัง จะทำอย่างนี้ทุกปี ถ้ามีการเทศน์มหาชาติต้องมีมัลลหมีนมาลัยแสนด้วย เพราะในประเพณีสิบสองเดือนหรืออีตสิบสองของชาวอีสานไม่ปรากฏว่ามีประเพณีการเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน ลักษณะดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นคุณค่าความเชื่อเรื่องบุญบาปในพระมาลัยสูตร ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสานด้านอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน

๔.๕.๒ ผลของการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน

จากการจัดงานประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน ในประเพณีเทศน์มหาชาติของชาวอีสานจนเป็นที่รู้จักทั่วไป และไม่จำเป็นต้องบอกว่าประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน ผลของการจัดงานดังกล่าว เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์อย่างดี เพราะอย่างน้อยคนทั่วไปจะได้รับรู้ว่าเนื้อหาสาระในมัลลหมีนมาลัยแสนเป็นอย่างไรบ้าง อีกประการหนึ่งคนจะได้รู้ว่าานิสงส์ของการฟังเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ จากเหตุผลทั้ง ๓ ประการนั้น ย่อมส่งผลโดยรวมแก่ชาวพุทธผู้มีความเลื่อมใสในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะผลของการ

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหาพิภักขวิทย์ กิตติธโร, รองผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมรตา วัดตาลเรียง บ้านฝ้อ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๓} สัมภาษณ์ บุญช่วย ศรีทาโส, ชาวบ้านฝ้อ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ปฏิบัติต่าง ๆ จะเกิดขึ้นอย่างน้อยต้องมีศรัทธาหรือความเชื่อ การอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัย
หมีนมาลัยแสนผลที่เห็นได้ชัด คือชาวพุทธได้รู้จักว่ามัลลหมีนมาลัยแสนมีประวัติความ
เป็นมาอย่างไรและเนื้อหามีอะไรบ้าง ^{๓๔}

ในขณะที่ชาวบ้านให้ทัศนะเรื่องของการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัย
แสนที่ชาวอีสาน ได้รับและมีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ว่า การเทศน์มัลลหมีนมาลัย
แสนที่ชาวอีสานได้ฟัง ก่อนการฟังเทศน์มหาชาติเป็นลักษณะเดิมที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้
นำมาใช้ในงานประเพณีเดียวกัน จากวิธีการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์การเทศน์มัลล
หมีนมาลัยแสนเพื่อมิให้สูญหายไป และสะท้อนให้เห็นผลของการอนุรักษ์ประเพณีดังกล่าว
ไว้ให้ลูกหลานได้ฟังภายหลัง อีกทั้งได้รู้อันติสงส์ของการทำบุญให้ทาน เพราะเนื้อหาจะ
กล่าวถึงเฉพาะส่วนของอันติสงส์ การทำบุญให้ทาน ^{๓๕}

จากเรื่องดังกล่าวได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับผลของการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีน
มาลัยแสนในงานเทศน์มหาชาติประจำปี ว่า ในประเพณีเทศน์มหาชาติของชาวอีสานสิ่งหนึ่ง
ที่เป็นประเพณีคู่กัน คือเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสนนับว่าเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของการ
เทศน์เป็นอย่างดี และผลจากการเทศดังกล่าวทำให้ชาวพุทธได้รู้ระหว่างเรื่องมัลลหมีนมาลัย
แสนกับมหาชาติมีความแตกต่างกันอย่างไร ผลจากการอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์นั้น เพื่อ
เป็นการสืบต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ^{๓๖}

สรุปได้ว่า ผลการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลัยแสน ทำให้คนได้รับความ
รู้เรื่องมัลลหมีนมาลัยแสนมากขึ้น ทำให้คนได้รู้เรื่องอันติสงส์ของการให้ทาน และ
ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

๔.๖ ความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า

การศึกษาค้นคว้าความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาว
อีสาน ด้านความเชื่อเรื่องปรโลกเบื้องหน้า คำว่า ปรโลก หมายถึง โลกอื่นนอกจากปัจจุบัน

^{๓๔} สัมภาษณ์ สง่า ประเสริฐพงศ์, ชาวบ้านผือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ กง เทปลาบุตร, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ปราณี อินทพาค, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ซึ่งอาจหมายถึงเสียชีวิตไปแล้ว การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นวิจัยไว้ คือ ลักษณะของปรโลกเบื้องหน้า และ ลักษณะผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า

๔.๖.๑ ลักษณะของปรโลกเบื้องหน้า

คำว่า ปรโลก หมายถึง โลกอื่นที่ไม่ใช่โลกปัจจุบันและคำว่าโลกในทางพุทธศาสนา^{๓๓} คือ หมู่สัตว์, สัตว์โลก มี ๓ คือ ๑) มนุษย์โลก ๒) เทวโลก และ ๓) พรหมโลก คำว่า โลกเบื้องหน้า หมายถึง โลกใดโลกหนึ่งใน ๓ โลกที่กล่าวมา และเป็นสิ่งที่พูดถึงในพระมาลัยสูตร มนุษย์ผู้ที่ทำกรรมดีย่อมมีโลกใดโลกหนึ่งเป็นเบื้องหน้า หลังจากละโลกนี้ไปแล้ว การศึกษาคุณค่าความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานด้านความเชื่อในเรื่องปรโลกเบื้องหน้า โดยเฉพาะปรโลกเบื้องหน้าที่มีต่อความเชื่อหรือจินตนาการของชาวอีสานนั้น ชาวพุทธทั้งหลายต่างมีมุมมองที่คล้ายคลึงกัน ดังคำของพระสงฆ์ที่เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนเป็นประจำในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ ว่า

ชาวอีสานมีความเชื่อว่าปรโลกมีจริงและปรโลกนั้นจะมีอยู่ ๓ คือ มนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก มนุษย์ทั้งหลายเมื่อละจากโลกนี้แล้วย่อมถึงซึ่งโลกใดโลกหนึ่ง ลักษณะของโลกดังกล่าว มนุษย์โลก คือ หมู่มนุษย์ทั่วไป เทวโลก คือ หมู่เทพในสวรรค์ชั้นกามาวจรทั้ง ๖ และพรหมโลก คือ หมู่พรหมในสวรรค์ชั้นพรหมต่าง ๆ ^{๓๔} จากคำกล่าวมานี้ สอดคล้องกับปราชญ์ทางศาสนาท่านหนึ่ง ซึ่งแสดงแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องปรโลกเบื้องหน้า ว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน ว่า ปรโลกเบื้องหน้าคือสถานที่ที่มนุษย์ผู้ตายจากโลกนี้ไปแล้วต้องไปเกิดในอีกโลกหนึ่งในจำนวน ๓ โลก และจะมีลักษณะต่างกับมนุษย์โลก เป็นโลกของมนุษย์ผู้ยังบำเพ็ญบารมีไม่ถึงเทวโลก เป็นโลกของพวกเทพทั้งหลายที่บำเพ็ญบารมีมาระดับหนึ่ง และพรหมโลกเป็นที่อยู่ของพรหมผู้บำเพ็ญบารมีมาดีแล้ว โลกทั้ง ๓ นั้นเชื่อว่ามีจริงและแตกต่างกันตามสภาพของกรรม ^{๓๕}

จากที่มีผู้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องปรโลกเบื้องหน้า พบว่า ลักษณะของปรโลกเบื้องหน้า หมายถึง ที่หมายของสัตว์โลกหลังสิ้นชีวิตไปแล้ว คือ มนุษย์โลก เทวโลก

^{๓๓} ที.อ. ๑/๒๑๕ ; ม.อ. ๒/๒๖๕.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาธนา จันทมโม, ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ หนูอ่อน ฝ่ายคำ, ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

และพรหมโลก ซึ่งโลกที่มีอยู่จริงในความเชื่อของคนอีสานนั้น จะนำไปตามลักษณะของมนุษย์ผู้บำเพ็ญบารมี เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุด

๔.๖.๒ ลักษณะผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า

ปรโลกเบื้องหน้าคือถิ่นที่อยู่ชั้นต่าง ๆ และส่วนผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า ต้องบำเพ็ญบารมีมายาวนาน ความเชื่อเกี่ยวกับปรโลกที่มนุษย์ต้องไป เพราะทางพุทธได้ชี้ให้เห็นอันเกี่ยวเนื่องกับกรรม กรรมจะเป็นตัวอธิบายถึงถิ่นที่อยู่หรือของมนุษย์ ว่าผู้ใดทำกรรมอะไรไว้ต้องไปถิ่นที่อยู่ชั้น ๆ ผู้รู้ท่านได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า ไว้ว่า ปรโลกเบื้องหน้าหมายถึงถิ่นที่อยู่ใหม่ของมนุษย์แต่ละชั้น ผู้ที่จะไปสู่ปรโลกแต่ละที่ ต้องมีความแตกต่างด้านบำเพ็ญบารมี และโลกแต่ละโลกก็กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะไปตามแต่ผลของการบำเพ็ญบารมี ไม่มีผู้ใดเลือกได้ตามใจ แต่ตัวกรรมจะเป็นเครื่องชี้ว่าให้ใครไปอยู่ที่ไหน^{๔๐}

ขณะที่พุทธศาสนิกชนชาวบ้านเล็งเป็ยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า ว่า ผู้ใดทำกรรมอันใดไว้ตามบารมี ผู้นั้นก็จะไปอยู่โลกใดโลกหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน ผู้จะไปสู่ปรโลกเบื้องหน้าต้องบำเพ็ญเพียรจากเบาไปหาหนักจึงกล่าวได้ว่า ผู้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้าขึ้นอยู่กับกรรมและบารมีที่บำเพ็ญมา^{๔๑}

จากคุณค่าของความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะผู้ที่จะไปสู่ปรโลก สรุปได้ว่า สัตว์ผู้จะไปสู่ปรโลกขึ้นอยู่กับกรรมหรือภาวะแห่งบารมีตามที่ตนเองได้บำเพ็ญมา จะได้ทั้งมนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก และเป็นความเชื่อตามพื้นฐานทางความคิดของคนอีสาน

๔.๗ สรุปความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตร

จากการศึกษาคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตร ที่ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาไว้ ๕ ด้าน จึงสรุปแต่ละด้านได้ดังนี้

^{๔๐} สัมภาษณ์ สมร เหล่าแสงสา, ปรากฏชาวบ้านเล็งเป็ย ตำบลพระลับ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๑} สัมภาษณ์ จันทร์ คำเงิน, ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

๑) คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติทั้ง ๓ คือ คุณค่าด้านจิตใจ เมื่อเรามีความเชื่อว่าบุญและบาปมีจริง ต้องเลือกทำในทางที่คิดว่าจะนำตนเองไปสู่ความสุขได้ เพื่อให้เกิดความสบายใจ เมื่อทำบุญแล้วในความเชื่อต้องได้บุญตามที่คิด คุณค่าด้านสังคม การทำบุญมหาชาติเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมเพรียงกัน การร่วมกันทำทั้งหมู่บ้าน โดยส่วนหนึ่งอาจมีทั้งความเชื่อและไม่เชื่อเรื่องผลที่ได้รับ คุณค่าด้านการดำรงชีวิต เชื่อว่าทำบุญแล้วจะมีความสุขเป็นอยู่ที่ดี จากคุณค่าทั้ง ๓ ด้าน ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการนำเรื่องบุญและบาปมาเขียนไว้ในเรื่องพระมาลัยสูตร โดยเฉพาะการทำบุญให้ทานเป็นเพียงเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า สอนให้คนรู้จักแบ่งปันแก่กันในสังคม เรื่องบุญเป็นสัญลักษณ์ของการทำความดีร่วมกัน

๒) คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน ด้านความกตัญญูต่อบุพการี เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางคุณธรรม การทำความดีต่อกันเพื่อให้อยู่ร่วมกันแบบมีความสุข การปลูกฝังให้ทำความดีด้วยการรู้จักกตัญญูต่อบุพการีเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนน้อมถ่อมตน สังคมจะอยู่เป็นสุขต้องมีการกระทำที่ดีต่อกัน ถือว่าเป็นกลอุบายที่จะทำให้คนได้รู้จักระลึกถึงสิ่งที่ตนเองกระทำ และมีใครกระทำความดีต่อเราไว้บ้าง คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปด้านนี้ ทำให้เราเห็นถึงระดับความคิดที่ต่างกับได้ผู้ที่เชื่อว่าเป็นคุณค่าต้องมองผู้ที่ไม่กระทำความดีว่าเป็นคนไม่ดี และคุณค่าของความเชื่อดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของชาวอีสานอย่างแท้จริง

๓) คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว เป็นบทสะท้อนให้เห็นว่าการทำความดีย่อมได้รับผลที่ดี อยู่เป็นสุขไม่มีความทุกข์ใจสามารถดำรงตนในสังคมเป็นปกติ จากความเชื่อเรื่องกรรมดีน่าจะเป็นกลอุบายอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันความเดือนร้อนวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นในสังคม เป็นการเตรียมความพร้อมในการที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนที่สูงยิ่งขึ้นไป ส่วนความเชื่อเรื่องกรรมชั่วจะเป็นของคู่กันกับกรรมดี และมีลักษณะที่จะได้รับผลตรงข้ามกับกรรมดีที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เพราะจะได้เห็นว่าในสังคมจะมีสองอย่างคู่กันและให้ใช้ดุลยพินิจเอาว่าจะเลือกอย่างไร ในการดำรงชีพแต่น่าสังเกตถึงแม้จะชี้ให้เห็นว่าค่าของความดีนั้นเป็นอย่างไร ก็ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เลือกทำในสิ่งตรงกันข้ามกับกรรมดี แต่มิได้หมายถึงว่าคนเหล่านั้นจะ

ไม่มีความเชื่อเรื่องบุญและบาป เพียงแต่ว่าการกระทำของเขาเป็นไปตามอารมณ์ชั่วขณะเท่านั้น เขาอาจคิดหรือแยกได้ว่าอะไรดีอะไรชั่วในภายหลังก็ได้

๔) คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน การเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนชาวอีสานจัดไว้ในงานประเพณีการเทศน์มหาชาติ เพราะเนื้อหาในมาลัยหมื่นมาลัยแสนเป็นการแสดงให้เห็นว่าผลของการทำบุญหรือความดีไว้แต่ละอย่างได้รับานิสงส์อย่างไร ส่วนในมหาชาติก็กล่าวถึงว่าการให้ทานนั้นหวังผลอะไร ที่นำสองเรื่องมาจัดในงานเดียวกัน น่าจะเป็นวิธีการที่ปราชญ์อีสานเลือกมาให้เกิดความสอดคล้อง และต่อเนื่องในการทำบุญ ในประเพณีของไทยทั้งสิบสองเดือนไม่ปรากฏว่ามีเดือนไหนทำบุญประเพณีเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน โดยเฉพาะอาจเป็นไปได้ว่าเนื้อหาหรือเป้าหมายของการที่จะเชิญชวนในการทำบุญไม่ชัดเจน หรือไม่ปราชญ์ท่านอาจมองเป็นในระดับเดียวกันว่า คือ การบำเพ็ญเพียรบารมีจึงจัดไว้ในครั้งเดียวกัน

๕) คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ด้านความเชื่อในปรโลกเบื้องหน้า จะมีทั้งการกล่าวถึงลักษณะของปรโลกและผู้ที่จะไปสู่ปรโลกได้ ในความหมายของคำว่า ปรโลกเบื้องหน้า ตามความเชื่อของชาวอีสาน หมายถึงโลกอื่นหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว การสร้างจินตนาการให้เห็นความเชื่อมโยงทางความคิด น่าจะเป็นลักษณะในการให้กำลังใจในการทำบุญหรือทำความดี เมื่อกล่าวถึงโลกเบื้องหน้าจะพูดในแง่ดีตลอด เป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ผู้ที่มีความเชื่ออยู่แล้ว ทั้ง ๆ ที่ความจริงคนเหล่านั้นก็ไม่เคยเห็นเพียงแต่ฟังคุณลักษณะของโลกเบื้องหน้าดังกล่าว ต่างก็มีความใฝ่ฝันแต่น่าสังเกตว่าทำไมถึงไม่มีเพียงโลกเดียวแต่ต้องมีทั้งสามโลก หรือว่าท่านกำหนดเช่นให้เป็นไปตามลักษณะของกรรมและผลที่ไม่เท่าเทียมกัน และไม่ปรากฏมีคนที่ได้แย้ง มีแต่คนคล้อยตามและปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวเรื่อยมา เหตุผลนี้น่าจะมาจากเรื่องกลัวบาป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน กรณีศึกษาตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาบุญและบาปในเทศนาพระมาลัยสูตร และ เพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ในตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

๕.๑.๑ บุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท

บุญ หมายถึง เครื่องกำจัดจิตใจที่สกปรกให้สะอาด เหมือนการซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยคราบเหงื่อไคล เมื่อถูกผงซักฟอกและน้ำที่สะอาดชำระดีแล้ว ย่อมเป็นเสื้อผ้าที่น่านวมใส่และมีกลิ่นหอม สะอาดตา ส่วน บาป หมายถึง ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อกุศลธรรมที่ส่งผลถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง

ประเภทของบุญและบาป บุคคลในโลกนี้ สามารถที่จะกระทำบุญและบาปได้ ๓ ช่องทาง หรือ ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ ทางกาย ทางวาจาและทางใจ หากกระทำใดที่เป็นบุญ เรียกว่า “อกุศลกรรมบถ” (กรรมดี) และหากการกระทำใดเป็นบาป เรียกว่า “อกุศลกรรมบถ” (กรรมชั่ว)

บุญและบาป เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงทั้งโดยทางกายภาพและทางจิตภาพโดยนิยมเรียกผู้ไปแสวงบุญและบาปนั้น ว่า “คนรอกและขึ้นสวรรค์” ซึ่งนรกและสวรรค์ เป็นปลายทางสำหรับมนุษย์ เมื่อตายไปแล้วเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ปลายทางสุดท้าย (นิพพาน) แม้ว่า

เรื่องประเภทนี้เป็น สิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับคนสามัญ คือ จะพิสูจน์ว่ามีก็ยังไม่มาแสดงให้เห็น ประจักษ์ไม่ได้ จะพิสูจน์ว่าไม่มีก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าไม่มีอย่างไร การพิสูจน์ปรากฏการณ์ทั้งหลายให้ประจักษ์ชัดนั้น ถ้าเป็นรูปต้องพิสูจน์ให้เห็นด้วยตา ถ้าเป็นเสียงต้องพิสูจน์ให้ได้ยินด้วยหู ถ้าเป็นกลิ่นต้องพิสูจน์ด้วยจมูก ถ้าเป็นรสต้องพิสูจน์ด้วยลิ้น ถ้าเป็นสัมผัสต้องพิสูจน์ด้วยกาย ถ้าเป็นธรรมารมณ์ (ความคิด) ต้องพิสูจน์ด้วยใจ ฉะนั้น เรื่องนรกและสวรรค์ จึงมี ๓ ระดับ คือ (๑) นรกและสวรรค์หลังจากตายแล้ว (๒) นรกและสวรรค์ที่อยู่ในใจ (๓) นรกและสวรรค์แต่ละขณะจิต

สรุปรวมมี ๒ สถานะ คือ เป็นสถานที่และเป็นภาวะทางจิตใจ เป็นอันยอมรับทั้ง ๒ สถานะ ไม่ว่านรกและสวรรค์ข้างหน้า หรือนรกและสวรรค์เวลานี้ อยู่ที่เราจะรับรู้จะต้องรู้จักนรกและสวรรค์ทั้ง ๓ ระดับ และแก่นที่แท้ของนรกและสวรรค์มันอยู่ที่ระดับที่ ๓ ที่ว่านี้ นรกและสวรรค์ระดับที่ ๑ หลังจากตายเป็นเรื่องไกลตัวยังไม่ได้รับ ปัจจุบันเรายังไม่รู้สึกละแล้วมันยังเนื่องไปจากปัจจุบันด้วย ต้องสร้างปัจจุบัน ต่อมาที่ระดับที่ ๒ สวรรค์ในอกนรกในใจ มันก็อยู่ที่ชีวิตที่สร้างภูมิจิตในปัจจุบัน แต่ว่ายังเป็นเรื่องที่ยังเป็นครั้งคราว เอาเฉพาะที่เป็นเรื่องใหญ่ พอมาระดับที่ ๓ ก็ละเอียดลออ เป็นไปอยู่ประจำตลอดเวลา ที่รับอารมณ์ขณะนี้

เรื่องนรกและสวรรค์ นับว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยมาก ทั้งด้านจิตรกรรม วรรณกรรม และพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านจิตรกรรมฝาผนังตามปูชนียสถาน มีการแสดงภาพ ของนรกไว้อย่างน่ากลัว และแสดงภาพของสวรรค์ไว้อย่างน่าเพลิดเพลิน น่าชื่นชม จนทำให้เกิดความคิดว่า ชีวิตนี้นรกคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด ทำชั่วต้องไปตกนรก สวรรค์คือสิ่งที่น่าปรารถนามากที่สุด ทำดีต้องไปเกิดในสวรรค์ เรื่องนรกและสวรรค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีข้อความมากมาย ทั้งในด้านลักษณะและประเภท พระพุทธเจ้าเองก็ตรัสถึงนรกและสวรรค์ทุกครั้ง ที่ทรงสรุปข้อสนทนาของพระองค์ เป็นการแสดงบทลงโทษปรามไม่ให้บุคคลทำความชั่ว และแสดงให้เห็นคุณค่าของการทำความดี และเมื่อประทับอยู่ในโอกาสอันควร ก็จะตรัสพรรณนาลักษณะของนรกและสวรรค์ไว้อย่างพิสดารเห็นเป็นจริงเป็นจัง ให้เห็นภาพของนรกและสวรรค์อย่างชัดเจน นรกและสวรรค์จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ปัญหาที่จะมาถกเถียงว่ามีจริงหรือไม่ ตั้งอยู่ที่ไหน แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ทำอย่างไรจึงไม่ไปนรก ทำอย่างไรถึงจะได้ไปสวรรค์ และทำอย่างไรจึงจะทำให้ตัวเราเอง พ้นจากนรกและสวรรค์อย่างเด็ดขาด

เพราะฉะนั้น บุญ หมายถึง เครื่องกำจัดจิตใจที่สกปรกให้สะอาด เหมือนการซักเสื้อผ้าที่สกปรกด้วยคราบเหงื่อไคล เมื่อถูกผงซักฟอกและน้ำที่สะอาดชำระดีแล้ว ย่อมเป็นเสื้อผ้าที่นำสวมใส่และมีกลิ่นหอม สะอาดตา บุญ ยังเป็นเหตุให้เกิดประเพณีนิยม เป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธทั่วไปที่นิยมปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา หากมีโอกาส เช่น บุญกิริยาวัตถุ ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ช่วยเหลือคนอื่น แสดงจิตมูทิตายินดีต่อความดีของผู้อื่น บาป หมายถึง ความชั่ว, ความร้าย, ความชั่วร้าย, กรรมชั่ว, กรรมลามก, อกุศลธรรมที่ส่งให้ถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือ ทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง จิตใจของคนเราหากไปคละเล้าด้วยบาปแล้วเมื่อใด ย่อมมีสภาพที่เศร้าหมองทันที และไม่ควรทำบาปบ่อย ๆ เพราะจะทำให้ตนประสบกับความทุกข์ แต่ควรทำความพอใจในบุญซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุข

๕.๑.๒ ความเชื่อเรื่องบุญและบาปในเทศนาพระมัลลสูตร

ความเป็นมาของพระมัลลเถระ เรื่องท้องแดนนรก พระมัลลสูตรในภาคแรก เป็นการกล่าวถึงท่านไปยมโลกสถาน เพื่อโปรดสัตว์นรก อธิบายว่านรกมี ๔๕๗ ขุม ขุมใหญ่มี ๘ ขุม และ ๔๔๙ ขุมบริวาร โดยมีเวจีมหานรก เป็นที่สุด เบื้องต้นกล่าวถึงพระเถระที่เป็นพระอรหันตฉินาสพมัญญานุภาพและฤทธิ์เดช เรื่องเที่ยวชมสวรรค์ พระมัลลได้เที่ยวชมสวรรค์ได้พบกับพระอินทร์ ถามถึงเทวดาที่มากกราบนมัสการพระเจดีย์ และได้สนทนากับพระอินทร์ จนทราบถึงผลบุญที่กระทำในอดีตแต่ละองค์เมื่อมาเกิดในสวรรค์จึงมีบริวารที่แตกต่างกัน พระเถระเที่ยวชมจนทั่วและรอบพบกับพระศรีอาริย์จนในที่สุดจึงได้พบพระศรีอาริย์ เรื่องการสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์ พระมัลลเถรสนทนาธรรมกับพระศรีอาริย์เมตไตรย ถึงเรื่อง พวกมนุษย์ที่อาศัยในชมพูทวีปทำมาหากิน การทำบุญทำทานสร้างกุศล จากการทำบุญหวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพานสมบัติ และส่วนที่มุ่งหมายเป็นส่วนใหญ่คือให้ได้เกิดทันศาสนาของพระศรีอาริย์เมตไตรย และพระศรีอาริย์เมตไตรย ได้ตรัสฝากพระมัลลว่า ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของพระองค์ จงอุทิศทำฟัฏฐมมหาเวสสันดรชาดก ให้จบทั้งหมดในวันเดียวแล้วบูชาด้วยธูปเทียน ดอกไม้อย่างละพัน ผู้ที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาพระศรีอาริย์เมตไตรยจะได้บรรลุอรหัตต์ ส่วนคนทำบาปหยาบช้า เช่น กระทำปิตุฆาต มาตุฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า ทำสังฆเภทให้สงฆ์แตกแยก ทำลายพระเจดีย์และพระพุทธรูป ตลอดคนตระหนี่ไม่รู้จักทำทาน คนพวกนี้ไม่มีโอกาสพบ

ศาสนาของพระศรีอาริย์ **เรื่องการเทศนาโปรดมนุษย์** กล่าวถึงตอนชายฉวางดอกบัว ชายยากจนใจเจ็บ เก็บผักขายเลี้ยงดูมารดา วันหนึ่งไปเก็บดอกบัวได้ ๘ ดอก เห็นพระมาลัยท่านเทศน์ จึงเดินไปด้วยใจกุศล ฉวางดอกบัวด้วยศรัทธา พระมาลัยจึงปรารภว่า สังเวชนียสถานทั้ง ๔ เราได้เคยไปแล้วจะมีก็แต่พระจุฬามณีที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เท่านั้นที่ยังมิได้ไป ควรนำดอกบัว ๘ ดอก ไปฉวางสักการะจึงเข้าฉนวนชั่วคราวมือเดียวก็ไปถึงสวรรค์

ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก ความเชื่อเรื่องการทำบุญแล้วไปเกิดในเทวโลก เพราะมนุษย์เชื่อว่าเทวโลกเป็นสวรรค์ชั้นที่มีความสุขความสบายไม่ต้องลำบากในการทำมาหากินทุกอย่างสำเร็จด้วยความปรารถนานั้น ๆ **ความเชื่อเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ** ผลของการกระทำความชั่วหรือทำความชั่วยอมได้รับทั้งในปัจจุบัน คือ มีความเดือดร้อนทั้งทางกาย และใจ ส่วนในอนาคตชาติต้องไปเสวยผลกรรมฐานะของกรรมแต่ละประเภท ทั้งนี้ต้องได้รับทุกขเวทนาตลอดเวลาขณะที่ชดใช้กรรมนั้น ผลกรรมจะเร็วช้าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน

ความเชื่อเรื่องทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการทำบาปแล้วไปเกิดในนรกภูมิสามารถแบ่งออกได้ ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะความเชื่อที่ว่าผู้ทำบาปจะเกิดในนรกที่มีความหมาย คือ ความเดือดร้อนกายและใจ มีความโทมัสแสนสาหัส และลักษณะความเชื่อที่การเกิดในนรกต้องเป็นไปตามลักษณะของผลกรรมแต่ละประเภทที่ได้กระทำไว้แล้วในอดีต และต้องชดใช้หนักมากขึ้นหลายร้อยเท่าของกรรม

ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริย์ การเกิดพระศาสนาพระศรีอาริย์จะเกิดขึ้นได้ต้องพร้อมด้วยเหตุห้าประการ คือ กาลอันเหมาะสม ประเทศที่เหมาะสม ทวีปที่เหมาะสม ตระกูลมารดาที่เหมาะสม และ สัตว์ทั้งหลายอีกตามเชื่องอย่างพระโพธิสัตว์ เมื่อเกิดขึ้นมาผู้คนจะมีอายุยืนถึงแสนปี อายุพระศาสนายาวประมาณ ๘,๐๐๐ ปี ความเชื่อเรื่องการเกิดขึ้นของพระศรีอาริย์เป็นเรื่องของการสั่งสมบุญ หรือสร้างความดีในปัจจุบันบำเพ็ญบารมีตามแนวพระโพธิสัตว์ เพื่ออนาคตจะได้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริย์ คือ พระพุทธเจ้าที่จะอุบัติขึ้นจริงใครต้องการพบจะต้องบำเพ็ญเพียรสั่งสมความดีไว้มาก ๆ เพราะยุคพระศรีอาริย์เป็นยุคที่สุขสบายทุกอย่าง

๕.๑.๓ คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุขชน ตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

๑) ด้านประเพณีการทำบุญมหาชาติทั้ง ๓ คือ คุณค่าด้านจิตใจ เมื่อเรามีความเชื่อที่บุญและบาปมีจริงต้องเลือกทำในทางที่คิดว่าจะนำตนเองไปสู่ความสุขได้ เพื่อให้เกิดความสบายใจ เมื่อทำบุญแล้วในความเชื่อต้องได้บุญตามที่คิด คุณค่าด้านสังคม การทำบุญมหาชาติเป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมเพรียงกัน การร่วมกันทำทั้งหมู่บ้าน โดยส่วนหนึ่งอาจมีทั้งความเชื่อและไม่เชื่อเรื่องผลที่ได้รับ คุณค่าด้านการดำรงชีวิต เชื่อว่าทำบุญแล้วจะมีความสุขเป็นอยู่ที่ดี จากคุณค่าทั้ง ๓ ด้าน ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการนำเรื่องบุญและบาปมาเขียนไว้ในเรื่องพระมาลัยสูตร โดยเฉพาะการทำบุญให้ทานเป็นเพียงเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า สอนให้คนรู้จักแบ่งปันแก่กัน ในสังคม เรื่องบุญเป็นสัญลักษณ์ของการทำความดีร่วมกัน

๒) ด้านความกตัญญูต่อบุพการี เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางคุณธรรม การทำความดีต่อกันเพื่อให้อยู่ร่วมกันแบบมีความสุข การปลูกฝังให้ทำความดีด้วยการรู้จักกตัญญูต่อบุพการี เป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนน้อมถ่อมตน สังคมจะอยู่เป็นสุขต้องมีการกระทำที่ดีต่อกัน ถือว่าเป็นกลอุบายที่จะทำให้คนได้รู้จักระลึกถึงสิ่งที่ตนเองกระทำ และมีใครกระทำดีต่อเราไว้บ้างคุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญบาปด้านนี้ ทำให้เราเห็นถึงระดับความคิดที่ต่างกัน ได้ ผู้ที่เชื่อว่าเป็นคุณค่าต้องมองผู้ที่ไม่กระทำว่าเป็นคนไม่ดี และคุณค่าของความเชื่อดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตของชาวอีสานอย่างแท้จริง

๓) ด้านความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว เป็นบทสะท้อนให้เห็นว่าการทำความดีย่อมได้รับผลที่ดีอยู่เป็นสุข ไม่มีความทุกข์ใจสามารถดำรงตนในสังคมเป็นปกติ จากความเชื่อเรื่องกรรมดี จะเป็นกลอุบายอย่างหนึ่งเพื่อป้องกันความเดือดร้อนวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นในสังคม เป็นการเตรียมความพร้อมในการที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนที่สูงยิ่งขึ้นไป ส่วนความเชื่อเรื่องกรรมชั่ว จะเป็นของคู่กันกับกรรมดีและมีลักษณะที่จะได้รับผลตรงข้ามกับกรรมดี ที่กล่าวถึงเรื่องนี้เพราะจะได้เห็นว่าในสังคมจะมีสองอย่างคู่กัน และให้ใช้ดุลยพินิจเอาว่าจะเลือกอย่างไรในการดำรงชีพ แต่น่าสังเกตถึงแม้จะชี้ให้เห็นว่าค่าของความดีนั้นเป็นอย่างไรก็ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เลือกทำในสิ่งตรงกันข้ามกับกรรมดี แต่มิได้หมายถึงว่าคนเหล่านั้นจะไม่มี ความเชื่อเรื่องบุญและบาป เพียงแต่ว่าการกระทำของเขาเป็นไปตามอารมณ์ชั่วขณะเท่านั้น เขาอาจคิดหรือแยกได้ว่าอะไรดีอะไรชั่วในภายหลังก็ได้

๔) ด้านการอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน ชาวอีสานจัดไว้ในงานประเพณีการเทศน์มหาชาติ เพราะเนื้อหาในมาลยหมีนมาลยแสนเป็นการแสดงให้เห็นว่าผลของการทำบุญหรือความดีไว้แต่ละอย่างได้รับอานิสงส์อย่างไร ส่วนในมหาชาติก็กล่าวถึงว่าการให้ทานนั้นหวังผลอะไร ที่นำสองเรื่องมาจัดในงานเดียวกัน มองว่าจะเป็นวิธีการที่ปราชญ์อีสานเลือกมาให้เกิดความสอดคล้อง และต่อเนื่องในการทำบุญ ในประเพณีของไทย ทั้งสิบสองเดือนไม่ปรากฏว่ามีเดือนไหนทำบุญประเพณีเทศน์มัลลหมีนมาลยแสน โดยเฉพาะเป็นได้ว่าเนื้อหาหรือเป้าหมายของการที่จะเชิญชวนในการทำบุญไม่ชัดเจน หรือไม่ก็ปราชญ์ท่านอาจมองเป็นในระดับเดียวกันว่า คือ การบำเพ็ญเพียรบารมีจึงจัดไว้ในครั้งเดียวกัน

๕) ด้านความเชื่อในปรโลกเบื้องหน้า จะมีทั้งการกล่าวถึงลักษณะของปรโลก และผู้ที่จะไปสู่ปรโลกได้ ในความหมายของคำว่า ปรโลกเบื้องหน้า ตามความเชื่อของชาวอีสาน หมายถึง โลกอื่นหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว การสร้างจินตนาการให้เห็นความเชื่อมโยงทางความคิด น่าจะเป็นลักษณะในการให้กำลังใจในการทำบุญหรือทำความดี เมื่อกล่าวถึงโลกเบื้องหน้าจะพูดในแง่ดีตลอด เป็นการสร้างศรัทธาให้แก่ผู้ที่มีความเชื่ออยู่แล้ว ทั้ง ๆ ที่ความจริงคนเหล่านั้นก็ไม่เคยเห็น เพียงแต่ฟังคุณลักษณะของโลกเบื้องหน้าดังกล่าว ต่างก็มีความใฝ่ฝัน แต่น่าสังเกตว่าทำไมถึงไม่มีเพียงโลกเดียวแต่ต้องมีทั้งสามโลก หรือว่าท่านกำหนดให้เป็นไปตามลักษณะของกรรมและผลที่ไม่เท่าเทียมกัน และไม่ปรากฏว่ามีคนโต้แย้ง มีแต่คนคล้อยตามและปฏิบัติตามความเชื่อดังกล่าวเรื่อยมา เหตุผลนี้น่าจะมาจากเรื่องกลั้วบาป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวดำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลจากการศึกษาที่ได้ดำเนินมานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะไว้ ๒ ลักษณะ คือ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการอนุรักษ์ประเพณีเทศนามัลลหมีนมาลยแสนในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาทำหน้าที่แสดงบทบาทให้ความสำคัญต่อ

ประเพณีอย่างจริงจัง หรือควรมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมรูปแบบการจัดประเพณีเทศน์
มาลัยหมื่นมาลัยแสนโดยเฉพาะ ตลอดจนให้การประชาสัมพันธ์ที่แสดงถึงความสำคัญที่มีต่อ
การจัดงานประเพณีฟังเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน คณะสงฆ์ควรฝึกอบรมกลุ่มพระเทศน์
มาลัยหมื่นมาลัยแสน ให้เชี่ยวชาญเพื่ออนุรักษ์ประเพณีอย่างจริงจัง และคณะสงฆ์ควรจัดตั้ง
สถาบันฝึกอบรมนักเทศน์ เพื่อผลิตนักเทศน์มหาชาติที่มีความรู้ ความสามารถ ในการแสดง
พระธรรมเทศนามาลัยสูตร ในกรณีถ้ามีคนเชื่อหรือไม่ให้ความสำคัญร่วมมือในเรื่องนี้
ควรมีนโยบายหรือการปลูกฝังให้ความสำคัญต่อเรื่องนี้ โดยการให้ผู้ปกครองนำบุตรหลานมา
ทำบุญที่วัดเป็นประจำ นอกจากนั้นทางวัดก็ต้องให้ความสำคัญกับเยาวชนเหล่านั้น ด้วยการ
ให้มีกิจกรรมสำหรับเด็ก ๆ เยาวชน ได้เรียนรู้เรื่องนี้อย่างชัดเจนด้วย ตัวอย่างในการศึกษาก็
คือ สร้างสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าด้านการทำบุญแล้วได้ผลอย่างไร เมื่อกระทำความบาปแล้วเกิดผล
อย่างไรต่อตนเอง ซึ่งอาจเป็นรูปภาพจำลอง หรือ รูปปั้นหุ่นจำลองไว้ให้เห็นเป็นรูปธรรม
สามารถสัมผัสได้ทั้งทางกาย และใจ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน
ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นของความเชื่อเรื่องบุญบาป และอิทธิพลของความเชื่อ
เรื่องบุญและบาปเท่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะผู้สนใจที่จะทำวิจัยครั้งต่อไปในประเด็น
ดังต่อไปนี้

๑. ควรรศึกษามโนทัศน์เรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรหรือชาดกเรื่องอื่น ๆ

๒. ควรรศึกษาทัศนคติของชาวพุทธหรือประชาชนทั่วไปที่มีต่อประเพณีเทศน์
มาลัยหมื่นมาลัยแสน

๓. ควรรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจากมาลัยหมื่นมาลัยแสนในการ
ดำเนินชีวิต

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กระแสด ชาติยาภรณ์. วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
บรรณกิจ, ๒๕๓๒.

กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๓. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

กุหลาบ มลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, ม.ป.พ.

จำรัส พยัคฆราชศักดิ์. อีสาน ๑ ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส.
พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕.

จำรัส พยัคฆราชศักดิ์. สันนิษฐาน เทียบการเขียนอักษรไทยกับอักษรขอม ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : เพื่อนพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๒.

ณรงค์ เส็งประเสริฐ. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง.เฮ้าส์,
๒๕๓๕.

เด่นดาว ศิลปานนท์. พระมลายีนในศิลปกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

- ทอง สหชาติ. **ตำนานพระศรีอารย์**. กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๑๕, (อัดสำเนา).
- ธรรมาธิเบศร์, เจ้าฟ้า. **พระมัลลย์คำหลวง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.
- ชนิด อยู่โพธิ์. **นิทานวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สืวพร, ๒๕๒๘.
- รัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมท้องถิ่น** (Regional Literature). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.
- _____. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.
- ปรมินท์ จารุวรรณ. **“พระมัลลย์”**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ๕. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, ๒๕๔๒.
- ประกอบ มีโคตรกอง. **งานวิจัยพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ประมวล พิมพ์เสน. **ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน**. ขอนแก่น : พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ส่วย จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____. **ธรรมะกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศภน ญาณสิริเถร ป.ธ.๘). **พระมัลลย์ ลงไปโปรดสัตว์นรก**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี : สำนักพิมพ์สัมปญญะ, ๒๕๕๓.
- พระราชปริยัติ (สฤษดิ์ สิริโร). **งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาประมวล ฐานตฺโต. **มัลลย์หมิ่น - มัลลย์แสน** ปรีทรรณ. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- บุญยงค์ เกศเทศ. **วรรณกรรมวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.
- рінฤทัย สัจจพันธุ์. **อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒.

วิภา กงกะนันท์. **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๒๓.

สนิท ตั้งทวี. **วรรณคดีและวรรณกรรมทางศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.

สิทธิฯ พินิจภูวดล และนิตยา กาญจนะวรรณ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๔.

สวาท เหล่าอุด. **เอกสารอัดสำเนา มาลัยสูตร**. กรุงเทพมหานคร : กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๑.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. **งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โครงการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, ๒๕๕๐.

ไสว มาลาทอง และอนงค์ จำทอง. **คู่มืออักษรและธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

อริยธรรม ป. **ฎีกามาลัยเทวสูตร**. โดยพิศดาร. พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๓๔.

อริยะ. **พระศรีอารีย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพลิน, ๒๕๕๐.

อุดม บัวศรี. **วัฒนธรรมอีสาน**. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ :

สมบุญ รัตนจิตพานิชกิจ. “พระมาลัย : พระอรหันตสาวกที่กำลังเลื่อนหายไปจากสังคมไทย”.

Learners. (๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๑) : ๑-๕.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

ชฎาลักษณ์ สรรพานิช. “พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔.

ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะ

กรณีเรื่องลิลาวดี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

น้อมจิต อนุฤทธิ์. “วรรณกรรมเรื่องท้าวกำพร้าว : การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์” **วิทยานิพนธ์**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ปก แก้วกาญจน์. “การศึกษาและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระมาลัย ฉบับวัด

จินตवास”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

ปิยะดา สาริกฤติ. “ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย”. **วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

พระครูศรีปริยัฒมกค (สิริมงคโล ค่ำภิบาล). “การศึกษาเชิงวิเคราะห้เรื่องคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ไบบลานอิสาน : เรื่องธรรมดาสอนโลก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาภิรฎฐกรณ อัสุมาลิ (พันนาวา). “เมลัทยวัตถุทีปนีฎฐิกา : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

วรารกรณ ฒนา. “โลกทศนัในวรรณกรรมอิสานเรื่องสังข์คิลปัชัย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

สุภาพร มากแจ้จ. “มาเลทยเทววัตถุ : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

วัฒนา ณ นคร. “ลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัทยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัทยคำหลวง”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณทิต**. ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณทิตวิทยาลัทย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

สุภาพร มากแจ้จ. “มาเลทยเทวตฤรวตฤ : การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณทิต**. ภาควิชาภาษาตวันออก บัณทิตวิทยาลัทย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. “พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณทิต**. ภาควิชาภาษาตวันออก บัณทิตวิทยาลัทย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

อรอนงค์ พัดพาดี. “พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณทิต**. ภาควิชาภาษาไทย (หมวดวรรณกรรม) บัณทิตวิทยาลัทย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

อุดมพร คัมภิรานนท์. “การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเรื่องพระมาลัทยคำหลวง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณทิต**. บัณทิตวิทยาลัทย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ก. พระสงฆ์

๑. พระครูสิริปริยัตยากร (ศุภชัย) ป.ธ.๖, พธ.บ. (กิตติมศักดิ์), รองเจ้าคณะอำเภอเมือง ขอนแก่น, อายุ ๖๕ ปี พรรษา ๔๔ วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.
๒. พระมหาจักรภพ อนุภทโท ป.ธ.๔, พธ.บ. (ปรัชญา), เจ้าคณะตำบลพระลับ, อายุ ๔๐ ปี พรรษา ๑๗ วัดคอนแก้ว ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.
๓. พระมหาเฉลิม เขมจารี ป.ธ.๕, เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, อายุ ๓๘ ปี พรรษา ๑๖ วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.
๔. พระมหาทิพย์ภวิชัย กิตติธโร ป.ธ.๓, พธ.บ. (สังคมศึกษา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), รองผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการธรรมธรรมรดา, อายุ ๓๗ ปี พรรษา ๑๕ วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.
๕. พระมหาธนา จันทมโม ป.ธ.๓, พธ.บ. (สังคมศึกษา), ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, อายุ ๔๒ ปี พรรษา ๑๘ วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.

ข. ประชาชนและปราชญ์ชาวบ้าน

๖. นายหนูเล็ก ฮ้อยเคน อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๕๑/๑ ปราชญ์ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๗. นายอุไร สุทธิรักษา อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ ปราชญ์ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๘. นายคำภู สมท้าว อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๓ ปราชญ์ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๙. นายสมร เหล่าแสงสา อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๒๐๐ ปราชญ์ชาวบ้านเลิงเปือย ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๐. นายจันทร์ คำเงิน อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๘๓/๑ ปราชญ์ชาวบ้านพระกือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๑. นางประดับ บุรีจันทร์ อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๕๗ ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑๒. นายบุญช่วย ศรีทาโส อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๔ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๓. นางรัชนีบุญ สาโยธา อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๓๗ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๔. นางสง่า ประเสริฐพงศ์ อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๙๖ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๕. นายระเบียบ คำตา อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๐ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๖. นางจอมใจ หอมจันทร์ อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๔๖ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๗. นายสุรพล อาจคำภา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๔๐๖ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๘. นายธรรมบุญ หมั่นวงษ์ อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๓๙ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๑๙. นายตำรวจ จันทวงษ์ อายุ ๕๔ ปี บ้านเลขที่ ๒๗๗ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๐. นายไพฑูรย์ นาใต้ อายุ ๔๙ ปี บ้านเลขที่ ๓๐๖ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๑. นายหนูอ่อน ฝ่ายคำ อายุ ๔๒ ปี บ้านเลขที่ ๓๐๒ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๒. นายสร้อยทอง พุ้ยกระตื่อง อายุ ๕๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๖๓ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๓. นายเบน จำปานา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๔. นางเจ็ม จำปานา อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๘๐ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๕. นายสุรณ หมั่นวงษ์ อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๓๒๘ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๖. นายรัชชัย ชมภูมิ อายุ ๒๙ ปี บ้านเลขที่ ๒๐๗ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๒๗. นายทองใบ ลีโคตร อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๗ ซาวบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๘. นางชรีพร ศิริพล อายุ ๓๖ ปี บ้านเลขที่ ๒๗/๔ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๒๙. นายสำราญ กลมน้อย อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๓๔๖ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๐. นางประกอบ จันทเสน อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๗/๔ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๑. นางพร เกษแก้ว อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๒. นายสมบุญ ดวงพิมพ์ อายุ ๔๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๗/๒ ซาวบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๓. นายจักริน สุขหา อายุ ๓๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๐/๑ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๔. นางกง ถาปลานุก อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๓๕ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
๓๕. นางปรานี อินทพาด อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๕๘ ซาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

แบบการให้สัมภาษณ์

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑. ชื่อ ฉายา นามสกุล อายุ ปี พรรษา
วัด บ้านเลขที่ หมู่ที่ บ้าน ตำบลพระลับ
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๒. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน พ.ศ.

๒. ประเด็นในการสัมภาษณ์

๒.๑. บุญและบาปในพระพุทธศาสนา

๑. ความหมายของบุญ

.....

๒. ความหมายของบาป

.....

๒.๒. สุกติของบุคคลผู้ทำบุญเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์

๑. มนุษยโลก.....

๒. เทวโลก.....

๓. พรหมโลก.....

๒.๓. ทุกติของบุคคลผู้ทำบาปเมื่อสิ้นชีวิตจากมนุษย์

๑. นรก.....

๒. เปต.....

๓. อสุรกาย.....

๔. สัตว์ดิรัจฉาน.....

๒.๔ คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพระมาลัยสูตรที่มีต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน

๑. คุณค่าของความเชื่อเรื่องบุญในพระมาลัยสูตร

.....

๒. คุณค่าของความเชื่อเรื่องบาปในพระมาลัยสูตร

.....

๓. คุณค่าของความเชื่อเรื่องประเพณีทำบุญมหาชาติ (บุญสะเทวด)

.....

๔. คุณค่าของความเชื่อด้านความกตัญญูต่อบุพการี

.....

๕. คุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมดี

.....

๖. คุณค่าของความเชื่อเรื่องกรรมชั่ว

.....

๗. คุณค่าของความเชื่อเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน

.....

๘. คุณค่าของความเชื่อเรื่องปรโลกเบื้องหน้า

.....

พระสุพจน์ กล้วยาณมโม ผู้สัมภาษณ์

รูปภาพผู้ให้การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูสิทธิปริยัตยากร (ศุภชัย) ป.ธ.๖, พธ.บ. (กิตติมศักดิ์), รองเจ้าคณะอำเภอเมือง
ขอนแก่น, วัดตาลเรียง บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๐
ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาเฉลิม เขมจารี ป.ธ.๕, เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, วัดตาลเรียง
บ้านฝื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาจักรกฤษ อนุภทฺโท ป.ธ.๔, พธ.บ. (ปรัชญา), เจ้าคณะตำบลพระลับ, วัดดอนแก้ว
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระมหาธนา จันทมฺโม ป.ธ.๑, พธ.บ. (สังคมศึกษา), ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา, วัดตาลเรียง บ้านฝ้อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,
๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายบุญช่วย ศรีทาโต อายุ ๖๐ ปี ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายอุไร สุทธิรักษา อายุ ๖๖ ปี ปราชญ์ชาวบ้านฝื่อ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายระเบียบ คำตา อายุ ๗๐ ปี ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายทองใบ สีโคตร อายุ ๕๑ ปี ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางประดับ นุริจันทร์ อายุ ๖๔ ปี ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายหนูเล็ก ฮ้อยเคน อายุ ๗๘ ปี ปราชญ์ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางรัชนิบุญ สาทิรา อายุ ๖๐ ปี ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาว ประเสริฐพงศ์ อายุ ๔๗ ปี เลขที่ ๘๖ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายคำภู สมท้าว อายุ ๗๗ ปี เลขที่ ๑๓ ปราชญ์ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางจอมใจ หอมจันทร์ อายุ ๗๘ ปี เลขที่ ๔๔๖ ชาวบ้านฝือ ตำบลพระลับ, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายสุรพล อากคำภา อายุ ๓๖ ปี เลขที่ ๔๐๖ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายธรรมบุญ หมีนวงษ์ อายุ ๕๖ ปี เลขที่ ๓๓๘ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายสำรวย จันทวงษ์ อายุ ๕๔ ปี เลขที่ ๒๒๗ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ นาใต้ อายุ ๔๕ ปี เลขที่ ๓๐๖ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายหน่ออ่อน ฝ่ายคำ อายุ ๔๒ ปี เลขที่ ๓๐๒ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายสร้อยทอง พุ้ยกระเดื่อง อายุ ๕๘ ปี เลขที่ ๑๖๓ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายเบน จำปนา อายุ ๓๖ ปี เลขที่ ๑๒๔ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒
ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางเข็ม จำปนา อายุ ๕๓ ปี เลขที่ ๘๐ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม
๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายสุรณ หมีนวนษ์ อายุ ๔๐ ปี เลขที่ ๓๒๘ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายรัชชัย ชมภูมี อายุ ๒๘ ปี เลขที่ ๒๐๗ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายสมร เหล่าแสงสา อายุ ๖๕ ปี เลขที่ ๒๐๐ ปราชญ์ชาวบ้านเลิงเปือย ตำบลพระถ้ำ,
๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสุริพร ศิริพล อายุ ๓๖ ปี เลขที่ ๒๓ /๒ ชาวบ้านพระถ้ำ ตำบลพระถ้ำ, ๑๓
ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางสาวราญ กลมน้อย อายุ ๗๑ ปี เลขที่ ๓๔๖ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางประกอบ จันทเสน อายุ ๔๔ ปี เลขที่ ๑๐๗ / ๔๔ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางพร เกษแก้ว อายุ ๖๐ ปี เลขที่ ๗๐ ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายจันทร์ คำเงิน อายุ ๗๓ ปี เลขที่ ๘๓ /๑ ปราชญ์ชาวบ้านพระคือ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นายจักริน สุขขา อายุ ๓๓ ปี เลขที่ ๓๐/๑ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางกนก ถาปถาบุตร อายุ ๗๘ ปี เลขที่ ๔๓๕ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ นางปราณี อินทพาด อายุ ๕๖ ปี เลขที่ ๓๕๘ ชาวบ้านพระค้อ ตำบลพระลับ, ๑๒
ธันวาคม ๒๕๕๕.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสุพจน์ กุลยานธมฺโม (ภาพสิงห์)
- เกิด : วันจันทร์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ (แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๓ ปีกุน)
- สถานที่เกิด : ๑๓๑ หมู่ ๑ บ้านส้มเลาใต้ ตำบลบ้านโสก อำเภอห่มสั๊ก จังหวัด เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐
- การศึกษา : น.ธ.เอก, พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) เกียรตินิยมอันดับ ๒ (ศาสนา)
- อุปสมบท : วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๖
ณ วัดศรีภูมิ ตำบลบ้านดัว อำเภอห่มสั๊ก จังหวัด เพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐
- สังกัด : มหานิกาย
- หน้าที่ :
 - ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
 - ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชุมชนบ้านดัว
 - เจ้าอาวาสวัดโป่งขามผาพัฒนา
 - คณะกรรมการคุมห้องสอบนักธรรมสนามหลวง
- เข้าศึกษา : มิถุนายน ๒๕๕๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโป่งขามผาพัฒนา
หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านกลาง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ๖๗๑๑๐
โทร. ๐๘๓-๘๓๕-๓๕๒๒